

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI

KÜBRA DAŞÇILAR YÜKSEK LİSANS TEZİ GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ ABD 2019

DAHİLDE İŞLEME REJİMİNİN İHRACAT ÜZERİNE ETKİLERİ : HALI SEKTÖRÜ ANALİZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KÜBRA DAŞÇILAR

GAZİANTEP
HAZİRAN 2019

T.C.
UNIVERSITY OF GAZİANTEP
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMY

**THE EFFECTS OF THE INWARD PROCESSING
REGIME: CARPET SECTOR ANALYSIS**

MASTER'S OF ART THESIS

KÜBRA DAŞÇILAR

GAZİANTEP
JUNE 2019

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI

DAHİLDE İŞLEME REJİMİNİN İHRACAT ÜZERİNE ETKİLERİ : HALI SEKTÖRÜ ANALİZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KÜBRA DAŞÇILAR

Tez Danışmanı: Doç.Dr. Rüstem YANAR

GAZİANTEP
HAZİRAN 2019

T.C.
UNIVERSITY OF GAZIANTEP
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMY

**THE EFFECTS OF THE INWARD PROCESSING
REGIME: CARPET SECTOR ANALYSIS**

MASTER'S OF ART THESIS

KÜBRA DAŞÇILAR

Supervisor: Doç.Dr. Rüstem YANAR

GAZIANTEP
JUNE 2019

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI

Dahilde İşleme Rejiminin İhracat Üzerine Etkileri:Halı Sektörü Analizi

Kübra DAŞÇILAR

Tez Savunma Tarihi: 07.08.2019

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç.Dr.Zekiye ANTAKYALIOĞLU
SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığımı onaylarım.

Prof.Dr.İbrahim ARSLAN
Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımca (tarafımızca) okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç.Dr.Rüstem YANAR
Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:

Doç.Dr.Ahmet ŞAHBAZ (Başkan)

Doç.Dr.Rüstem YANAR (Danışman)

Dr.Öğr.Üyesi Ferda N.ÖZSOY (Üye)

İmzası

© 2019 [Kübra DAŞÇILAR]

İlgili tezin akademik ve etik kurallara uygun olarak yazıldığını ve kullanılan tüm literatür bilgilerinin referans gösterilerek ilgili tezde yer aldığını beyan ederim.

Kübra DAŞÇILAR

ÖZET

DAHİLDE İŞLEME REJİMİNİN İHRACAT ÜZERİNE ETKİLERİ: HALI SEKTÖRÜ ANALİZİ

DAŞÇILAR, Kübra
Yüksek Lisans Tezi, İktisat Bölümü
Tez Yöneticisi: Doç.Dr. Rüstem YANAR
Haziran 2019-79 Sayfa

Dünyada tüm ülkelerin ortak hedefleri dünya piyasalarında daha fazla pay alarak gelirlerini artırmaktır. Bu amaçla, günümüzde ülkeler için ihracat artışının sağlanması yönündeki uygulama ve politikalar önem arz etmektedir. Türkiye 1980 sonrasında “İhracata Dönük Büyüme Modeli” benimseyerek ihracatın artırılması yönünde ihracatı teşvik edici düzenlemelerini uygulamaya başlamıştır. İhracatın artırılmasını hedefleyen “devlet yardımları” sistemi Türkiye-AB arasında imzalanan 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Karar’ı sonrasında uluslararası standartlara uyum sürecine girmiştir. Bu süreçle birlikte 1996 yılında uygulamaya konulan Dahilde İşleme Rejimi (D.İ.R.) ise, ekonomi ve dış ticaret politikalarının analizi açısından önemini, halen ihracatın içerisinde önemli payı ile korumaktadır. Çalışmanın amacı, öncelikle dünya halı sektörünü ve Türkiye’nin bu sektördeki rekabetçi konumundan bahsederek, bu rekabetçiliğin sürdürülmesi açısından Rejimin Türk halı ihracatı üzerine etkilerini belirlemektir. Bu amaçla Harmonize sınıflandırmada tüm halı çeşitlerini içeren 57. fasılın alt fasılları olan 5702 ve 570242 GTİP’li ürün gruplarında D.İ.R. kullanım oranları ile D.İ.R.’in halı ihracatındaki etkinliği ortaya koyulmuştur. Rejim kapsamındaki ithalat verileri ile döviz kullanım oranlarının daha net anlaşılabilmesi adına ise, Gaziantep’te 13.93.11.00.04-Makine halıları (dügümlü olanlar) NACE kodunda faaliyet gösteren ve çalışan sayısı 250 ve 250+ olan firmaların verileri incelenmiştir. Halı sektöründe Dahilde İşleme Rejimi kapsamında gerçekleştirilen ihracat oranı her geçen gün artmaktadır ve kullanım oranı yaklaşık %80’e ulaşmıştır. Rejim kapsamında gerçekleştirilen ihracat artışı yanında döviz kullanım oranlarının yaklaşık %36 gibi düşük bir oranda gerçekleşerek ülkeye döviz kazandırıldığı anlaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Devlet Yardımları , Dahilde İşleme Rejimi, Halı sektörü

ABSTRACT**THE EFFECTS OF THE INWARD PROCESSING REGIME :
CARPET SECTOR ANALYSIS**

DAŞÇILAR, Kübra

M.Sc. in Department of Economy

Supervisor: Doç.Dr. Rüstem YANAR

June, 2019-79 pages

The common goals of all countries in the world are to increase their incomes by gaining more shares in world markets. For this purpose, practices and policies for increasing export are important for countries today. Turkey After 1980 "Export-Oriented Growth Model" adopted by increasing exports towards exports has started to implement incentive arrangements. The "state aid" system which targeted Exports increase, has entered the process of harmonization with international standards after the signing of the EU 1/95 the Association Council between Turkey. The Inward Processing Regime (D.İ.R.), which was put into practice in 1996, still maintains its importance in terms of analysis of economic and foreign trade policies with its important share in exports. The purpose of this study, first mentioning the world carpet industry and Turkey's competitive position in this sector, in terms of maintaining the effect of the regime in the competitiveness of the export of Turkish carpets sector. The Inward Processing Rejimi's effectiveness in the 5727 and 570242 product groups, which are the sub-chapters of 57th. has been demonstrated by using the usage rates of The Inward Processing rejimi in foreign trade. In order to understand the import data and foreign exchange usage rates within the scope of the regime, the data of firms operating in NACE code 13.93.11.00.04-Machine carpets (knotted ones) in Gaziantep and having 250 and 250+ employees are examined. The use of the Processing Regime increased with each passing day and reached about 80%. In addition to the increase in exports realized within the scope of the regime, it was understood that foreign exchange utilization rates were realized as low as 36% and foreign currency was provided to the country.

Key Words: State Aid, The Inward Processing Regime, Carpet Industry

TEŞEKKÜR

Çalıőmalarım süresince bilgi ve tecrübeleriyle yanımda olan, çalıőmamı sonuçlandırmam için desteğini esirgemeyen, Gaziantep Üniversitesi öğretim üyelerinden kıymetli danışman hocam Sayın Doç.Dr. Rüstem Yanar'a, ayrıca Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Bölümüne teşekkürlerimi sunarım.

Benden gülümsemeleri hiç eksik etmeyen, her an şefkat ellerini uzatan anneme,babama ve tüm aileme teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar LİSTESİ.....	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ	viii
1.GİRİŞ	1
1.1.GİRİŞ.....	1
2.TÜRKİYE’DE İHRACATA YÖNELİK TEŞVİK UYGULAMALARI	4
2.1. DIŞ TİCARET POLİTİKASI OLARAK TEŞVİKLER	4
2.2. İHRACAT TEŞVİKLERİNİN ÖNEMİ.....	6
2.3. İHRACATA YÖNELİK DEVLET YARDIMLARI PROGRAMI ÖNCESİ DIŞ TİCARET POLİTİKALARININ TARİHSEL SÜRECİ	8
2.4. TÜRKİYE’DE İHRACATA YÖNELİK TEŞVİK UYGULAMALARI	12
2.4.1 İhracata Hazırlık Aşaması.....	12
2.4.1.1. Yurt içi ve yurt dışı fuar katılım desteği	13
2.4.1.2. Pazar araştırması ve pazara giriş desteği	13
2.4.1.3. Uluslararası rekabetçiliğin geliştirilmesinin desteklenmesi.....	14
2.4.2. İhracat Aşaması	15
2.4.2.1. Uluslararası belge alımı ve uluslararası tedarikçi desteği.....	15
2.4.2.2. Yurt dışı birim, marka ve tanıtım desteği	16
2.4.2.3. Tarımsal ürünlerde ihracat iadesi desteği	17
2.4.3. İhracat Sonrası	18
2.4.3.1 Tasarım desteği	18
2.4.3.2. Turquality.....	19
2.4.4. Vergisel Teşvikler.....	20
2.4.4.1.İhracatta KDV istisnası	20
2.4.4.2.Vergi,resim,harç istisnası.....	20
2.4.5. Özel Statüler	21
2.4.5.1 Özel Statülü Şirketler.....	21
2.4.5.2. İstihdam teşviği.....	22
2.4.6. Eximbank.....	22

2.4.7. Sürece Yönelik Destekler	23
2.4.7.1.Hariçte İşleme Rejimi	23
3.DÂHİLDE İŞLEME REJİMİ.....	24
3.1. DÂHİLDE İŞLEME MEVZUATININ OLUŞUMU	25
3.1.1. Uluslararası Hukuki Boyut	25
3.1.2. Sistemin Türk Mevzuatına Girişi	25
3.2. REJİMİN ESASLARI	25
3.2.1. Dâhilde işleme tedbirleri.....	26
3.2.1.1. Şartlı muafiyet sistemi:	26
3.2.1.2. Geri ödeme sistemi	27
3.2.2. Rejimin Yürütülmesi	27
3.2.2.1. D.İ.İ.B. düzenlenmesi	27
3.2.2.2. D.İ.İ.B. süresi	28
3.2.2.3. Döviz Kullanım Oranı (D.K.O.)	28
3.2.2.4. İhracatın gerçekleştirilmesi	28
3.2.2.5. İhracat taahhüdünün kapatılması	29
3.2.2.6. İhracatın gerçekleştirilmemesi	29
3.2.2.7. Telafi edici vergi	30
3.3. AVRUPA BİRLİĞİ'NDEKİ D.İ.R. UYGULAMASI	30
3.4.TÜRKİYE DIŞ TİCARETİ VE D.İ.R. UYGULAMASI İLE İLGİLİ İSTATİSTİKLER.....	31
4.DAHİLDE İŞLEME REJİMİNİN HALİ İHTACATINA ETKİSİ.....	37
4.1. DÜNYA HALİ SEKTÖRÜ.....	40
4.1.1 Alt Kırılımına Göre Dünya Halı İhracatı.....	41
4.2. TÜRKİYE HALİ SEKTÖRÜ	44
4.2.1 Alt Kırılımına Göre Türkiye Halı İhracatı.....	44
4.2.2 Türkiye Halı İhracatının İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliklerine Dağılımı	48
4.2.3.Türkiye Halı İhracatının İllere Göre Dağılımı.....	50
4.3.TÜRKİYE HALİ SEKTÖRÜNÜN TÜRKİYE EKONOMİSİNDEKİ YERİ	50
4.3.1 Üretim Faktörleri	54
4.4. D.İ.R. KAPSAMINDA YAPILAN HALI İHRACATI	60
5.TARTIŞMA VE SONUÇ	70
KAYNAKLAR	73
ÖZGEÇMİŞ	78
EKLER.....	79
EK A.1. İZİN YAZISI	79

TABLOLAR LİSTESİ

		Sayfa
Tablo 3.1.	Genel ihracat, ithalat ve D.K.O.....	32
Tablo 3.2.	Genel D.İ.R. ihracat, ithalat ve D.K.O.	34
Tablo 3.3.	Genel D.İ.R. ihracat ve ithalatın genel ihracat ve ithalata oranı ve D.K.O.	35
Tablo 4.1.	Halı (GTİP:57) ihracatı yapan ülkeler (bin USD).....	40
Tablo 4.2.	Halı (GTİP:57) kategorisi altında yer alan alt kategoriler (USD).....	42
Tablo 4.3.	Dokuma halı (GTİP:570242) kategorisi altında yer alan alt kategoriler (USD).....	43
Tablo 4.4.	Türkiye halı (GTİP:57) kategorisi altında yer alan alt kategoriler (USD).....	46
Tablo 4.5.	Dokuma halı (GTİP:5702) ihracatı yapan ülkeler (USD).....	47
Tablo 4.6.	Sentetik ve suni liflerden mamûl hazır eşya halinde dokuma halı (GTİP:570242) ihracatı yapan ülkeler (USD).....	48
Tablo 4.7.	Türkiye halı ihracatının ihracatçı birlikleri genel sekreterliklerine göre dağılımı (USD).....	49
Tablo 4.8.	Türkiye halı ihracatının illere göre dağılımı (USD).....	50
Tablo 4.9.	Temel endüstri göstergeleri 2007-2012.....	51
Tablo 4.10.	Cazibe endeks kompozisyonu.....	52
Tablo 4.11.	13.93.11.00.04. (Makine halıları (düğümlü olanlar)).....	55
Tablo 4.12.	Dünya jüt iplik ihracatçısı ülkeler.....	54
Tablo 4.13.	Dünya akrilik ihracatçısı ülkeler.....	56
Tablo 4.14.	Dünya polyamid ihracatçısı ülkeler.....	56
Tablo 4.15.	Dünya polyester ihracatçısı ülkeler.....	57
Tablo 4.16.	Dünya propilen ihracatçısı firmalar.....	58
Tablo 4.17.	Dünya dokuma halı (GTİP:5702) ihracat fiyatları.....	59
Tablo 4.18.	Halı (GTİP:57) ve D.İ.R. halı (GTİP:5702) ve oranlar.....	60
Tablo 4.19.	Türkiye 13.93.11.00.04-makine halıları (düğümlü olanlar) illere göre üretim bilgileri.....	64
Tablo 4.20.	D.İ.R. kapsamında 1996-2019 arası belge sayıları ve durumları.....	63
Tablo 4.21.	Dokuma halı (GTİP:5702) D.İ.R. kullanımı.....	66

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 3.1. Genel ihracat, ithalat ve D.K.O.	33
Şekil 3.2. Genel D.İ.R. ihracat,ithalat ve D.K.O.....	36
Şekil 4.1. Türkiye toplam ihracatı içindeki halı ihracatı payı.....	43
Şekil 4.2. Üretim vs nominal GSYİH 1997–2018.....	53
Şekil 4.3. Genel halı&D.İ.R. halı ihracatı ve Oranı	60
Şekil 4.4. D.İ.R. belge sayısı ve durumları.....	65
Şekil 4.5. D.İ.R. dokuma halı öngörülen ve gerçekleşen ihracat değerleri....	67
Şekil 4.6. D.İ.R. dokuma halı öngörülen ve gerçekleşen ithalat değerleri.....	68
Şekil 4.7. D.İ.R. gerçekleşen ihracat & ithalat değerleri ve D.K.O.....	69

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

Kısaltmalar

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
D.İ.R.	Dahilde İşleme Rejimi
D.İ.İ.B.	Dahilde İşleme İzin Belgesi
D.K.O.	Döviz Kullanım Oranı
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
GAİB	Güneydoğu anadolu İhracatçı Birikleri Genel Sekreterliği
GTİP	Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu
ITO	Uluslararası Ticaret Örgütü (International Trade Organisation)
IMF	Uluslararası Para Fonu
KDV	Katma Değer Vergisi
KKDF	Kaynak Kullanım Destekleme Fonu
NACE	Avrupa Topluluğunda Ekonomik Faaliyetlerin İstatistik Sınıflaması
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
T.C	Türkiye Cumhuriyeti
TİM	Türkiye İhracatçıları Meclisi
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TUİK	Türkiye İstatistik Kurum

BİRİNCİ BÖLÜM GİRİŞ

1.1.GİRİŞ

Küreselleşme serüveninin ülkeler arasındaki ticari engellerin önemli oranda azaltılması yanında, gelişen iletişim ve ulaşım imkanları sayesinde dünya küçük bir pazar halini almıştır. Ülke gelirlerini maksimize etmek isteyen tüm dünya ülkeleri bu amaçla ihracata yönelerek pazardan olabildiğince çok pay almak istemektedirler. Bu ise rekabetin uluslararası pazarda her geçen gün biraz daha yoğunlaşması sonucunu doğurmaktadır. Gelişmiş ülkelerin sürdürülebilir bir kalkınma için tam istihdamı ve fiyat rekabetini sağlamak adına üretim artışına yönelik yatırım çabaları yanında, ekonomide adaletli bir gelir dağılımı sağlanmak gibi çabaları vardır. Gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkeler ise kalkınma için sanayi üretimini gerçekleştirmek adına, yatırımların ve yatırım malları tedariki, teknolojinin geliştirilmesi çabalarıyla birlikte oluşan işsizlik, dış açık vb. sorunlarla baş etmek zorundadırlar. TÜM BU sorunlarla baş etmek adına ülkeler çeşitli stratejilere başvurumaktadırlar. Bu nedenle, ülkelerin bu konudaki en önemli araçlarından bir tanesi şüphesiz “devlet yardımları” düzenlemeleri olmaktadır.

Daha sonraki süreçte uygulanan sınırsız ya da kuralsız bazı desteklerin uluslararası ticaretin gelişimini olumsuz etkilediğini ve haksız rekabet şartlarının oluşturduğu gözlemleyen ülkeler bu desteklerinde belli şartlar ve kurallar dahilinde verilmesi gerektiği hususunda uzlaşmaya varmışlardır. Dünya Ticaret Örgütü gibi kuruluşların kurulması ve çalışmalarının yaygınlaşması ile bu süreç hızla ilerlemiştir.

Dünyada gelişen bu değişimlere daha fazla uzakta kalamayan Türkiye ise, 1995 senesinde Dünya Ticaret Örgütüne, 1996 senesinde ise Gümrük Birliğine üye olmuştur. Tüm bu anlaşmaların gereği olarak da nakdi ve ihracat performansına dayalı teşvikler 1995 yılı itibariyle yürürlükten kaldırılmıştır. Kaldırılan sübvansiyon

mekanizmaları yerine, Avrupa Birliği ve Dünya Ticaret Örgütü normlarına uygun “İhracata Yönelik Devlet Yardımları” programları uygulamaya konulmuştur.

Bu çalışmanın amacı 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Karar’ı hükümleri doğrultusunda 1996’da uygulamaya başlanan “Dahilde İşleme Rejimi” (D.İ.R.) nin ülkemizin önemli sanayi dallarından biri olan Halı sektörü ihracatına olan etkilerini incelemektir. Rejim kullanımı sektörde giderek artmaktadır. Ülkemiz ise üretimini ve ihracatını gerçekleştirdiği “Dokuma Halı” dalında dünyada rekabetçi konumdadır. Dünya halı ihracatı içerisinde yaklaşık %30 paya sahip olan “Dokuma Halı” sektöründe Türkiye dünya dokuma halı ihracatındaki %41’lik payı ile ilk sıradadır. “Dokuma Halı” sektöründe Türkiye’den sonra ikinci sırada yer alan Hindistan’ın % 12 pay aldığını düşünöldüğünde ülkemizin sektör ihracatındaki hakimiyeti daha da iyi anlaşılabilir. İhracata Dayalı Büyüme Modeli benimseyen ülkemiz için ihracatın artırılması hele ki dünya pazarında önemli bir pay elde etmiş bir sektör ihracatının sürdürülebilir kılınması şüphesiz büyük önem taşımaktadır. Bu açıdan, ülkemizde uygulanmakta olan başlıca teşvik düzenlemelerinden biri olan rejimin sektör ihracatına etkisini incelemek adına Dokuma Halı üreticisi ve 250 ile 250+ çalışan sayısına sahip firmaların verileri incelenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde genel olarak dış ticaret stratejisi olarak teşviklerin dünyadaki süreci ve nasıl kullanıldığı ile ihracatın gelişimindeki önemi üzerine teorik bilgiler verilmiştir. Daha sonra ise Türkiye’de teşvik politikaların tarihsel süreci anlatılarak en son aşamada uygulanmakta olan güncel devlet yardımları hakkında kısa bilgilendirmeler yapılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde “Dahilde İşleme Rejimi”nin genel ve uluslararası hukuki boyutu ile işleyiş süreci ile Rejimin ana temelleri üzerinde durulmuştur. Rejimin AB’deki uygulamasından da bahsedilerek, genel dış ticaretimizdeki yeri ile ilgili istatistiki bilgilere yer verilmiştir.

Dördüncü bölümde ise halı sektörü ayrıntıları ile izah edilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla, sektörün dünya ticaretindeki yeri ve Türkiye’nin sektördeki yeri ayrıntılı olarak izah edilmiştir. Dahilde işlemenin sektördeki işleyişinin anlaşılabilmesi adına hammadde ve üretim faktörleri hakkında kısa bilgilendirme yapılmıştır. Bölümün sonunda, ise D.İ.R. sisteminden seçilen ve sektörün önemli bir kısmını oluşturan firmalara ilişkin istatistiki veriler ışığında, D.İ.R.’nin sektör ihracatı içerisindeki yeri ve sektöre katkıları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Beşinci bölümde ise, tüm incelemeler sonucunda ulaşılan sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE İHRACATA YÖNELİK TEŞVİK UYGULAMALARI

Bu bölümde dış ticaret politikası aracı olarak teşviklerden nasıl yararlandırıldığı ve önemi üzerine kısa teorik bilgilendirme yapıldıktan sonra, bölümün ana eksenini Türkiye'deki tarihsel süreç ile güncel ihracatta uygulanan devlet yardımları üzerinde durulacaktır.

2.1. DIŞ TİCARET POLİTİKASI OLARAK TEŞVİKLER

Teşvik, ekonomik bir faaliyetin kamusal yöntemlerle verilen çeşitli özendirme ve destekler ile diğer faaliyetlere göre gelişiminin daha fazla sağlanması olarak tanımlanır. Teşvikler, dünyada küreselleşme ve serbest piyasa ekonomisi anlayışının yaygınlaşması ile birlikte önem kazanmış, bu sebeple serbest piyasa ekonomilerinde yapılan teşvik uygulamaları kamunun en etkin düzenleme ve piyasaya müdahale yöntemlerinden birine dönüşmüştür. (Eser, 2011).

Ülkelerin kalkınma yolunda dış ticaret stratejilerinde iki ana politikaları mevcuttur. Bunlardan ilki yerli üretimin korunduğu ve ithal malların yerine ikame edildiği ithal ikamesi politikasıdır. İkincisi ise ihracatın arttırılmasının temelinde ve uluslararası piyasalar ile entegrasyonun amaçlandığı ihracata dayalı büyüme modelidir.

Sanayileşme yolunda az gelişmiş ülkelerin İkinci Dünya Savaşından ve krizlerden daha çok etkilenmeleri onları ithal ikameci sanayileşme stratejisi uygulamaya zorlamıştır. İthal ikameci politikanın asıl amacı yerli sermaye oluşumunu sağlamaktır. Söz konusu politika ile ithalat kısıtlayarak döviz birikimi sağlamak, ihracatı arttırarak döviz birikimi sağlamaktan daha kolay olmuştur. (Çolak, 2007: 8).

İhracat ve ithalat konan gümrük vergileri, gümrük vergilerine benzer eş etkili vergiler, ithalat yasakları ve ekonominin devletleştirilmesi geleneksel korumacığın enstrümanlarıdır. En yaygın kullanılanı ise ithalat gümrük vergileridir.

Ülkeler sınırları içerisine girecek her bir ürün için bir vergi oranı belirleyerek gümrük tarifelerini oluştururlar. Devletler gümrük tarifelerini artırıp, azaltarak devlet bütçesine gelir sağlamayı ve yerli sanayiye dış ticarete karşı korumayı hedeflerler. Ancak, daha sonraki süreçte gelişen globalleşme ile dış ticarete tarifelerin kaldırılmaya veya düşürülmeye başlanması ile birlikte korumacılık yön değiştirerek, tarife dışı ticaret engelleri şeklini almıştır. Uluslararası ticarete kullanılan ithal kotaları, gönüllü ihracat artırımları, gönüllü ihracat kısıtlaması, yardımlar (sübvansiyonalar), teknik ve idari düzenlemeler, uluslararası karteller, anti-damping vergi uygulamaları ve uluslararası entegrasyonlar tarife dışı engellerdir.

İhracata yönelik sanayileşmede ilk hedef, uluslararası piyasalarda üretim ve ihracatın artırılması, ikinci hedef ise genel ihracatın içindeki sanayi ürünlerinin ihracat payının artırılmasıdır. İhracat artışı ile birlikte ihraç edilen ürünler içerisinde sanayi mallarının payı arttırılmak istenir. İhracat artışı ile endüstriyel gelişim arasında iki yönlü ilişki vardır. İhracat artışı, oluşturduğu talep nedeniyle imalat sanayisinin büyümesini sağlayarak sanayileşmeyi hızlandırırken, gelişen imalat sanayi ihracatın daha hızlı artabilmesi için potansiyel sağlamaktadır (Çolak, 2007: 9).

Dünya ticareti II. Dünya Savaşı sonrasında yön değiştirmeye başlamıştır. Öncesinde ülkelerin ticarete yoğun olarak ülke bazında farklı korumacı politikalar izlemeleri nedeniyle haksız rekabet ortaya çıkmıştır. Bu ise ihracatlarını arttırmayı ve dünya ticaretinden daha çok pay almayı amaçlayan sanayileşmiş ülkeleri rahatsız etmiştir. Nitekim uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi adına 1944 yılındaki Bretton-Woods Konferansı'nda, Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu kurulmuştur. Akabinde 1947-1948'de Uluslararası Ticaret Örgütü (ITO-International Trade Organisation) kuruluş yasası oluşturulmuştur. Kuruluşun asıl görevi dünya ticaretinin serbestleştirilmesi adına uluslararası ticarete gümrük tarifeleri ile diğer kısıtlamaları engellemektir. Fakat ITO gelişmiş ülkelere onaylanmamıştır (Seyidoğlu,2013: 228-229)

Bu defa, 1947 yılında yapılan Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) II. Dünya Savaşı sonrasında uluslararası piyasalarda serbestleşmenin ve serbestleşme ile artan dünya ticaret hacminin en önemli etkeni olmuştur. 1948 yılında faaliyete geçen GATT'ın yürüttüğü ticaretin serbestleştirilmesine yönelik çalışmalar sonucunda gümrük tarifeleri önemli oranda indirilmiş, hizmet ticareti, fikri mülkiyet haklar, tarım ürünlerinde tarife dışı araç kullanımının kısıtlanması ele alınmış ve 1995 yılında yasal bir zemin ve yaptırım

gücü elde edilmiş haliyle Dünya Ticaret Örgütü kurulmuştur. Dünya Ticaret Örgütü dışa açık ekonomi modeli akımın en büyük yansımalarından biri olmuştur. (Yanar,2012:293-294)

Ülkeler arasındaki sınırlar büyük ölçüde kaldırılmış, ulaşımın ve haberleşmenin gelişmesi ile sınır ötesi ticaret büyük bir önem arz etmeye başlamıştır. Dolayısıyla, artık kapalı ekonomiye sahip ülkeler dünyadaki büyük ticaret pastasından pay alamadıkları için bu stratejilerini terk etmeye başlamışlardır. İthal ikamesiyle korunmaya çalışılan sanayi, bu defa çeşitli teşviklerle sübvansiyon edilerek ihracata yönlendirilmiştir.

Küreselleşmede, ülkelerin kullandığı en yaygın tarife dışı engel “devlet yardımları” (sübvansiyonlar)dır. Sübvansiyon, en basit tanımıyla devlet tarafından açık veya gizli olarak yapılan ve mal veya hizmetin maliyetini düşüren bir ödemedir. Daha kapsamlı tanımıyla sübvansiyon; kamu ve devlet kaynakları kullanılarak bir üretimi veya işletmeyi güçlendirmek, üreticileri teşvik etmek, rekabetin artmasını sağlamak, işletmenin kuruluş bölgesini etkileyerek bu bölgenin gelişimine katkıda bulunmak gibi amaçlarla orantılı bir karşılık beklemeden yapılan tüm yardımlardır (İnceci,1993:4-5).

Diğer taraftan sağlanan ihracat teşvikleri dünyada özellikle Avrupa Birliği’nde tartışılmaktadır. Bu doğrultuda; AB politikasının asıl amacı, serbest piyasa koşullarının geçerli olduğu, rekabetçi bir iç pazar oluşturmaktır. Ekonomideki rekabet ortamı Özel teşebbüslerin bireysel tavırlarıyla ve/veya üye ülkelerin teşvik araçlarıyla ekonomileri etkilemesi nedeniyle bozulabilmektedir. AB, üye ülkelerin pazarın rekabetçiliğini bozan devlet yardımları uygulamalarını ortak pazar politikasına aykırılığı nedeniyle yasaklamaktadır (Özkarabüber,2003:11).

Türkiye’de uygulanan nakit teşvikler Türkiye’nin 1994’te DTÖ’ne üye olması ve ardından 1996’da Gümrük Birliği’ne katılımı sonrasında yürürlükten kaldırılmıştır. İhracata ilişkin devlet yardımları uluslararası anlaşmalara uygun olacak şekilde yeniden yapılandırılmıştır.

2.2. İHRACAT TEŞVİKLERİNİN ÖNEMİ

Dünün merkantilist ülkeleri bugünün uluslararası ticaretine yön veren ülkeleri halini almış fakat artık dünya pazarında rekabete daha fazla ülke katılmıştır. Gelişmiş ülkelerin uluslararası ticarete ihracata ağırlık veren ülkeler olduğunu göz

önünde bulundurursak, ihracatın dünyada ne derece öneme sahip olduğu kanısını doğrulayabiliriz.

İhracat miktarını arttırmak için üretime değer ve önem veren, bununla birlikte üretilmiş ürünlerin ihraç edilmesini kolaylaştıran, tüm teşvik önlemlerini içinde barındıran politika; ihracata yönelik dış ticaret politikasıdır (Karluk, 2009: 391). Ekonomik büyümenin tetikleyicisi olan ihracatın ekonomik kalkınma üzerindeki etkilerini şu şekilde sıralanabilir (Şimşek,2003: 41,42):

a. İhracat, ülkelerin rekabet gücünü artırır.

b. Ülkelerin teknolojik gelişmelerden daha çok haberdar olmasını ve yararlanmasını sağlayarak ekonomik verimlilik ve büyüme artışını sağlar.

c. İhracat rekabet avantajlarını kullanma imkanları sağlar.

d. İç pazar alternatifleri az olan ekonomilerde ihracat ile üretim yapmak mümkün hale gelir.

e. En önemlisi ihracat ülkeye döviz girdisi sağlayarak dış ödemelerdeki döviz baskısının azaltılmasına yardımcı olur.

İhracata dayalı kalkınma politikasında ihracatın artırılması ile ekonomik büyümenin sağlanabileceği kabul edilmektedir. Politika uluslararası ticaret hacminin artmasının ihraç malları üretiminde uzmanlaşma ve verimliliği sağlayarak, genel beceri düzeyinin yükseleceğini savunmaktadır (Ghartey,1993:1145). Ayrıca, ihracata dayalı politika kaynakların daha verimli kullanıldığı ihracat sektörlerine doğru aktarılacak ürün ve çıktı artışı sağlamanın yanında, ülkeye yaparak öğrenme becerileri, ve iyi yönetim uygulamaları kazandırmaktadır. Diğer taraftan ülkeler uluslararası rekabet ortamında maliyetlerini düşürmek ve sürdürülebilir ihracat yapma hususunda teknolojik gelişime ve ölçek ekonomilerine önem vermek zorundadırlar (Giles ve Williams, 2000:261-337;Panas ve Wamvoukas,2002:731).

İhracatın artırılmasının en önemli koşullarından biri ihracatın devlet eliyle teşvik edilmesidir. OECD tarafından yapılan bir araştırmada; gelişmekte olan ülkelerdeki hükümetlerin özellikle ihracata yönelik ticareti kolaylaştırmak için geliştirilen politikaları benimsemeleriyle geleneksel olmayan endüstrilerde¹, yüksek büyüme hızına ulaşabileceklerini göstermiştir (Andersson v.d.,2005).

Ayrıca, ülkelerin ihracatı teşvik etme hedefleri arasında ihracatı rakamsal olarak artırma yanında gelişmiş bir ekonomiye sahip olmak, uluslararası pazarda

¹ Şili’de gıda, Kenya’da kesme çiçek, Loshoto ve Mayratus’da hazır giyim ve Tayland’da deniz ürünleri

yarışabilecek marka değerleri oluşturmak, ülke ekonomisindeki istikrarı sağlamak ve ülke ekonomisinin dünyadaki konumunun güçlendirilmesini amaçladıklarını görebiliriz.

Diğer taraftan, Dünya Ticaret rgt yapılacak ihracat desteklerinin ülke içindeki kaynak dağılımını etkileyecek lde sağlanmaması gerektiği ve bu dağılımın disipline edilmiş bir düzen içinde gerçekleştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

2.3. İHRACATA YÖNELİK DEVLET YARDIMLARI PROGRAMI ÖNCESİ DİŐ TİCARET POLİTİKALARININ TARİHSEL SÜRECİ

Bağısızlığın ancak bağımsız ve güçlü bir ekonomiyle sağlanabileceğinin bilincinde olan Atatürk, Cumhuriyet ilan edilmeden 1923 yılı Őubat ayında İzmir İktisat Kongresini düzenlemiştir. Ekonominin dışa bağımlılıktan kurtarılması için yerli kaynak kullanımlarının özendirilmesi, üretim ve istihadamın artırılması adına sanayileşmenin teşvik edilmesi ve yatırımlar için sermaye birikimi ve kredi imkanı sağlanması adına milli bankaların kurulması kongrede alınan önemli kararlardan bazılarıdır. Kongre, milliyetçi ve liberal ekonomi polititkaları benimsenmiştir (Savrul v.d., 2013:61-62).

Cumhuriyetin ilk 5 yıllık dış ticarete ilişkin düzenlemeleri Lozan Antlaşmasına ek olarak imzalanan Ticaret Sözleşmesi hükümleri doğrultusunda Őekillenmiřtir. Söz konusu sözleşme, 5 yıl süre ile gümrük tarifelerinin değişmemesini, ithalat ve ihracata konulan yasaklar kaldırılmasını ve yenilerinin eklenmemesini hükmederek; bir anlamda Türkiye'nin dış ticarete uygulayabileceği iktisat politikalarını sınırlıyordu. Türkiye'nin gümrük gelirlerini arttırmaya veya sanayiye dış rekabetten korumaya yönelik etkin bir politika değişikliği de engellenmiş oluyordu. Ülkemizin gümrük gelirlerini arttırmak, sanayimizi ve üretimimizi dış rekabetten korumak için etkili bir politika benimsemek ve uygulamak engellenmiş oluyordu. Bu nedenle ülkemizde gümrük tarifesi uygulaması ilk kez 1929 yılında uygulanmaya başlamıştır (Varol, 2003:159-160).

İzmir İktisat Kongresi'nde alınan kararlar ve planlanan yatırımları doğrultusunda Cumhuriyet döneminin ilk milli sermayeli bankası olan İş Bankası 1924 yılında kuruldu. Ardından 1925 yılında devletin sanayi ve maden üretiminde doğrudan doğruya yer almasını teminen Sanayi ve Maadin Bankası kurulmuştur. Bankanın bir tür kalkınma bankası niteliğinde, yeni sanayileşme yatırımlarına kredi

vermek ve bu sanayi teşebbüsleri düzenlemek gibi önemli görevleri bulunmakla birlikte sermaye yetersizliği ve işletmecilik yönünün ağır basması nedeniyle özel sanayi yatırımcılarına kredi vermekte yetersiz kalmıştır.

1927 yılında çıkarılan Teşvik-i Sanayi Kanunu ile ulusal kalkınma amaçlanmış ve sanayi üretimi belli şartlar içerisinde özel girişimci için teşvik edilmiştir. Tarımsal araç ve gereçler ile tarım makinelerinde gümrük muafiyeti uygulanırken yerli üretim ve sanayiye korumak adına özellikle kumaş ve iplik, un, şeker ve diğer gıda maddeleri, ağaç mamulleri ve deri ayrıca çimento gibi ürünlerin ithalatı da yüksek gümrük vergileri ile kısıtlanmıştır (Özcan, 1998:43).

Ülkemizin kuruluş döneminde uluslararası piyasalarda yaşanan dalgalanmalar ve yeterli seviyede alt yapının bulunmaması ayrıca önemli bir girişimci sınıfın henüz oluşmamış olması uygulanan liberal ekonomik politikaların beklentileri tam olarak karşılayamamasına neden olmuş ve yeni iktisat politikaları arayışları başlamıştır. 1930 yılından itibaren ise devlet ağırlıklı devletçi bir ekonomik politika uygulanmaya başlanmıştır (Palamut ve Giray, 2001:23).

1934 yılında Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı ile birlikte yerli hammadde ile üretilecek ve büyük sermaye gerektiren sanayi yatırımlarını kurulmasını görevini devlet üstlenecekti. Bu anlamda devlet eliyle kimya, selüloz ve dokuma gibi sektörlerde yatırımlar gerçekleştirdi. Ayrıca plan çerçevesinde demiryolları ile birlikte İzmir Telefon Şirketi ve Zonguldak Kömür şirketleri kamulaştırılmıştır. Tüm bunlara ek olarak yerli hammadde kullanan sanayi kuruluşları teşvik edilerek sanayi üretimi ve kalkınmada artış yaşanmıştır (Akyıldız ve Eroğlu, 2004:49). Bu planan ekonomik başarısının ardından 1938 yılında İkinci Sanayi Planı hazırlandı. Ancak ikinci sanayi planı İkinci Dünya Savaşından kaynaklı uluslararası olumsuzluklardan dolayı uygulanamamıştır.

Bu dönemde Türkiye'nin dünya ticaretine entegrasyonu yaşanan önemli adımlardan bir tanesi 1947'de ülkemizin Uluslararası Para Fonu'na (IMF) üye olunmasıdır. Bu tarihten sonra Türkiye ekonomisi değişen ekonomi politikaları sonucu, küresel piyasaları daha yakından izlemiş ve bu piyasalarda yaşanan gelişmelerden daha çok etkilenir hale gelmiştir (Altuğ, 2006: 4).

Türkiye her ne kadar savaşa katılmasa da, her an savaşa katılacakmış gibi savaş hazırlıklar yapılması, savunma harcalarının ve askere alımların artırılması sanayi yatırımlarında ve üretimde düşüslere neden olmuş,ekonomi daralmıştır. 1953'te 396.1 milyon dolar ile doruk noktasına çıkan ihracat bu rakama ancak 1960

sonrasında tekrar ulaşabilmiş; ithalat ise Ticari krediler ve dış yardımlar ile 1955 sonuna kadar cazibesini korumuştur. 1950-1960 döneminde tarımsal üretim yeni üretim alanlarının açılması ve makineleşme ile ivme kazanmış, tarımsal ürünlere uygulanan fiyat desteklenmesi ile esaslı bir değişim gemirmiştir. Fakat uluslararası piyasalarda yaşanan talep azalması nedeniyle genel ihracat içindeki tarım ürünleri oranı da düşmüştür. Diğer taraftan, sanayi yatırımları sanayi üretimini olumlu etkilemiş ve milli hasıla içindeki sanayi ürünlerinin oranı artış göstermiştir. Ulaşım ve hizmet sektöründe atılım gerçekleşmiştir. 1950-1960 yılları arasında ekonomi istikrarlı bir şekilde büyümüştür. 1950-1955 döneminde ekonomi yıllık ortalama yüzde 7 büyürken, 1955-1960 döneminde biraz düşüşle yıllık ortalama yüzde 5 büyümüştür. Dönem boyunca dış ticaret açık vermeye devam etmiştir. (Erkan, 2007; Kanca, 2012:61 ve Taş, 2004:9)

1960 yılında Devlet Planlama teşkilatının da kurulmasıyla, ülkenin genel düzeyinin artırılması, bölgeler arasındaki gelişmişlik farklılıklarının minimize edilmesi amaçlayan yeni bir iktisadi model olan "Planlı Karma Ekonomi" dönemi başlamıştır. Ekonomide yaşanan dış ödeme güçlüğü ve enflasyon gibi problemler beraberinde önemli siyasi problemler de yaşanmıştır. 1963 yılından itibaren planlı döneme geçilmesiyle Türkiye ekonomisinin gelişmesi için uzun vadede köklü ve yapısal dönüşümlerin gerçekleşmesi gerektiğine işaret edilmiştir (Takım, 2011:156) İthalatta korunma önlemleri artırılarak, ithalat azaltılmaya çalışılmıştır. Fakat bu durum önemli oranda ithal girdiyle ürün üreten sanayi sektörünü olumsuz etkilemiş ve sanayi üretiminde önemli düşüşler yaşanmıştır. (Balkanlı, 2002:300)

Türkiye uluslararası ticari entegrasyonunu artırma çabalarına 1963'te Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ile imzaladığı ticari ortaklık anlaşması ile devam etmiştir. Bu dönemi etkileyen diğer bir önemli olay 1974 yılında yaşanan dünya petrol krizidir. Petrol fiyatlarında yaşanan ani yükseliş petrolü üretim ve tüketimde kullanan sanayide iç fiyatların maliyetini artırmış, artan maliyetler enflasyona, enflasyon da üretimde daralma ve işsizliğe sebep olmuştur. Tüm bu gelişmeler Türkiye'nin dış ticaret hadlerini olumsuz etkilemiş ve ödemeler dengesine büyük yük getirmiştir.

İthal ikameci politikaların gayesi uzun dönemde ekonomiden döviz birikimi oluşturarak dış açığı azaltmak ve bu sayede dış etkilere karşı korunaklı bir ekonomi ortaya çıkartmak ve dış kaynak ihtiyacı olmadan ekonominin gelişmesini sağlamaktır. (Yentürk ve Kepenek, 2005: 282) Fakat, 1980 yılına kadar uygulanan

ithal ikameci politika Kılıçbay(1984:135,176)'in belirttiği gibi Türkiye'de iki önemli nitelik taşımaktaydı:

1- İthal ikamesi yapan endüstrilerin kurulması için oldukça büyük sayılabilecek döviz harcaması yapılmış,

2- İthal ikamesi, ara malı ihtiyacı büyük olan sektörlerde yoğunlaştığı için döviz tasarrufu ve dış ödemeler dengesinin düzelmesi amaçlarına ulaşamamıştır.

Yani Türk ekonomisinde üretimin devamlılığı, ekonomik büyümenin hızlanabilmesi “bir numaralı girdi” döviz idi fakat politika ülkeyi döviz kıtlığına doğru sürüklemiş, hedeflenen ekonomik kalkınma bir türlü gerçekleşmemiştir.

Türkiye'de teşvik uygulamaları 1980'den itibaren sistemli bir hale dönüşmüştür. İthal ikameci politikadan vazgeçilmiş, ihracata dayalı büyüme politikası benimsenmeye başlanmıştır. Bu amaçla, uluslararası piyasalarda yerli sanayinin rekabetçiliğini destekleyecek vergisel kolaylıklar, ucuz finansman ve girdi temini, ithalatta gümrük tarife ve kota uygulamaları gibi bazı düzenlemeler yapılmıştır. (Eser, 2011).

Türkiye'nin uluslararası piyasalara açılma ve bütünleşme sürecini hızlandıracak ihracata dayalı sanayi politikaları “24 Ocak Kararları” ile ortaya konulmuştur. Ardından 1989 'te ekonominin daha da liberalleştirilmesini ve ülkeye yabancı sermaye gelmesini teşvik edici düzenlemeler içeren Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkındaki Karar yayımlanmıştır. (Özcan, 1998:45).

1994'de yeni bir istikrar programı olan “5 Nisan Kararları” açıklanmıştır. Karar ile 1980'de alınan fakat bir türlü uygulamaya geçilemediği için ekonomik sorunlara yol açan uygulamalara yönelik tedbirler ve politikalar geliştirilmiştir. (Şiriner ve Doğru, 2008: 172)

1995 senesinde Türkiye'nin Dünya Ticaret Örgütüne üyeliğini, 1996 senesindeki Gümrük Birliğine üyeliği takip etmiştir. AB sanayi ürünlerinin Türkiye'ye vergisiz olarak girişini sağlayan Gümrük Birliği Anlaşması, ithal artışı ile dış ticaret açığımızı arttırdığı ve ekonomi de istenen gelişmeleri sağlayamadığı ifade edilebilir. (Özdemir v.d. ,2014: 165)

Türkiye ve Avrupa Birliği arasındaki gümrük birliğinin kurulmasına yönelik 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararında belirtilen hükümler çerçevesinde, Gümrük Birliği öncesinde yoğun bir şekilde verilen nakdi ve ihracat performansına dayalı teşvikler 1995 yılı itibariyle yürürlükten kaldırılmıştır. Kaldırılan sübvansiyon mekanizmaları yerine, Avrupa Birliği ve Dünya Ticaret Örgütü normlarına uygun

“İhracata Yönelik Devlet Yardımları" programları uygulamaya konulmuş, söz konusu yardımlar daha sonra gelişen ülke ve uluslararası piyasa dinamiklerine göre düzenlenerek mevcut şeklini almıştır. (Yentürk ve Kepenek,2005: 320)

2.4. TÜRKİYE’DE İHRACATA YÖNELİK TEŞVİK UYGULAMALARI

Türkiye gelişmekte olan bir ülke statüsüyle, dışa açık ekonomi modelini benimseyip bu doğrultuda ihracatı artırma yoluna gitmiştir. Bu manada, son yıllarda ihracatı artırmaya yönelik faaliyetler yoğunluk kazanmıştır ve bu yoğunluk her geçen gün artmaktadır. Gelişmeye ve dahası kalkınmaya çalışan bir ülke modeli olarak Türkiye, onlarca yıldır artan oranla devam eden dış ticaret açığını kapatmak ve dünya ticaretinde söz sahibi olabilmek adına, ihracata yönelik devlet yardımı sağlamak suretiyle ihracatçıyı teşvik etme yoluna gitmektedir. 1980’li yıllarda ilk defa dışa açılmayı ve ihracat artışını hedefleyen teşvik sistemi 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararında belirtilen yükümlülüklerle birlikte son şeklini almıştır

Türkiye’de uygulanan devlet desteklerini detaylı incelediğimizde ihracatı sayısal olarak artırmakla başlayıp markalaşma ile biten- sürecin işletilmeye çalışıldığını görebiliriz. Gelişmiş batılı ülkelerin uygulamalarına benzer şekilde İhracata Yönelik Devlet Yardımları Türkiye’de de “bir faaliyetin yapılması” şartıyla verilmektedir.

Uygulanmakta olan İhracata Yönelik Devlet Yardımları destekleri süreç ve içeriğine uygun olarak sınıflandırılarak aşağıdaki yer almaktadır :

2.4.1 İhracata Hazırlık Aşaması

Firmalar ihracata hazırlık aşamasında kullandıkları devlet yardımları, fuar katılımları ile Pazar araştırması desteği olmaktadır. Nitekim firmalar yurt dışına açılma kararlarını aldıktan sonra yapacakları ilk faaliyetlerler yurtdışı pazarı tanımak ve bu pazarlardaki ürün tanıtımları gerçekleştirmek olmaktadır. Ayrıca, belirli kuruluşlar koordinasyonunda firmaların bir araya getirilerek, ihracatçı olmalarının desteklendiği Uluslararası rekabetçiliğin geliştirilmesinin desteği yine ihracata hazırlık aşamasında değerlendirilebilecek diğer bir destek türüdür.

2.4.1.1. Yurt içi ve yurt dışı fuar katılım desteği

Türkiye’de uygulamaya koyulan en eski yardımlardan birisi fuar katılım teşviğidir. Firmalar tarafından en çok bilinen, kalem olması itibariyle yoğun başvurular görülür.

“2014/4 sayılı Sektörel Nitelikli Yurt içi fuarlar” ile “2017/4 sayılı Yurt dışı Fuar” Karar/tebliğ ve ekleri güncel mevzuatlarıdır. Her iki mevzuatta da amaç firmaların fuar katılım giderlerinin, fuar organizatörlerinin fuar tanıtım harcamalarının mevzuatta belirtilen oran ve Bakanlıkça belirlenen yıllık limitlerde desteklenmesidir.

Yurt içi fuarların belli bir yabancı ziyaretçi ve katılımcı sayısı ile Ticaret Bakanlığı’nca uluslararası nitelik kazandığı tespit edilen ve desteklenecek fuar listesinde yayımlanan fuarlar olması gerekir.

Yurt dışı fuar katılımı milli ve bireysel katılım olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Bakanlıkça görevlendirilen organizatör eşliğinde gerçekleştirilen toplu katılımlar milli fuarlardır. Bakanlıkça belirlenen fuarlara firmaların doğrudan katılımları ise Bireysel katılımlardır.

Firmaların destek tutarları Bakanlıkça resen belirlenir. Destek tutarı her bir fuar için ayrı ayrı olarak ve bir metrekaare bazında Stant boş alan, dizayn, nakliye ve ulaşım (Türkiye-fuar ülkesi kapsamında sektörel için 2 ,prestijli için 5 kişinin) harcamalarının hedef ülkeler için %70, diğerleri için % 50’sini oluşturur.

1 Temmuz 2017 tarihinde Bakanlıkça destek tutarının resen belirlenmesiyle, destek hesaplaması için istenen birçok evrağa gereksinin kalmamış dolayısıyla destek sadeleştirilmiştir. Azalan formaliteler ve hesaplama kolaylığı sayesinde başvurularda ciddi artışlar görülürken, ödeme süreci de hızlanmıştır.

2.4.1.2. Pazar araştırması ve pazara giriş desteği

2011/1 Sayılı Pazar Araştırması ve Pazara Giriş Desteği hakkında Tebliğ ve Tebliğ’e ekleri kapsamında yürütülmektedir. Tebliğ’in 1. Maddesi desteğin amacını “ Türkiye’de sınai ve/veya ticari faaliyette bulunan şirketler ile işbirliği kuruluşlarının pazar araştırması ve pazara giriş faaliyetlerine ilişkin giderlerinin Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonundan (DFİF) karşılanmasıdır.” şeklinde ifade etmektedir.

Bahse konu Tebliğ 4 kalemden oluşmaktadır;

1. “Yurt dışı Pazar araştırması desteği” şirketlerin iki şirket personelinin pazar araştırması yapmak amacıyla yaptıkları ulaşım ve konaklama harcamaları %70 oranında ve her bir gezi için 5.000 ABD Dolar limitinde desteklenmektedir.

2. “Rapor, Yurt Dışı Şirket Ve Yurt Dışında Yerleşik Şirkete Ait Marka Alım Desteği” Firmaların pazarına girmek istedikleri ülke, sektör, şirket ve markaya ilişkin rapor harcamaları ile yurt dışı şirket satın alımlarına ilişkin hukuki ve mali danışmanlık hizmet alım harcamaları %60 oranında, işbirliği kuruluşlarının aynı harcamaları %75 oranında ve yıllık 200.000 ABD Doları limitinde desteklenir.

Şirketlerin teknolojik olarak ileri düzeyde olan yurt dışı şirket alımına ilişkin hukuki ve mali danışmanlık harcamalarının %75’i yıllık 500.000 ABD Doları limitinde desteklenir.

Teknolojik gelişmeyi sağlayacak yurt dışı şirket ve/veya özellikleri Genelgede belirtilen yurt dışı marka alımı için kullanılan kredinin faiz giderinin %50’si, 5 yıl süreyle Türk Lirası kredilerde 5 puanı, döviz ve dövize endeksli kredilerde 2 puanı olmak üzere, şirket alımında 3.000.000 ABD Dolarına, marka alımında ise 2.000.000 ABD Dolarına kadar desteklenir.

3. “Sektörel Ticaret Heyeti Ve Alım Heyeti Programları Desteği” Sektörel ticaret heyeti ile alım heyeti programları Bakanlık gözetiminde İşbirliği kuruluşlarınca düzenlenmektedir. İşbirliği kuruluşlarının tanıtım ve organizasyon, konaklama ile ulaşım harcamalarının %50’si sektörel ticaret heyetlerde her bir organizasyon başına 100.000 ABD Doları, alım heyetlerinde ise her bir organizasyon başına 75.000 ABD Dolarına kadar desteklenir.

4. “E-Ticaret Sitelerine Üyelik Desteği” Ticaret Bakanlığınca ön onay verilmiş e-ticaret sitelerine, İşbirliği kuruluşları koordinasyonunda 250 (ikiyüzelli) şirketin e-ticaret sitelerine toplu üyeliği için İşbirliği kuruluşunun harcamaları %80 oranında ve her bir e-ticaret sitesi için her şirket yıllık en fazla 2.000 ABD Doları tutarında desteklenmektedir.

2.4.1.3. Uluslararası rekabetçiliğin geliştirilmesinin desteklenmesi

Proje ve kümelenme yaklaşımını esas alınarak şirketlerin uluslararası rekabetçiliğinin artırılmasına yönelik harcamalarının Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu’ndan (DFİF) karşılanmasıdır.

Firmalar mevzuatta tanımlanan İşbirliği Kuruluşu koordinatörlüğünde hazırlanıp, Bakanlıktan onay alınan 3 yıllık bir proje doğrultusunda

desteklenirler. Proje Bakanlık onayına istinaden 2 yıl daha uzatılabilir. Önce firmaların durumlarının tespitine yönelik ihtiyaç analizi yapılır. Yapılan analiz sonucunda firmalar için gerekli eğitim programı hazırlanır. Eğitim faaliyetlerine katılım sağlamayan firmalar diğer aşamalara katılamazlar. Bu kapsamda projenin eğitim ve danışmanlık harcamalarının en fazla 10 yurt dışı tanıtım, pazarlama faaliyeti ile yine en fazla 10 adet alım heyeti harcamaları mevzuatta belirtilen oran ve limitler ile sınırlı olmak üzere desteklenir. İlave olarak, işbirliği kuruluşunun iki personelinin istihdam harcamalarının desteklenmektedir.

2.4.2. İhracat Aşaması

Firmaların ihracat aşamasında aldıkları destekler, ürünlerinin belirli standartlarda olduğunu gösteren belge alımları, küresel firmalara tedarikçi olunması, yurtdışında açılan birimler, yurtdışı marka tescil ve tanıtımları ile tarımsal ürün ihracatının desteklenmesidir.

2.4.2.1. Uluslararası belge alımı ve uluslararası tedarikçi desteği

Destek, “2014/8 Sayılı Pazara Giriş Belgelerinin Desteklenmesine İlişkin Karar” kapsamında yürütülmektedir. Uluslararası piyasalarda ürünlerin ve/veya üretim sürecinin çevreye, insan sağlığına zarar vermediğinin ve/veya ürün ve üretim sürecinin kalite ve teknik özelliklerini uygun olduğunu tespit edilmesi adına bazı standartlar geliştirilmiştir. Bu standartlar çoğu kar gütmeyen uluslararası örgüt ve/veya devlet kurumlarınca belirlenir ve uluslararası kabul görür. İşleyişte standartı belirleyen kurumlar, bazı kamu kurumları veya özel kuruluşları bu uluslararası standartları denetleme ve belgelendirilme yetkisi vererek, akredite ederler ve ürün ve/veya üretim sürecinin standartları karşıladığı tevsiken firmalar bu belgeleri almak için akredite sahibi kuruluşlara başvurlar. Bu belgelere sahip firmalar, uluslararası piyadada ürünlerinin belli standartlar açısından daha kaliteli veya sağlıklı olduğunu kanıtlayarak, küresel piyasalarda rekabet gücü elde edebilirler.

Bu açıdan, Türkiye ihracatta ve rekabetçilikte avantaj sağlayan ve Karar’ın ekindeki “Destek Kapsamındaki Pazara Giriş Belgeleri Listesinde (EK 5)”yer alan alan firmaların belgelendirme ve Test/analiz raporu harcamaları ile uluslar arası tedarikçilere ve/veya küresel firmalara tedarik sağlayan firmaların ara malı ve üretim harcamaları mevzuatta yer alan oran ve yıllık limitlere kadar desteklenmektedir.

Şirketlerin mevzuat kapsamında desteklenen ve projede belirtilen harcamaları için 2 yıllık 1 proje hakkı bulunmaktadır.

2.4.2.2. Yurt dışı birim, marka ve tanıtım desteği

Desteğin kapsamı 2010/6 Sayılı Tebliğ'in 2. Maddesi "Türkiye'de sınai ve ticari veya ticari faaliyet gösteren şirketler ile İşbirliği Kuruluşları üyelerinin yurt dışında gerçekleştirilen tanıtım, marka tescil giderleri ve mal ticareti yapmak amacıyla yurt dışında açılan birimlere ilişkin kira giderleri ile Türkiye Ticaret Merkezlerine ilişkin giderlerin bir kısmının Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu'ndan (DFİF) karşılanmasıdır." şeklinde ifade edilmektedir.

Tebliğ Birim kira, Tanıtım, Yurtdışı Marka Tescil ve Türk Ticaret Merkezleri başlıklarında dört ana destek kalemine sahiptir. Başvuru süreleri içerisinde Şirketler kira, marka tescil ve tanıtım başvurularını üyesi oldukları İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliğine; İşbirliği Kuruluşları ise Türkiye Ticaret Merkezleri ile kira ve tanıtım başvurularını Bakanlığa yapar. Destek başvuru süresi, ilk ödeme tarihinden itibaren 6 aydır.

Genel destek oranları aşağıda belirtilecek olmakla birlikte; faaliyetin öncelikli ve hedef ülkelerde gerçekleşmesi durumunda ilave %10 ve destek başvurusunda bulunan firmanın yatırım teşvik programında belirtilen 4., 5. ve 6. Bölgede yer alması durumunda ilave %10 puan eklenerek hesaplanır. Ayrıca faaliyete ilişkin yurt dışı belgelerin, ilgili ülkede geçerli olduklarını tevsiken ülkede bulunan Ticaret Ataşe veya Müşavirince onaylanması gerekmektedir.

Firmaların Türkiye'de ürettikleri ve pazarladıkları Türk ürünlerini bizzat yurtdışında herhangi bir ülke pazarında doğrudan satışını veya muhafazasını sağlamak amacıyla kiraladıkları mekanların kira giderleri, yurtdışında herhangi bir ülkede gerçekleştirecekleri marka tescil giderleri ve marka tescil başvurusu ya da tescili bulunan ülkeler ile kira desteği aldıkları ülkelerde gerçekleştirecekleri mevzuatta belirtilen tanıtım giderleri desteklenmektedir.

Birim Kira: Faaliyetler yurt dışı şirketi tarafından gerçekleştirilirse destek şirketin ortaklığı oranında verilmektedir. Türkiye'deki ana şirket yurtdışında bizzat kendi tüzel kişiliği ile veya ana şirketi kurduktan sonra yurt dışında kurduğu mevzuatta belirtilen yurt organik bağı sağlayan şirket vasıtasıyla faaliyetlerini gerçekleştirebilir. Firma yurt dışı ortaklık payı oranında desteklenir. İşbirliği Kuruluşları ile şirketlerin yurt dışında en fazla 25 birim açabilirler ve kira giderleri

ülke başına 4 yıl desteklenirler. Kiralanan birimlerin desteklenebilmesi için firmaların yurt içinde ürettikleri veya ihracatını gerçekleştirdikleri Türk ürünlerini herhangi bir işleme faaliyetine sokmadan pazarlamaları gerekmektedir. Birim kira desteği, üreticiler ve pazarlamacılar için mevzuatta belirtilen oran ve yıllık limitlere kadar desteklenmektedir.

Yurtdışı Marka Tescil Desteği:Şirketlerin yurt içi tescilli markalarının uluslar arası tescil kurumları veya yurt dışı ülkelerin ilgili marka kurumlarında tesciline ve tescil sonrasında korunmasına yönelik giderleri mevzuatta belirtilen oran ve yıllık limitlere kadar desteklenmektedir.Destek süresi 4 yıldır.

Tanıtım: Şirket ve İşbirliği Kuruluşlarını tanıtım desteğinden yararlanabilmesi için iki şart vardır:

- Tanıtım faaliyetinin gerçekleştirildiği ülkede desteklenen birime sahip olmak
- Yurt içinde tescilli markasının Tanıtım faaliyetinin gerçekleştirildiği ülkede de tesciline sahip olmak,

Firmaların uygulama Usul ve Esasları eki “EK-10” da belirtilen faaliyetlere ilişkin giderleri 4 yıl süreyle mevzuatta belirtilen oran ve yıllık limitlere kadar desteklenmektedir.

“Türk Ticaret Merkezleri” TİM ve/veya TOBB tarafından veya bunların yurt içinde kendilerinin yada İşbirliği kuruluşu ile ortak olarak kurdukları şirketlerinin Bakanlık onayı bir projesi ile kurulurlar.

Türkiye Ticaret Merkezleri faaliyetleri, her yıl sonunda Ticaret Müşavirliği/Ataşeliği ve proje sahibi şirketçe hazırlanan raporlar çerçevesinde Bakanlıkça değerlendirilir. Bakanlıkça olumsuz değerlendirilen “Türkiye Ticaret Merkezi” destekten çıkarılabilir. “Türkiye Ticaret Merkezleri” 5 yıl süreyle işletici Şirketteki ortaklık oranına bağlı olarak %60 oranında desteklenirler. “Türkiye Ticaret Merkezleri” nin brüt kira giderleri, satın alım gideri, kurulum/dekorasyon giderleri, yurt dışı tanıtım harcamaları ve istihdam edilen 10 kişinin brüt ücreti yıllık limitlere kadar desteklenir.Bakanlıkça uygun bulunması halinde ilave 5 yıl daha destek alabilir.

2.4.2.3. Tarımsal ürünlerde ihracat iadesi desteği

Tarımsal Ürünlerde İhracat İadesi, ülkemizde üretilen tarım ürünlerinin uluslararası piyasalarda rekabet gücünün ve ihracatının arttırılmasını amaçlayan ve

tebliğ’de belirtilen GTİP numaralarında tarım ürünü ihraç eden firmalara verilen bir tür devlet desteğidir.

Destekten, ihracatçı-imalatçılar ile ihracat taahhütlü üretim sözleşmesi yapmış tarım ürünü üreticileri faydalanabilir. Başvuru süresi ürünlerin fiili ihraç tarihinden sonra 1 (bir) yıldır ve başvuru mercii firmaların üyesi oldukları İhracatçı Birlikleridir. Firmaların hak edişleri ihraç ettikleri ürünlerin miktar ve değerlerine göre hesaplanır ve ihracatçıların mevzuatta belirtilen çeşitli kamu kuruluşlarında yer alan çeşitli borçlarından düşülerek mahsup edilir.

2.4.3. İhracat Sonrası

Belirli bir ihracat potansiyelini yakalamış firmaları kullanabilecekleri daha üst düzey ve proje mantığıyla ilerleyen destek kalemleridir.

2.4.3.1 Tasarım desteği

2008/2 Sayılı Tasarım Desteği Hakkında Tebliğ ile Tebliğ’in ekleri güncel mevzuatıdır. Tebliğ’in 1. Maddesi desteğin amacını “ Bu Tebliğin amacı, Türkiye’de tasarım ve inovasyon kültürünün oluşturulması ve yaygınlaştırılmasını teminen tasarımcı şirketleri/tasarım ofisleri ve işbirliği kuruluşlarının gerçekleştireceği tanıtım, reklam, pazarlama, istihdam, danışmanlık harcamaları, yurt dışında açacakları birimlere ilişkin giderleri ile şirketlerin yurtdışı pazarlara yönelik yüksek katma değerli ürün geliştirmek amacıyla yürütecekleri tasarım ve ürün geliştirme projelerine ilişkin giderlerin Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu’ndan karşılanmasıdır.” şeklinde ifade etmektedir.

Tasarım şirketlerinin ve tasarım ofislerinin tanıtım giderleri, birimlerinin kurulum ve dekorasyon giderleri; birim kiralarna yönelik danışmanlık ve vergi/resim/harç harcamaları, patent,faydalı model,endüstriyel tasarım ve marka tescil harcamaları,tasarımcı ve modelist istihdam giderleri mevzuatta belirtilen oran ve yıllık limitlere kadar desteklenir. Ayrıca,tasarım şirketleri ve ofislerinin rekabet gücünü artırmak için alacakları danışmanlıklar da desteklenmektedir.

İşbirliği kuruluşlarının ise,Türk tasarımcıları ve tasarımlarını uluslararası piyasalarda tanıtmak ve pazarlamak amacıyla gerçekleştirecekleri genelgede belirtilen harcamaları mevzuatta belirtilen oranında ve proje kapsamında belirlenen limitlere kadar desteklenir.

Ayrıca, işbirliği kuruluşlarınca düzenlenen tasarım yarışmalarında dereceye giren yıllık en fazla altmış adet tasarımcının iki yılı geçmemek üzere; yurt dışı eğitim harcamalarının tamamı ile aylık yaşam giderleri 1.500 ABD Dolarına kadar desteklenir.

Şirketlerin destek kapsamına alınan tasarım ve ürün geliştirmesine yönelik hazırlanan bir adet projesi kapsamındaki İstihdam edilen tasarımcı, modelist ve mühendislerin (azami ikisi yabancı olabilir) brüt maaşları, alet, teçhizat, malzeme ve yazılım giderleri, seyahat ve web sitesi üyeliğine ilişkin harcamaları mevzuatta belirtilen oranında ve proje kapsamında belirlenen limitlere kadar desteklenir.

Ayrıca, Gemi ve yat sektöründe iştegal eden şirketlerin 5 yıl süreyle Türkiye’de faaliyet gösteren şirketlerden alacakları tasarım hizmetine yönelik harcamaları da desteklenmektedir.

2.4.3.2. Turquality

Ülkemizde uygulanmakta olan ve dünyada başka bir örneği bulunmayan en kapsamlı devlet desteği programıdır. Uluslararası piyasalarda markalaşmaya yönelik firmaların, kurumsal yapılarının güçlendirilmesi, üretim, pazarlama, satış ve satış sonrası hizmetleri gibi tüm üretim ve ihracat aşamalarında bilgi birikimi oluşturarak uluslararası piyasalarda yerli markaları ile yer edinmesini amaçlayan bir marka destek programıdır. Program kapsamında, firmaların tanıtım, istihdam, kira, danışmanlık, Patent, faydalı model, endüstriyel tasarım ve marka tescil, belgelendirme, Pazar araştırması giderleri %50 oranında desteklenmektedir. Ayrıca sayılan desteklerden en dikkat çekici olanı Danışmanlıktır. Danışmanlık kalemi altında kurumsal altyapı geliştirmeye ve markalaşmaya yönelik yönetim ve bilişim danışmanlıkları “Turquality/marka Destek Programını” diğer devlet desteklerinden ayıran en önemli ana destek kalemleridir.

Firmalar destek kapsamına alınabilmek için Ticaret Bakanlığına başvuruda bulunmaları gerekmektedir. Bakanlıkça değerlendirilen firmalar, “Marka Destek Programı” veya “TURQUALITY® Programı”na kabul edilirler. “Marka Destek Programı” na kabul edilen firma 4 yıl süreyle desteklenirken, “TURQUALITY® Programı”na kabul edilen firmalar hedef Pazar bazında 5 yıl süreyle desteklenirler.

2.4.4. Vergisel Teşvikler

Firmaların ihraç etikleri ürünlerin fiili ihracatı sırasında kdv ile İhracat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetler yönelik vergi, resim ve harç istisnalarını kapsar.

2.4.4.1.İhracatta KDV istisnası

KDV İstisnası uygulaması 3065 sayılı Kanun ile belirlenmiştir. Kanun'un 11. Maddesi 1-a fıkrasında belirtilen işlemler KDV'den istisnadır. Ayrıca ihracat, dış ticaret mevzuatında belirtilen ihracattan farklı olarak Kanun'un 12. Maddesi ile Tebliğ'de yer alan şartları taşıması gerekmektedir. Kanun'un 12. Maddesinde belirtilen

“a) Teslim, yurtdışındaki bir müşteriye veya serbest bölgedeki alıcıya ya da yetkili gümrük antrepo işleticisine yapılmalı veya mallar yetkili gümrük antrepo işleticisine tevdi edilmelidir.

b) Teslim konusu mal Türkiye Cumhuriyeti gümrük bölgesinden çıkarak bir dış ülkeye veya bir serbest bölgeye vasıl olmalı ya da yetkili gümrük antrepoya konulmalıdır.” şartlarla gerçekleştirilen ihracat, söz konusu istisna kapsamına girebilir.(www.gib.org.tr)

2.4.4.2.Vergi,resim,harç istisnası

İstisna kapsamı 99/13812 sayılı (İhracat:2017/4) ile Tebliğ ile yürütülür. Amaç, ihraç ürünlerinin uluslararası pazarlarda rekabet avantajı sağlamak ve bu yolla ihracatı ve ihracat gerçekleştirilen pazarlarını arttırmaktır.

2017/4 sayılı Tebliğ'in 6'ncı maddesinin 3'üncü fıkrası İhracat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetler belirtilmiş olup, firmalar mevzuatta belirtilen hizmet ve faaliyetlerine yönelik vergi, resim ve harç istisnası düzenlemesinden yararlanabilirler. Firmaların uygulamadan faydalanabilmeleri için Vergi Resim Harç İstisnası Belgesi alması gerekmektedir.Ayrıca faaliyetin ihracata ilişkin olduğunun ispatı gerekmektedir. Firmalar Tebliğ'in 5. Maddesinde belirtilen işlemler ve bu işlemler için gerekli belgelerde uygulamadan belgesiz faydalanılabilmektedir. (Ticaret Bakanlığı,2019)

2.4.5. Özel Statüler

Özel statüler devlet desteklerinden faydalanma ve ihracat süreçlerinin kolaylaştırılması adına bazı özellikleri taşıyan firmalara verilmektedir. Bunlar "Dış Ticaret Sermaye Şirketleri ile Sektörel Dış Ticaret Şirketleri'dir. Ayrıca, Sektörel Dış Ticaret Şirketlerine özgü düzenlenen istihdam desteği de bu başlık altında izah edilecektir.

2.4.5.1 Özel Statülü Şirketler

"Dış Ticaret Sermaye Şirketi" kurulması, kurulan şirketlerden bu statünün geri alınması ve sorumlulukları 22/12/1995 tarihli ve 95/7623 sayılı İhracat Rejimi Kararı'nın 3 üncü maddesinin (k) bendinde belirtilmiştir. Ocak ayının son gününe kadar başvuru yapılması şartıyla, başvuru yapacağı Ocak ayından önceki yılda en az 100 milyon ABD doları fiili ihracatı gerçekleştiren ve ödenmiş sermayeleri en az 2 milyon TL olan anonim şirketlere, "Dış Ticaret Sermaye Şirketi" olabilirler veya bu şartlarda "Dış Ticaret Sermaye Şirketi" Statüsüne sahip firmaların bu statüsü yenilenebilir. Resmî Gazete'de "Dış Ticaret Sermaye Şirketi Statüsü" kazanan firmaların unvanları yayımlanır ve yayımlandığı tarihten itibaren bir sonraki yıl yayımlanacak Karar'a kadar geçerlidir. "Dış Ticaret Sermaye Şirketi" statüsünü kazanan şirketler Devlet Yardımlarından öncelikli yararlanırlar.

"Sektörel Dış Ticaret Şirketleri", içinde yer alan şirketlerin ihracat ve ihracata ilişkin işlemlerinde bu şirketlere profesyonel ve uzmanlaşmış hizmetler sağlayarak ihracat süreçlerinin kolaylaştırılması ve bu yolla firmaların ihracatının artırılmasını ve devlet desteklerinden daha fazla yararlanılmasını hedefleyen bir organizasyon yapısındadır. Bu amaçla, devlet yardımlarından öncelikli yararlanırlar.

Sektörel Dış ticaret Şirketi'nin nasıl kurulabileceği 22/12/1995 tarih ve 95/7623 sayılı İhracat Rejimi Kararı'nın 3. Maddesinde belirtilmiş olup, bu konudaki müracaatları İhracat Genel Müdürlüğü sonuçlandırmaktadır. Sektörel Dış Ticaret Şirketi Statüsü verilmesine ilişkin Karar Resmi Gazete'de yayımlanır. Tebliğ'in 13. Maddesi ise, Sektörel Dış Ticaret Şirketi Statüsünün hangi hallerde geri alınacağını bildirmektedir. Ayrıca Tebliğ'in 9.Maddesinde de "Sektörel Dış Ticaret Şirketlerinin" gerçekleştirmesi gerekli olan faaliyetlere yer verilmiştir.

2.4.5.2. İstihdam teşviği

“2000/1 İstihdam Yardımı Hakkında Tebliğ” kapsamında yürütülür. “Sektörel Dış Ticaret Şirketleri” özel statülü şirketler olup, devlet yardımları açısından avantajlıdırlar. Bu açıdan sadece bu şirketlere özel olarak, dış ticarete istihdam edilmek üzere bir yönetici 18.000 ABD Doları, iki personel her biri 9.000 ABD Doları limitinde olmak üzere üç personelin maaşları %75 oranında bir yıl süreyle desteklenir.

2.4.6. Eximbank

1980 sonrasında dışa açılım süreciyle birlikte gelişen ihracatın artırılması ve devamlılığının sağlanması adına adına finansmana ve bu finansı sağlayacak bir kuruluşa ihtiyacı doğmuştur. Bu ihtiyacın giderilmesi adına 87/11914 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 1987 yılında Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş./Türk Eximbank kurulmuştur.

Bankanın amacı; ihracatçıların küresel piyasada önemli aktörler olması ve ihracatımızın uluslararası piyasalardaki payının artırılması adına, ihracatçılara ya da yeni ihracata başlayacak firmalara gerekli finansmanın sağlanması, uluslararası piyasalarda gerçekleştirecekleri yatırım ve diğer faaliyetler için ihtiyaç duyulan güvence ve desteğin verilmesi, ve bu yolla ihracatın artırılarak, ihraç ürünlerinin ve pazarlarının çeşitlendirilmesi, geliştirilmesidir. Türk Eximbank’ın ihracatın teşvik edilmesine yönelik faaliyetlerin bir kaçı başlıklar halinde aşağıda verilmiştir:

- 1 - Mal ve hizmet ihracatının muhtelif krediler ile finanse edilmesi
- 2- İhracatçıların diğer ulusal yada uluslararası banka ve finans kuruluşlarından alacakları krediler için garanti vermek,
- 3- Uluslararası yatırımlar ve müteahhitlik hizmetlerini finanse etmek, sigorta, garanti ve kredi sağlamak,
- 4- İhracatçıları uluslararası piyasalarda karşılayacakları çeşitli risk ve zararlara karşı teminat ve güvence sağlamak, ihracat kredi sigortası vermek,
- 5- Ulusal ve uluslararası banka ve finans kuruluşlarına ihracat kredileri ve garantiler vermek,
- 6- Uluslararası Finansal kiralama işlemlerine garanti vermek ve kredilendirmek,
- 7- Döviz kazandırıcı yurt içi yatırım malı imalat ,satış veya İhracatını kredilendirmek,

8- Sermaye ve para piyasalarından, ulusal ve uluslararası finansman kurumları vasıtasıyla kaynak sağlamak, (Eximbank Esas Sözleşme,2018)

2.4.7. Sürece Yönelik Destekler

Firmaların yurt içi üretim süreçleri ile kısmı olarak yurtdışı üretim süreçlerinde faydalandıkları desteklerdir. Yurt dışı kısmi üretim sürecini içeren Hariçte İşleme Rejimine ilişkin bilgiler aşağıda yer alacak olup, Dahilde İşleme Rejimi bir sonraki bölümde ayrıntılı olarak izah edilecektir.

2.4.7.1.Hariçte İşleme Rejimi

“2007/11864 Sayılı Hariçte İşleme Rejimi Kararı” ile Karar’a ilişkin “2007/5 sayılı Hariçte İşleme Rejimi Tebliği” i mevzualsal çerçevesini oluşturur. Yerli üretim ve üreticilere zarar vermemek kaydıyla, Serbest dolaşımda bulunan ürünlerin işlenmesi, yenilenmesi veya tamir edilmesi amacıyla geçici olarak ihraç edilmesi ve yurt dışında işleme tabi tutulmuş eşyanın kısmi yada tam muafiyetten faydalanarak tekrar serbest dolaşıma girmesi ile eşyasının ihracının sağlanması amaçlayan düzenlemedir.

Destek unsurlarını, firmaların ürününün geçici ihracatında vermesi gereken gümrük vergisinin teminata bağlanması ve yurt dışı işleme faaliyeti sonrasında oluşan eşyanın gümrük vergilerinin tamamı ya da bir kısmından muaf tutulması şeklindedir.

Hariçte işleme izin belgesi Bakanlıkça düzenlenir.Hariçte işleme izni ise işlenmesi amacıyla geçici olarak yurt dışı edilen kıymetli maden ve taşlar ile maden cevheri için bünyesinde maden ihracatçı birlikleri yer alan ihracatçı birlikleri genel sekreterlikleri tarafından verilir.Her iki belge veya izin en fazla 12 (oniki) ay süreyle verilir.Belgeyi düzenleyen kurumca firma talebinin uygun bulunması halinde, ek süreler belge için verilen belgenin yarısı, izin ise 12 aya kadardır.

Hariçte işleme rejimi kapsamında belge veya iznin düzenlemenin şartlarına ve yararlanılan muafiyetlere uygun olmaması halinde, bu ürünlerin yurt dışı edildiği haliyle geri ithal edilmesi gerekir. Aksi halde, eşyanın ihracı ve tekrar yurda getirilmesi sırasında oluşan yükümlükler için firmaya gümrük ve kambiyo mevzuatı hükümlerine göre işlem yapılır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM DÂHİLDE İŞLEME REJİMİ

Bir önceki bölümde Türkiye ekonomisinde 1980 yılında yaşanan büyük değişim ve 1995'teki Dünya Ticaret Örgütü üyeliği sonrasında değişen devlet yardımları uygulamalarından bahsedilmiştir. Değişen uygulamalarla gelen en önemli düzenlemelerden birisini “Dahilde İşleme rejimi” oluşturmaktadır.

Bu bölüm bütünüyle dâhilde işleme rejimini incelemeye yöneliktir. İlerleyen alt bölümlerde, sırasıyla mevzuatın oluşumu, rejimin esasları ve yürütülmesi, uygulama ile ilgili istatistikler ele alınacaktır.

Bölüm, Dahilde İşleme Rejiminin genel ihracat ve ithalat üzerindeki etkileri incelenecek olup, “kompleks bir mevzuat yapısına sahip olan dâhilde işlemenin” yalnızca ana hatları ele alınacak ve detaya girilmeyecektir.

Dâhilde işleme rejimi (D.İ.R.), dünya piyasa fiyatlarında hammadde temin etmek suretiyle ihracatı artırmak, ihraç ürünlerine uluslararası piyasalarda rekabet gücü kazandırmak, ihraç pazarlarını geliştirmek ve ihraç ürünlerini çeşitlendirmek amacıyla getirilmiş bir sistemdir. Rejimin temeli ihracat kaydıyla ithal edilen hammadde ve diğer üretim unsurlarının ticaret politikası önlemlerine tabi olmadan yurda girişinin sağlanmasıdır.

Dahilde İşleme Rejiminin iktisat politikası olarak tanımları incelendiğinde Rejimin temel rasyonelinin ihracatçılara dünya piyasalarıyla aynı koşullarda girdi temini sağlamak olduğunu söyleyebiliriz. Zira Rejim, ihraç ürünlerinde kullanılmak üzere ithal edilen girdiler için gümrük vergilerinin ödenmemesini sağlayarak yabancı üreticilere karşı üretim maliyetlerinin artmasını engellemektedir. Böylelikle ihraç ürünlerinin dünya piyasalarıyla rekabet edebilirlik seviyesi artırılmak istenmektedir (Bıyıkçı, 2010).

3.1. DÂHİLDE İŞLEME MEVZUATININ OLUŞUMU

Bu alt bölümde dâhilde işleme rejiminin uluslararası hukuki boyutu ve ulusal mevzuatımıza girişi ele alınacaktır.

3.1.1. Uluslararası Hukuki Boyut

Dâhilde İşleme Rejiminin uluslararası hukuki temeli 1995'te imzalanan Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) anlaşmasıdır. Söz konusu Anlaşmada, alınması gerektiği halde vazgeçilen veya toplanmayan kamu gelirleri sübvansiyon olarak nitelendirilmiş, fakat ihraç edilecek ürünlerin yurt içi pazara sunulması durumunda vergilerin alınmaması ya da tahakkuk etmiş vergileri aşmayacak şekilde bu tür vergilerinden muaf tutulması ya da geri iade edilmesi sübvansiyon olarak değerlendirilemeyeceği belirtilmiştir.

Bu çerçevede, bir ülkede yerleşik firmaların Dâhilde İşleme Rejimi ya da benzer düzenlemeler ile ihraç ürünlerinin üretimi için gereken malları, ithalat esnasında oluşan vergileri ödmeden ithal etmesi ve sonrasında elde edilen nihai mamülleri ihraç etmesi, Anlaşma kapsamında onaylanmış bir faaliyet olarak karşımıza çıkmaktadır (Altunyaldız ve Başer, 1999:13).

3.1.2. Sistemin Türk Mevzuatına Girişi

Dâhilde İşleme Rejimi ihracat teşvik mekanizmalarından biridir. Mevzuata 25.12.1995 tarihinde alınan 1995/7615 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile girmiştir (<http://www.resmigazete.gov.tr>). Zaman içinde, değişen koşullara uyum sağlamak üzere birtakım değişiklikler yapılmış ve yapılmaktadır. Rejim, günümüzde 27.01.2005 tarih 2005/8391 sayılı D.İ.R. Kararı ve bu Karara dayanılarak çıkartılan ve 20.12.2006 tarih 26382 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2006/12 sayılı D.İ.R. Tebliği ve aynı karara dayanarak çıkarılan diğer tebliğler ile genelgeler eliyle yürütülmektedir (<http://www.resmigazete.gov.tr>).

3.2. REJİMİN ESASLARI

Bu ayırmda, dâhilde işleme rejiminin esasları ele alınacaktır. Dâhilde işleme tedbirleri alt başlığı altında şartlı muafiyet ve geri ödeme sistemi çerçevesinde dâhilde işlemenin temel özellikleri yansıtılacaktır. Rejimin yürütülmesi alt başlığı altında ise dâhilde işlemeyle ilgili bazı teknik detaylar ifade edilecektir:

3.2.1. Dâhilde işleme tedbirleri

Dâhilde işleme tedbirleri şartlı muafiyet ve geri ödeme sistemlerinden oluşur.

3.2.1.1. Şartlı muafiyet sistemi:

Şartlı muafiyet sistemi, dâhilde işleme izin belgesi (D.İ.İ.B.) kapsamında ihracı taahhüt edilen işlem görmüş ürünün elde edilmesinde kullanılan ve serbest dolaşımda bulunmayan hammadde, yardımcı madde yarı mamul, mamul ile değişmemiş eşya, ambalaj ve işletme malzemesinin, Türkiye Gümrük Bölgesinde yerleşik firmalarca, ticaret politikası önlemlerine tabi tutulmaksızın, vergisinin ise 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunda belirtilen esaslar çerçevesinde teminata bağlanarak ithal edilmesi ve ihracat taahhüdünün gerçekleşmesini müteakip, alınan teminatın iade edilmesidir.²

Şartlı muafiyet sisteminde ithal ürünün yerine eşdeğer eşya da kullanılabilir. Yurt içinde bulunan ve ithal kalemindeki ürünler ile aynı GTİP ve kalitede olan bu ürünlerden üretilen nihai ürünün ihrac edilmesi durumunda, belge süre sonuna kadar kullanılan eşdeğer eşya kadar ithalat yapılabilir. Eşdeğer eşya önce ihracat sonra ithalat yapılabileceği gibi, belge kapsamında ithal edilen ürünler ile birlikte de kullanılabilir.

Yine sistem kapsamında; DİİB belgesinde ihrac kalemin üretiminde kullanılan hammadde şeker fabrikalarından, Toprak Mahsulleri Ofislerinden ve katma değer vergisinde tecil-terkin sistemine çerçevesinde hammadde alımı yapabilir. Yurt içinden alınan ürünler belge kapsamında 83 sayılı Katma Değer Vergisi Genel Tebliği hükümleri uygulanarak ithal kalemi gibi işlem görür.

Onaylanmış kişi statü belgesi sahibi firmalara veya belirli miktarların üzerinde ihracat performansına sahip firmalara ait dâhilde işleme izin belgeleri kapsamında yapılacak ithalatta alınan teminatlarda indirim yapılmaktadır. İndirimli teminat uygulaması adı verilen bu uygulama çerçevesinde %10, %5 ve %1 oranlarında teminat alınarak ithalatın gerçekleştirilmesine izin verilir.

² Ancak, belge kapsamında yapılacak işletme malzemesi ithalatında, katma değer vergisi ve özel tüketim vergisi tahsil edilir ve ticaret politikası önlemleri uygulanır.

3.2.1.2. Geri ödeme sistemi

Geri ödeme sistemi; D.İ.İ.B. kapsamında ithal kaleminde belirtilen ürünlerin herhangi bir muafiyete tabi olmadan ithalat sırasında dış ticarete gerekli olan bütün yükümlülükler yerine getirelerek ithal edilmesi ve yine D.İ.İ.B. kapsamında bu ürünler kullanılarak üretilceği belirtilen ürünlerin ihraç edilmesi ve D.İ.İ.B. sahibi firmanın D.İ.İ.B. kapatılmasından itibaren 3 ay içerisinde ithalat işlemlerini gerçekleştirdiği gümrük idaresine başvurusu sonrasında, gümrük idaresince ithalat sırasında tahsil edilen verginin ilgili firmaya geri iade edilme sistemidir.

3.2.2. Rejimin Yürütülmesi

Bu ayırmda, dâhilde işleme rejimine ilişkin temel işlemler ele alınacaktır. Belge düzenlenmesi, belge süresi, ihracatın gerçekleştirilmesi, ihracat taahhüdünün kapatılması, ihracatın gerçekleştirilmemesi ve telafi edici vergi gibi dâhilde işleminin esasları ana hatlarıyla belirtilecektir.

3.2.2.1. D.İ.İ.B. düzenlenmesi

Türkiye Gümrük Bölgesinde yerleşik firmaların, D.İ.R'den faydalanmaları için 2006/12 sayılı D.İ.R. Tebliğ'inde belirtilen evraklar ile Ticaret Bakanlığı'na başvurarak için D.İ.İ.B. alması gerekmektedir. Firmaya ait başvuru evrakları DIR sistemine firmaların üyesi oldukları İhracatçı Birlikleri tarafından aktarılır.

Firmalar belge alabilmek için bir proje hazırlar. Projeninin ana kısmı, kapasite raporunda belirtilen ürünler için, mevzuatta ve kapasite raporunda yer alan üretim limitleri ve oranlar dahilinde ne kadar hammaddeye ihtiyaç duyacağını gösterir hammadde sarfiyat tablosundan oluşur. GTİP numarası ve adı belirtilen ihraç ve ithal kalem miktarları için birim fiyatlar dahilinde toplam değer ve döviz kullanım oranı hesaplanır. Ayrıca firma proje kapsamında üretiminin bir kısmını başka bir üretici vasıtasıyla yapacaksa yani yan sanayicisi varsa bunu da ekleyerek, projesini tamamlar. Bakanlık firma projesini, firmanın sistemde yer alan belgeleri ve mevzuat ile yürürlükte bulunan diğer düzenlemelere göre değerlendirerek onaylar ve ya ret eder.

D.İ.İ.B. müracaatları, uluslararası anlaşma hükümleri gereği projede belirtilen ithal kalemlerinde belirtilen hammadde, yarı mamul vb. eşyanın ihraç kalemlerinde belirtilen ürünün bünyesinde kullanıldığının tespit edilebilmesi; yerel

üreticileri olumsuz etkilenmemesi gibi şartları sağlaması yanında belge kullanımını ile ulusal katma değer, verimlilik ve ihracat artışı sağlaması yönüyle değerlendirilir.

3.2.2.2. D.İ.İ.B. süresi

Sektöre göre değişmekle birlikte D.İ.İ.B. süresi en fazla 12 aydır. Firmalar belge sürelerini belge kapsamında yaptıkları ilk ithalat tarihine kadar en fazla 3 ay olmak üzere uzatabilirler. (Şahin,2007:293–294) Ayrıca, D.İ.İ.B. kapsamında taahhüt edilen ihracat değerinin yarısının gerçekleştirilmesi durumunda en fazla 6 ay olmak üzere belge orijinal süresinin yarısı kadar daha süre verilebilir.

Ancak, üretim süresi 12 aydan daha fazla olabilen gemi inşaa, komple tesis imalatı ile savunma sanayi ürünleri için verilen belgenin süresi, proje süresi kadar belirlenebilir. Tarım ürünlerin de ise tabi tutuldukları işleme faaliyetine göre belge süresi 12 ayın altında belirlenebilmektedir. Belge süresinin başlangıcı belge tarihi, bitişi ise belge süre bitiminin denk geldiği ayın son günüdür.

3.2.2.3. Döviz Kullanım Oranı (D.K.O.)

Döviz kullanım oranı, Dahilde işleme izin belgesi/dahilde işleme izni kapsamında ithal edilen hammadde ve diğer malzemelerin CIF ithal tutarının, ihraç edilen ürünlerin FOB ihraç tutarına olan yüzde oranını ifade etmektedir. Belge ve izin kapsamında gerçekleşen bedelsiz ithalat ile yurt içi alımlar döviz kullanım oranı aranmaz. Belge kapsamında döviz kullanım oranı en fazla %80'dir. Yani 80 birim döviz ile ithal edilen hammaddelerin işlenmesi sonucunda en az 100 birim döviz geliri elde edilmelidir. Sektörel bazda Bakanlık tarafından belirlenir. Örneğin halı sektöründe %65 olarak belirlenen oran, tarım sektöründe (ikincil işlem görmüş ürün yer alan) en fazla %100 olarak belirlenebilir. Yani ithal edilen ürünler karşılığında en az ne tutarda ihracat gerçekleştirilmesi ve ya ithal edilen ürünlerin en az ne tutarda döviz katma değeriyle satılması gerektiğini belirten orandır.

3.2.2.4. İhracatın gerçekleştirilmesi

D.İ.İ.B. kapsamında belge sahibi firma veya herhangi bir ihracatçı firma tarafından ihracı taahhüt edilen ürünün, D.İ.R. Tebliği ile ihracat rejimi ve gümrük mevzuatı hükümleri çerçevesinde Türkiye Gümrük Bölgesi dışına veya serbest bölgelere ihraç edilmesi ile ihracat gerçekleştirilmiş olur. Serbest bölgelere yapılan ihracatın, belge süresi sonu itibarıyla 3 ay içerisinde başka bir ülkeye ihracatının

yapılması veya başka bir D.İ.İ.B. bünyesinde yer alan ithal kalemi olarak Türkiye Gümrük Bölgesine alınması gerekmektedir.

3.2.2.5. İhracat taahhüdünün kapatılması

D.İ.İ.B. ihracat taahhüt hesabını kapatmak için belge sahibi firmaların, belge süresi bitiminden itibaren en geç 3 ay içerisinde 2006/12 sayılı Tebliğ'de belirtilen bilgi ve belgelerle birlikte üyesi oldukları ihracatçı birlikleri genel sekreterliğine başvurmaları gerekmektedir. Mevzuat gereği, kapatma müracaatında bulunulmayan belgeler ihracatçı birlikleri genel sekreterliğince müeyyideli olarak resen kapatılır ve ilgili vergi dairesine ile diğer mercilere bildirim gönderilir.

Belgenin kapatılması için yapılan başvuruda, Tebliğ'de belirtilen belgelerdeki eksiklikler, ihracatçı birlikleri genel sekreterliği tarafından firmaya iletilen eksiklik bildirim yazısı ile bildirilir ve bir ay içerisinde evrakların tamamlanılması istenir.. Eksik bilgi ve belgelerin bir ay içerisinde sunulmaması halinde belge mevcut bilgi ve belgeler ile kapatılır.

D.İ.İ.B. ihracat taahhüdü kapatılmasındaki esas unsur firmanın işlemlerini belgede belirtilen şartlar ve mevzuat dahilinde yapması ve rejim dahilinde ihraç edilen değişmemiş eşya ile mamülün yine rejim kapsamında ithal ve/veya eşdeğer eşyasından üretildiğinin tespit edilebilmesidir. İhracatçı birlikleri genel sekreterliklerince düzenlenen belgenin kapatıldığına ilişkin bildirim yazısı, firmaya, ilgili gümrük ve muhafaza başmüdürlüklerine, bankalara ve gerek duyulması halinde vergi dairesine iletilir.

3.2.2.6. İhracatın gerçekleştirilmemesi

Belge sahibi firmanın D.İ.İ.B. kapsamında ihracatını taahhüt ettiği mamüllerinin ihracatını gerçekleştirilemeyen firmaların belge kapsamında ithal eşyasının aynen veya işlenerek mamül haline getirilmiş haliyle belge/izin sahibi firma ve/veya yan sanayici firmanın stoklarında bulundurulması zorunludur. Şartlı muafiyet sistemi çerçevesinde, D.İ.İ.B. kapsamında ithal eşyasına ilişkin alınmayan vergi cezası ile birlikte tahsil edilir. Geri ödeme sistemi kapsamında ise, ithal eşyasına ilişkin alınan vergi iade edilmez.

3.2.2.7. Telafi edici vergi

2006/12 sayılı Tebliğ'in 33. maddesinde Telafi edici vergi düzenlenmiştir. Genel olarak gümrük birliği veya serbest ticaret anlaşması gibi anlaşmalarla tavizli ticaret yapılan ülkelere yönelik ihracat konusu eşyanın içindeki üçüncü ülke menşeli hammaddenin vergisinin ödenmesi şeklinde ifade edilebilir.

Şartlı muafiyet sistemi kapsamındaki ürünlerin dolaşım belgesi veya menşe ispat belgeleri eşliğinde Avrupa Topluluğuna üye veya serbest ticaret anlaşması yapılan ülkelere ihracatında; işlem görmüş ürünün elde edilmesinde kullanılan üçüncü ülke menşeli hammadde, yardımcı madde, yarı mamul, mamul ile değişmemiş eşyaya ilişkin vergi telafi edici vergi olarak adlandırılır ve ihracat esnasında ödenmesi beklenir.

Telafi edici vergi, uygulamada sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Zaman içinde gerek yeni serbest ticaret anlaşmalarının yürürlüğe girmesi gerekse gümrük birliği anlaşması kapsamında yapılan değişiklikler nedeniyle giderek karmaşıklaşmıştır. Taahhüt hesabının kapatılması esnasında en çok zaman alan uygulama türünü oluşturmaktadır.

3.3. AVRUPA BİRLİĞİ'NDEKİ D.İ.R. UYGULAMASI

AB ülkelerinde Dâhilde İşleme Rejimi uygulamalarında, Toplulukta yer alan üreticilerinin temel çıkarlarının olumsuz olarak etkilenmemesi en önemli koşul olarak karşımıza çıkmaktadır. Firmalar ilgili mercilere yapacakları dâhilde işleme izin müracaatlarında, yapılacak işlemin Topluluk üreticilerinin temel çıkarlarını olumsuz yönde etkilemediğini sunacakları bilgi ve belgeleri ile tevsik etmek zorundadırlar.

AB'de, Dâhilde İşleme Rejiminin genel esasları 1992 yılında belirlenmiştir. AB Gümrük Kodunun Dâhilde İşleme Rejimi bölümünün 1. Maddesinde; Dâhilde İşleme ile, nihai ürünlerin Topluluk dışına ihraç edilmesi şartıyla, nihai ürünlerin üretiminde kullanılan malların Topluluk gümrük bölgesine gümrük vergilerinden muaf olarak ve Ticaret Politikası Önlemlerine tabi tutulmadan getirilmesine ve bu ürünlerin üretiminde kullanılan serbest dolaşımdaki mallara tekabül eden gümrük vergilerinin geri ödenmesine imkan tanındığı ifade edilmektedir.

Topluluk Gümrük Kodunda dâhilde işleme rejiminden topluluk bölgesinde kurulu firmaların faydalanabileceği ve firmalara bu sitemin ürünlerinin ihracatı için avantaj sağlarken diğer topluluk bölgesindeki üreticileri olumsuz etkilememesi ve en

önemlisi ise ihraç mamullerinin ithal edilen ürünler ile üretildiğinin tespit edilebilmesi, olduğu belirtilmiştir (Altunyaldız ve Başer, 1999:13). Ayrıca, ithal edilen malların AB’de hiç üretilmeyen veya yeterli miktarda, kalitede ve verimlilikte üretilmeyen veya toplulukta bu ürünleri üreten üreticilerce bu ürünleri üretimde kullanacak diğer üreticilere uygun bir fiyat ve süre içinde temin edilememesi gerekmektedir.

AB’deki Dahilde İşleme Rejimi uygulamaları ile Türkiye’deki uygulama farklılığının nedenleri şu şekilde açıklanmaktadır (Ersungur ve Takım, 2010: 294):

- Ülkemizde KDV tecil-terkin sistemi sadece Dahilde İşleme Rejimi kapsamında uygulanırken, AB ülkelerinde otomatik olarak uygulanmaktadır.
- AB üyesi ülkelerde Dahilde İşleme Rejimi gümrük birliği dışında gerçekleştirilen ithalat için uygulanmaktadır. Türkiye’de ise hem AB hem de diğer dünya ülkelerinden gerçekleştirilen ithalat için Dahilde İşleme Rejiminden yararlanılmaktadır.
- Ülkemiz sanayisinin daha çok emek yoğun olması ve fason üretimin yaygınlığı dahilde işleme rejimi kullanımını artırmaktadır. AB ülkeleri ise sanayileşmiş ve teknoloji yoğun bir üretim yapısındadır.
- Türkiye’de üretim maliyetlerinin yüksek olması yanında aşırı değerli TL üreticilerin dünya fiyatlarından ürün satışlarını zorlaştırmaktadır. Firmalar uluslararası pazarlarda rekabet edebilmek Dahilde İşleme Rejimi’nden faydalanarak ucuz girdi temin edebilmektedirler.
- Dahilde İşleme Rejimi kapsamında gerçekleştirilen ithalatta, firmalar yurt dışı kredileri ve mal mukabili, vadeli akreditif veya kabul kredili ödeme ile ithalat yaptıklarında ödedikleri mal bedelinin %3’ü oranında Kaynak Kullanım Destekleme fonu (KKDF) ödemesinden muaf tutulurlar.

3.4.TÜRKİYE DIŞ TİCARETİ VE D.İ.R. UYGULAMASI İLE İLGİLİ İSTATİSTİKLER

Tablo 3.1, Türkiye’de 2002-2018 döneminde gerçekleştirilen ihracat ve ithalatın genel değerlendirmesi yapılabilmesi adına düzenlenmiştir.İlgili dönem boyunca ihracat değeri sürekli açık vermiş olup, toplam 1.977.431 milyon ABD Doları ihracata karşılık, 3.056.227 milyon ABD Doları ithalat gerçekleştirilmiştir.

Dış ticaret göstergelerimiz büyük ölçüde küresel ekonomideki gelişme ve değişmelere paralel gelişme ve değişme göstermektedir.Nitekim 2009’da oluşan ve

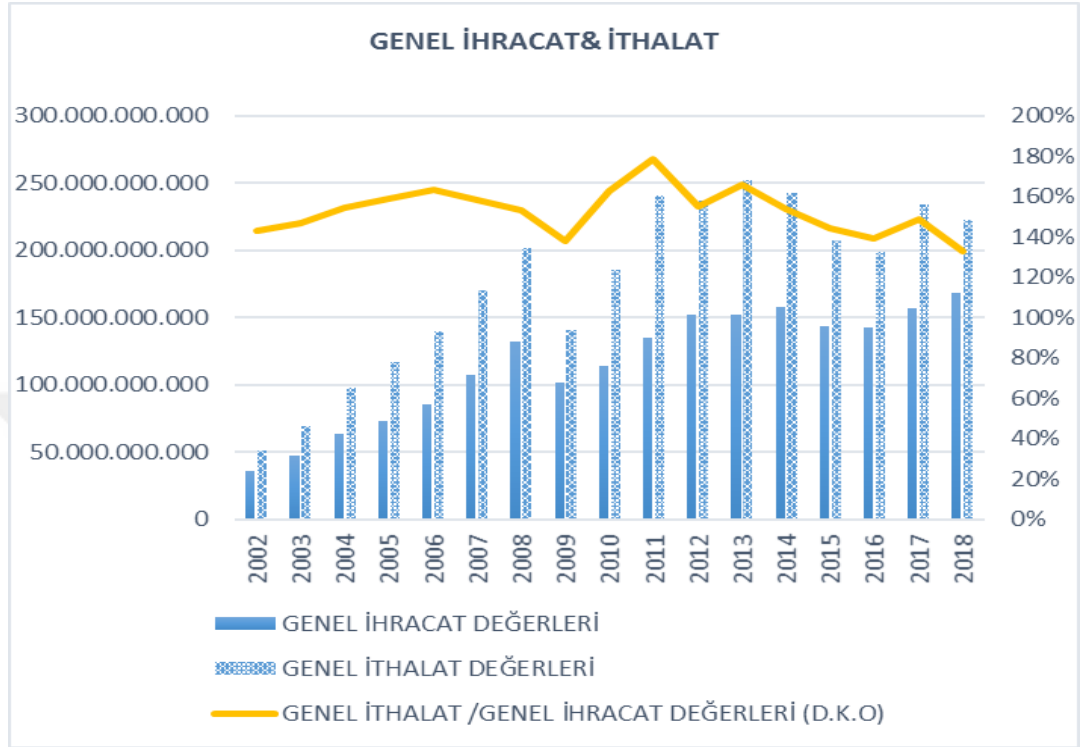
2011 yılında hala etkilerini devam ettiren küresel ekonomik kriz neticsinde dünya ticaret hacmi önemli ölçüde küçülmüştür. Küresel pazarlarda gözlemlenen daralma ülke dış ticaretimizi de olumsuz etkilemiştir. Yurtiçi tüketim ve yatırım talebindeki artışlar doğrultusunda ithalat değerlerimizde artış yaşanırken, küresel kriz sonrası toparlanan dış talep ve bulunan yeni pazarlar vasıtasıyla ihracattaki artış daha düşük oranda gerçekleşmiştir (TOBB,2012:150).

Tablo 3.1. Genel İhracat, İthalat ve D.K.O. (Milyon ABD Doları) (Ticaret Bakanlığı BİLGİ Sistemi)

YIL	İHRACAT DEĞERLERİ	İTHALAT DEĞERLERİ	DENGE	İHRACAT / İTHALAT DEĞERLERİ	İTHALAT / İHRACAT DEĞERLERİ (D.K.O.)	İHRACAT ARTIŞ ORANI	İTHALAT ARTIŞ ORANI
2002	36.059	51.553	-15.494	70%	143%		
2003	47.252	69.339	-22.086	68%	147%	31,04%	34,50%
2004	63.167	97.539	-34.372	65%	154%	33,68%	40,67%
2005	73.476	116.774	-43.297	63%	159%	16,32%	19,72%
2006	85.534	139.576	-54.041	61%	163%	16,41%	19,53%
2007	107.271	170.062	-62.790	63%	159%	25,41%	21,84%
2008	132.027	201.963	-69.936	65%	153%	23,08%	18,76%
2009	102.142	140.928	-38.785	72%	138%	-22,64%	-30,22%
2010	113.883	185.544	-71.661	61%	163%	11,49%	31,66%
2011	134.906	240.841	-105.934	56%	179%	18,46%	29,80%
2012	152.461	236.545	-84.083	64%	155%	13,01%	-1,78%
2013	151.802	251.661	-99.858	60%	166%	-0,43%	6,39%
2014	157.610	242.177	-84.566	65%	154%	3,83%	-3,77%
2015	143.838	207.234	-63.395	69%	144%	-8,74%	-14,43%
2016	142.529	198.618	-56.088	72%	139%	-0,91%	-4,16%
2017	156.992	233.799	-76.806	67%	149%	10,15%	17,71%
2018	167.933	223.047	-55.113	75%	133%	6,97%	-4,60%
				66%	153%	11%	11%

Tablo 3.1’de genel ihracat, ithalat ve D.K.O. değerleri gösterilmiştir. Bu bilgiler doğrultusunda, dış ticaret hacmimizdeki en önemli daralma 2008 küresel ekonomik krizin ardından bir önceki yıla oranla ihracatta yüzde -22,64, ithalatta yüzde -30,22 artışla 2009 yılında yaşanmıştır.2011 yılında yaşanan diğer ekonomik krizinde ise 105.934 milyon USD Dolar tutarlı dönemin en büyük cari açığı oluşmuştur. 2012 yılında ihracatta yüzde 13,01 artış oranıyla toparlanan dış

ticaretimiz, 2012-2018 yıllarında ortalama yüzde 0,85 oranında artışla ortalama 380 milyar USD Dolar hacminde seyretmiş olsa da cari açıkta görülen düşüşle birlikte önemli bir gelişme göstermiştir.

Şekil 3.1. Genel ihracat, ithalat ve D.K.O. (Ticaret Bakanlığı BİLGİ Sistemi)

2002-2018 dönemi ortalama döviz kullanım oranı incelendiğinde, yapılan her 153 USD dolar ithalat karşılığında 100 USD dolar ihracat gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Ortalama ihracat ve ithalat artışları ise yaklaşık yüzde 11 civarında gerçekleşmiştir.

Şekil 3.1’de yer alan ithalat değerleri incelendiğinde, sürekli ihracatın üzerinde gerçekleşen ithalat değerleriyle, dış ticaretimizde incelenen dönem boyunca dış açık ve döviz kazanımı açısından aleyhte seyrettiği görülmektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarında uygulanan ithal ikameci politikaların ardından gelen dışa açılma ile birlikte gelen ithalatın artışına gösterilen en önemli nedenlerden biri, ithalatta talebe göre değişen dalgalanmalar görülmekle birlikte, yapılan dünya Ticaret Örgüt ve Gümrük Birliği anlaşmaları doğrultusunda koruma oranlarının düşüşü ile ithal tüketim malları fiyatlarının yerli tüketim mallarının fiyatlarına kıyasla ucuzladığı, bunun sonucunda ise tüketim malı ithalatının arttığı yönündedir (Temel v.d., 1995).

Dâhilde işleme rejimi, uygulamaya konduktan sonra hızla yaygınlaşmış ve ihracatın önemli bir bölümünü kapsayan bir hale bürünmüştür.

Tablo 3.2. Genel D.İ.R. İhracat, İthalat ve D.K.O. (milyon ABD Doları)
(Ticaret Bakanlığı Bilgi Sistemi)

YIL	D.İ.R. İHRACAT DEĞERLERİ	D.İ.R. İTHALAT DEĞERLERİ	DENGE	D.İ.R. İTHALAT /D.İ.R. İHRACAT DEĞERLERİ (D.K.O.)	D.İ.R. İHRACAT /D.İ.R. İTHALAT DEĞERLERİ	İHRACAT ARTIŞ ORANI	İTHALAT ARTIŞ ORANI
2002	9.295	8.003	1.292	86%	116%		
2003	24.112	11.534	12.578	48%	209%	159,39%	44,12%
2004	34.115	16.344	17.771	48%	209%	41,48%	41,70%
2005	37.774	17.249	20.525	46%	219%	10,73%	5,54%
2006	43.556	18.789	24.767	43%	232%	15,31%	8,93%
2007	52.163	24.285	27.877	47%	215%	19,76%	29,25%
2008	62.796	30.779	32.016	49%	204%	20,38%	26,74%
2009	45.527	20.481	25.045	45%	222%	-27,50%	-33,46%
2010	52.441	25.140	27.301	48%	209%	15,19%	22,74%
2011	62.788	29.959	32.828	48%	210%	19,73%	19,17%
2012	63.680	30.756	32.923	48%	207%	1,42%	2,66%
2013	66.736	31.381	35.355	47%	213%	4,80%	2,03%
2014	67.080	30.677	36.403	46%	219%	0,51%	-2,24%
2015	57.496	25.454	32.042	44%	226%	-14,29%	-17,03%
2016	57.207	24.035	33.171	42%	238%	-0,50%	-5,57%
2017	64.169	27.914	36.254	44%	230%	12,17%	16,14%
2018	74.205	32.614	41.591	44%	228%	15,64%	16,84%
				48%	212%	18%	11%

Tablo 3.2. Genel D.İ.R. İhracat, İthalat ve D.K.O. oranlarını göstermektedir. Tablo incelendiğinde yapılabilecek ilk tespit D.İ.R. kapsamında gerçekleştirilen ihracatın ithalatın lehine oluşudur. Genel ihracat ithalat rakanlarının aksine D.İ.R. kapsamında yapılan her 48 USD Dolar ithalata karşılık 100 USD Dolar ihracat geliri elde edilmektedir. Diğer bir ayrıntı ise, 2002-2018 yılları arasında ortalama ihracat artışın yüzde 18 olmasına karşılık, ithalatın ortalama artışı yüzde 11 civarında gerçekleşmiştir.

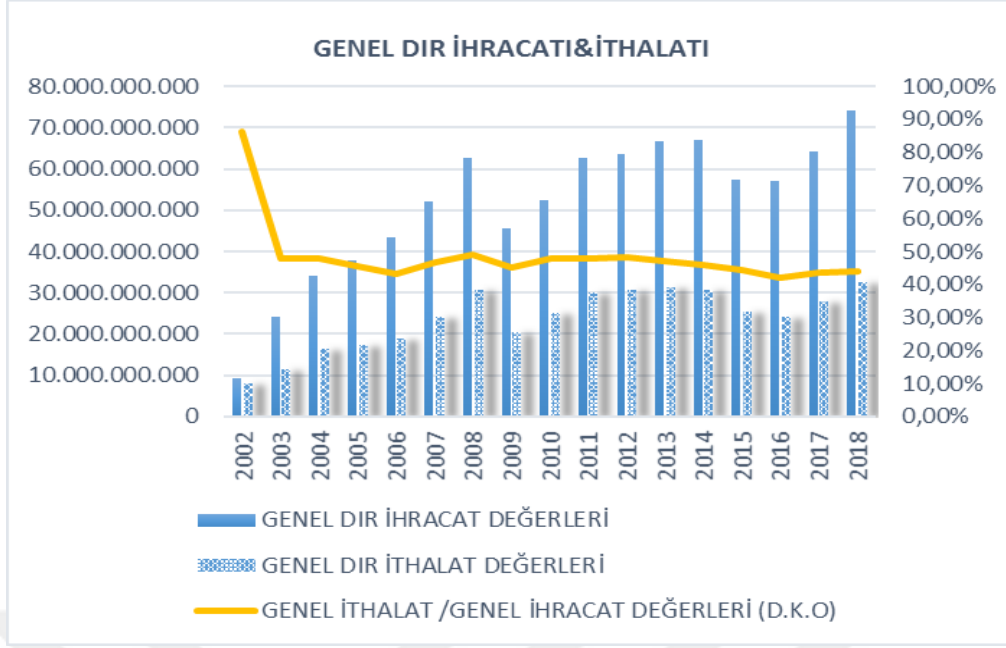
Dahilde işleme Rejimine ilişkin sağlıklı veriler 2002 yılının yarısından sonra alınabilmiştir. Çünkü, D.İ.R. kapsamındaki sağlıklı veriler Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'nca 2002 temmuz ayından sonra takip edilmiştir. 2002 yılının ilk

yarısında D.İ.R. kapsamında gerçekleşen ihracat rakamı 50 milyon dolar iken, 2002 yılının ikinci yarısında 9,25 milyar dolar'dır. Nitekim döviz kullanım oranının yüzde 86 olduğu 2002 yılında D.İ.R. ihracatın toplam ihracat içindeki payı yüzde 26 ve D.İ.R. ithalatın toplam ithalat içindeki payı yüzde 16 dır (Cebeci Kocaefe, A. ve Yılmaz, M. 2013:215).

Tablo 3.3. Genel D.İ.R. İhracat ve İthalatın Genel İhracat ve İthalata Oranı ve D.K.O. (Ticaret Bakanlığı Bilgi sistemi)

YIL	GENEL D.İ.R. İHRACAT / GENEL İHRACAT DEĞERLERİ	GENEL D.İ.R. İTHALAT/ GENEL İTHALAT DEĞERLERİ	D.İ.R. İTHALAT/D.İ.R. İHRACAT ORANI (D.K.O.)
2002	26%	16%	86%
2003	51%	17%	48%
2004	54%	17%	48%
2005	51%	15%	46%
2006	51%	13%	43%
2007	49%	14%	47%
2008	48%	15%	49%
2009	45%	15%	45%
2010	46%	14%	48%
2011	47%	12%	48%
2012	42%	13%	48%
2013	44%	12%	47%
2014	43%	13%	46%
2015	40%	12%	44%
2016	40%	12%	42%
2017	41%	12%	44%
2018	44%	15%	44%
Ortalama	45%	14%	48%

Dâhilde işlemenin yaygınlığını göstermek bakımından önemli bir istatistiği Tablo 3.3'te görmek mümkündür. Tablo 3.3, 2002-2018 döneminde gerçekleşen dâhilde işleme rejimi kapsamında gerçekleşen ihracat/ithalat rakamlarının toplam ihracat/ithalat içindeki payları ile döviz kullanım oranını göstermektedir. 2002-2018 döneminde Türkiye ihracatının yarıya yakın bir kısmı yüzde 45'i dahilde İşleme Rejimi kapsamında gerçekleştirilmektedir. Toplam ithalattaki payı ise sadece yüzde 14 olmuştur.

Şekil 3.2. Genel D.İ.R. ihracat,İthalat ve D.K.O. (Ticaret Bakanlığı Bilgi sistemi)

Şekil 3.2, 2002-2018 döneminde gerçekleşen toplam ihracatı, dâhilde işleme rejimi kapsamında gerçekleşen ihracatı ve D.K.O. oranını göstermektedir. Sistem 1996 yılında itibaren uygulanmaya başlanmakla birlikte, D.İ.R. verileri Bakanlık istatistiklerde 2002 yılından itibaren yer aldığından karşılaştırılmanın yapılabilmesi adına veriler 2002 yılından itibaren düzenlenmiştir.

Buna göre, Rejim kapsamında gerçekleştirilen ihracatın genel ihracatının seyrine paralel bir seyir izlediği söylenebilir. 2003 yılında D.İ.R. kapsamında yapılan ihracat genel ihracatın % 51’iken 2014 yılı hariç 2009 yılına kadar genel ihracattaki payında düşüş gözlemlenmektedir. Genel ihracat seyrine paralel olarak 2008 ve 2011 yıllarındaki krizlerden etkilendiği ve 2018 yılındaki küçük bir artış göstermesine karşılık 2014-2016 döneminde yatay bir seyir izlediği görülmektedir. D.İ.R. kapsamında gerçekleştirilen ihracat her ne kadar inişli çıkışlı bir seyir izlese de genel eğilim genel ihracat içindeki payının azaldığı yönündedir. En yüksek değere ise yine genel ihracat değerimizin en yüksek değere ulaştığı 2018 yılında, 74.205 milyon ABD Doları ile ulaşmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DAHİLDE İŞLEME REJİMİNİN HALI İHTACATINA ETKİSİ

Desen ipliği ile çözümlü iplikleri üzerine farklı şekillerde düğüm atılarak ve bu düğümlerin aralarından bir kaç defa atk (argaç) ipliğinin geçirilerek sıkılaştırıldığı, havlı yüzü kabartmalı ve aynı veya kısmi olarak farklı yüksekliklerde kesilmiş dokumalara “halı” denmektedir (T.C. Ekonomi Bakanlığı,2016).

Halı sektörü, üretimde oluşturduğu katma değer ve ihracat gösterdiği önemli başarı ile emek yoğun yapısıyla istihdama sağladığı katkı nedeniyle ekonomik büyümede önemli yere sahip olan bir sektördür.Sektör geçmişte günümüzün sanayileşmiş ülkelerinde de lokomotif etkisi göstererek, bu ülkelerin sanayileşmesine ve kalkınmasına temel oluşturmuştur.

Bugüne kadar birçok çalışmada devlet yardımları uygulamalarının Türkiye’de, Avrupa Birliği’ndeki benzer uygulamaları incelenmiş ve karşılaştırılmıştır. Çalışmamızın ana konusu olan Dahile İşleme Rejimi ile ilgili olarak ise, rejimin ihracata etkisini ölçmek amacıyla kullanılan yöntem, incelenen ürün-sektör grubu ve tarih aralığı yönüyle farklı araştırmalar yapılmıştır. Çalışmalarda, Rejimin Türkiye genel veya belli bir ürün grubunda yapılan ihracat ve ithalata olan etkileri üzerine çalışılmıştır. Diğer taraftan Halı sektörü anlayabilmek adına, Halı sektörü ile yapılan çalışmalar da incelenmiştir.Söz konusu çalışmalar ve kısa özetleri aşağıda sunulmaktadır.

Hacıköylü ve Kutlu (2007), Avrupa Topluluğu’na tam üyelik yolunda Türkiye’nin devlet yardımları, devlet yardımlarının AB ülkeleri ve Türkiye’deki ekonomik büyüklükleri, yapısı ve mevzuatsal uyumu incelenmiştir. Ülkemiz teşvik sisteminin AB uyumu konusunda yasanması muhtemel sorunlara ve çözüm önerilerine yer verilmiştir.

Mete (2017), çalışmada 1996-2013 döneminde Pedroni ve Kaoco-entegrasyon analizlerinin yanı sıra hata düzeltme modelini kullanarak ihracatta devlet

yardımının AB-15 ve Türkiye'nin ihracat performanslarına etkisi araştırılmıştır. Bu çalışmanın temel sonuçlarına göre, Pedroni ve Kao ortak entegrasyon kısıtlamaları, AB-15 ve Türkiye'deki ihracatta devlet yardımının ihracat performansını artırdığını göstermektedir. Devlet yardımları, makine ve teçhizat ithalatı, reel GSYİH ve reel ihracat değerleri, AB 15 ülkesinde ve Türkiye'de devlet yardımlarıyla ihracat ve ihracat performansı arasındaki ampirik ilişkinin tahmin edilmesinde değişken olarak kullanılmıştır. Serilerin birim kök taşıyıp taşımadıklarının tespiti için yapılan birim kök testi sonuçları serilerin birinci farkında durağan olduklarını ortaya koymuştur. Pedroni ve Kao eşbütünleşme testinin sonuçları ise devlet yardımı ve ihracat performansının eşbütünleşik olduğunu göstermektedir. Tamamen Değiştirilmiş Olağan En Küçük Kareler (FMOLS) yönteminden elde edilen bulgulara göre devlet yardımı, ihracat performansını istatistiksel olarak% 1 düzeyinde anlamlı ve olumlu bir şekilde etkilemektedir. Ayrıca, bu çalışma devlet yardımları uygulamalarındaki herhangi bir artışın ihracat performansını artırabileceği belirtilmiştir.

Byıkçı (2010), Çalışmada 1996 yılı itibarıyla uygulamaya konulan Dahilde İşleme Rejimi'nin işleyişi, gelişimi, ülke ihracatı ve dolayısıyla ekonomik büyüme üzerindeki etkileri analiz edilmiştir. Girdi ithalatı esnasında yaşanan vergi ve döviz kaybının ihracat esnasında fazlasıyla ekonomiyeye kazandırıldığı için D.İ.R'nin ekonomik etkisi yüksek bir rejim olduğu ve çalışmadaki veriler ile çıkarsamalardan yola çıkarak Dahilde İşleme Rejimi, ihracatın teşvik edilmesi ve geliştirilmesi açısından etkili ve verimli bir uygulama olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Eryüzlü (2013), çalışmada 1996-2012 dönemi dahilinde işleme rejimi incelenmiştir. Ekonometrik analizler sonucunda D.İ.R. kapsamında yapılan ihracat ile cari açık arasında güçlü nedensellik saptanmıştır. Çünkü Türkiye ihracatın büyük kısmı D.İ.R. kapsamında yapılan ithalat ile gerçekleşmektedir. Dolayısıyla ihracatın artması için ithalatında artması gerekecektir. Bu rejimin çalışmada incelenen ithalatı arttırıcı etkisinin bulunmasına rağmen avantajlı bir başka yanı olarak ta, ithal ürünün katma değer sürecine alındıktan sonra artı değerle ihraç ediliyor olması, istihdam gücüne katkı sağlaması, üretimde kaliteli hammadde ve teknolojik gelişme olanakları sunması gibi mikro ve makro ekonomik kazanımlar sunduğu belirtilmiştir.

Duru (2014), Bu çalışma, Türkiye'de bitkisel yağ (ayçiçek, soya, kanola, mısır) sektöründe dahilinde işleme rejiminin uygulanabilirliği ve etkilerinin araştırılmıştır. Bu amaçla 26 bitkisel yağ işletmesine yüz yüze ve/veya posta yoluyla

anket çalışması yapılmış, yağlı tohum ve bitkisel yağlara ait üretim, ihracat ve ithalat verileri yardımcı veri olarak kullanılmıştır. Ankete katılan 25 işletmenin (%96) dahilde işleme rejiminden kullandığı ve dahilde işleme rejiminin firmalara kolay ve ucuz hammadde temini sağlayarak, kapasite kullanım oranlarını, pazar payı ve ihracat değerlerinin arttığı belirlenmiştir.

Aynagöz Çakmak (2005), Çalışmada Türkiye'nin dokunmuş hazır eşya, halılar örme giyim eşyaları ürün gruplarını da içeren Türk tekstil ve hazır giyim sektörünün rekabetçiliği incelenmiştir. Balassa ve Vollrath indekslerini kullanılmıştır. Araştırma sonucunda söz konusu ürün grubunda Türkiye'nin rekabet üstünlüğü tespit edilmiştir.

Bashimov (2017), Çalışmada, 2000-2014 döneminde Türkiye halı sektörünün Çin ve Hindistan ile olan karşılaştırmalı üstünlüğünün incelenmiştir. İhracat Piyasa Payı, Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler ve Lafay indeksleri kullanılmıştır. İncelemeler neticesinde, Türkiye'nin halı sektöründe Çin ve Hindistan'dan daha rekabetçi olduğu anlaşılmıştır.

Diğer taraftan Rejime yöneltilen en önemli eleştirilerden biri, dahilde işleme rejiminin ihracata konu ürünlerin üretimi için gerekli hammadde ve/veya aramamul ithalini sağlaması nedeniyle ithalat bağımlılığını artırdığıdır. Girdi-Çıktı Tabloları ile imalatın doğrudan ve dolaylı ithalat katsayıları hesaplanarak, Türkiye ekonomisindeki ithal girdi kullanımının gelişimini incelenmiştir. (Esiyok (2008), Temel v.d.(1995), Türkan (2006), Senesen (2005), Yükseler ve Türkan (2008)). çalışmaların ortak sonucu, her geçen gün Türkiye sanayinin artan oranda ithal girdiye ihtiyaç duyduğudur. Kur politikaları yanı sıra Rejimin de bunu desteklediği ve artan ithalat değerlerinin ekonomi dış denge açısından daha kırılgan hale getirdiği ifade edilmiştir.

Bu bölüm, dünya halı sektörü, Türkiye'nin sektördeki yeri ve dâhilde işleme rejiminin Türk halı sektör ihracatına etkisinin incelemeye yöneliktir. İlerleyen alt bölümlerde, sektör ve sektörde Türk ihracatının rekabetçiliğini gösteren uluslar arası veriler ile dahilde işleme rejimi uygulaması ile ilgili istatistikler ele alınacaktır.

Bölüm, çalışmanın ana eksenini oluşturan Türkiye'nin dünya ihracatında lider konumunda olduğu ve Armonize Sistem sınıflandırmasına göre halılar 57. Fasılın altında yer alan 5702 alt kırımında Dahilde İşleme Rejiminin halı sektörü ihracatı üzerine etkilerine altyapı oluşturacak şekilde düzenlenmiştir.

4.1. DÜNYA HALI SEKTÖRÜ

2018 yılı dünya ihracat rakamı olan 19,2 trilyon USD içindeki 15,8 milyar USD ihracat rakamı ile halı sektörü, dünya ticaretinde önemli bir yere sahip ürün gruplarından biridir.

Dünyada halı ticareti iki ana gruba ayrılmaktadır. El halısı, yatırım maliyetinin daha düşük olduğu emek-yoğun, geleneksel bir üretim yapısına sahipken; makine halısı yatırım maliyetlerinin daha yüksek olduğu sermaye-yoğun ve teknik tekstil sınıfında üretim yapısına sahip bir görünüm sergilemektedir. Ayrıca, ürünlerin kullanım yeri ve amaçları doğrultusunda satış ve ihracat pazar yapıları da oldukça farklıdır.(Halı Sektör Raporu,2016)

Sektör 2008 yılında Dünya ekonomik krizinden etkilenerek 2009 yılında ihracat rakamları düşmüş olsa da 2010 yılı itibariyle toparlanarak günümüze kadar artışını küçük de olsa devam ettirmiştir.

Tablo 4.1. Halı (GTİP:57) ihracatı yapan ülkeler (bin USD) (www.trademap.org)

İhracatçı Ülke	2014	2015	2016	2017	2018	2018 Pay (%)
Dünya	16.938.042	15.290.215	15.154.872	16.073.249	15.826.583	100,00
1 Çin	2.680.213	2.628.967	2.522.916	2.702.166	2.977.667	18,81
2 Türkiye	2.347.582	2.009.356	1.912.553	2.161.753	2.264.422	14,31
3 Hindistan	1.800.142	1.718.612	1.736.929	1.752.376	1.748.388	11,05
4 Belçika	1.906.544	1.713.391	1.713.244	1.747.212	1.735.088	10,96
5 Hollanda	1.235.960	1.083.929	1.132.297	1.218.346	1.305.101	8,25
6 ABD	1.118.767	1.032.245	974.396	1.000.897	975.744	6,17
7 Almanya	689.858	591.053	622.482	637.536	639.167	4,04
8 İngiltere	375.502	323.734	302.192	324.450	362.243	2,29
9 Mısır	402.430	339.781	303.493	313.897	316.250	2,00
10 Fransa	268.433	239.910	249.747	262.816	281.011	1,78

Tablo 4.1’de 2014-2018 yılları arasında halı ihracatı yapan seçili ülkelerin ihracat rakamları ile 2018 yılında dünya halı ihracatı içindeki paylarına yer verilmiştir. Tablo incelendiğinde, 2018 yılında, Çin yaklaşık 3 milyar USD ile en çok halı ihracatı gerçekleştiren ülkedir ve dünya halı ihracatının %18,81’i Çin’e aittir. Türkiye ise yaklaşık 2,3 milyar USD halı ihracatı ile dünyada ikinci ülke konumundadır. Türkiye’nin toplam halı ihracatı içerisindeki payı ise %14,31’dir. Dünya halı sektöründe ilk on ülke incelendiğinde, Türkiye’nin bir taraftan Çin, Hindistan ve Mısır gibi hammadde ve üretim maliyetlerinin düşük olduğu, diğer

tarafından sektörde uzun bir dönem liderlik yapan Belçika başta olmak Hollanda, ABD, Almanya, İngiltere ve Fransa gibi sanayileşmiş ülkelerin teknolojik üstünlüklerine karşın elinde tuttuğu pazar payı, halı sektörümüzün ihracattaki yadsınamamak başarısının göstergelerindedir.

Tüm bu değerlendirmeler sonucunda, uluslararası pazarlarda halı sektöründe her geçen gün artan bir seyirle yoğun bir rekabetin yaşandığını söyleyebiliriz. Halı ihracatçısı ülkelerin yıllık ihracat değişimi incelendiğinde ise Çin, ve Hindistan'ın ucuz emek gücü avantajına rağmen Türkiye'nin her iki ülke ile birlikte sektördeki paylarını giderek artırdığını gözlemleyebiliriz.

4.1.1 Alt Kırılımına Göre Dünya Halı İhracatı

GTİP kodu olarak 57nci Fasıl, bütün halı türlerini içine alan en geniş kategoridir. Dünya ticaretinde Halı (GTİP:57), 5 ayrı alt kategoride sınıflandırılmaktadır:

5701: “Düğümlü veya sarmalı halılar ve diğer dokumaya elverişli maddelerden düğümlü veya sarmalı yer kaplamaları (hazır eşya halinde, olsun olmasın).” Genel olarak el halıları bu kategoride yer almaktadır. Bu kategori, dünya halı ticaretinin %7,65’ini oluşturmaktadır. 2018 yılı ihracat toplamı ise yaklaşık 1,2 milyar USD olarak gerçekleşmiştir.

5702: “Dokunmuş halılar ve dokumaya elverişli maddelerden diğer yer, kaplamaları (tuftu veya floke edilmemiş) (hazır eşya halinde olsun, olmasın) (kilim, sumak, Karaman ve elde dokunmuş benzeri yer, döşemeleri dahil).” Genel olarak dokuma makine halıları bu kategoride yer almaktadır. Türkiye'nin halı ihracatının en önemli payı bu kategoriye aittir. Bu kategori, dünya halı ticaretinin %29,40’ını oluşturmaktadır. 2018 yılı ihracat toplamı ise yaklaşık 4,6 milyar USD olarak gerçekleşmiştir.

5703: “Halılar ve dokumaya elverişli maddelerden diğer yer kaplamaları, (tuftu edilmiş) (hazır eşya halinde olsun olmasın).” Genel olarak tuftu halılar bu kategoride yer almaktadır. Dünya halı ticaretinin en yüksek paya sahip kategorisidir. Bu kategori, dünya halı ticaretinin %47,38’ini oluşturmaktadır. 2018 yılı ihracat toplamı ise yaklaşık 7,5 milyar USD olarak gerçekleşmiştir.

5704: “Keçeden halılar ve dokumaya elverişli maddelerden diğer yer, kaplamaları (tuftu veya floke edilmemiş) (hazır eşya halinde olsun, olmasın).” Genel olarak keçe halılar bu kategoride yer almaktadır. Dünya halı ticaretinin en düşük

paya sahip kategorisidir. Bu kategori, dünya halı ticaretinin %4,67'sini oluşturmaktadır. 2018 yılı ihracat toplamı ise yaklaşık 736 milyon USD olarak gerçekleşmiştir.

5705: “Diğer halılar ve dokumaya elverişli maddelerden diğer yer, kaplamaları (hazır eşya halinde olsun olmasın).” Diğer 4 kategoriye girmeyen her türlü halı, bu kategoride yer almaktadır. Bu kategori, dünya halı ticaretinin %10,91'ini oluşturmaktadır. 2018 yılı ihracat toplamı ise yaklaşık 1,7 milyar USD olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 4.2. Halı (GTİP:57) kategorisi altında yer alan alt Kategoriler (USD) (www.trademap.org)

GTİP Kodu	Açıklama	2014	2015	2016	2017	2018	2018 Pay
57	Halı	16.722.839.000	15.079.006.000	15.118.796.000	16.040.870.000	15.777.056.000	100,00
5703	Tufte Halı	7.155.542.000	6.676.778.000	6.932.642.000	7.247.449.000	7.474.906.000	47,38
5702	Dokuma Halı	5.096.523.000	4.511.245.000	4.384.340.000	4.806.899.000	4.638.805.000	29,40
5705	Diğer Halılar	1.760.186.000	1.537.043.000	1.514.356.000	1.636.171.000	1.720.737.000	10,91
5701	El Halıları	1.915.346.000	1.734.253.000	1.597.950.000	1.593.148.000	1.206.546.000	7,65
5704	Keçe Halılar	795.242.000	619.687.000	689.508.000	757.203.000	736.062.000	4,67

Tablo 4.2’de Dünya Halı (GTİP:57) kategorisi ile Dünya Halı (GTİP:57) kategorisi altında yer alan alt kategorilerin 2014-2018 yılları arasında gerçekleşen ihracat rakamları ile alt kategorilerin 2018 yılı dünya halı ihracatı içerisindeki paylarına yer verilmiştir. Dünyadaki genel halı dış ticareti (GTİP: 57), 2018 yılında 16 milyar USD civarında bir hacme sahiptir. Halı ihracatı içerisindeki en önemli pay “Tuftel halı” kategorisindedir. Dünyadaki toplam halı ihracatının yaklaşık 4,6 milyar USD’lık kısmı ise dokuma halı (GTİP 5702) ihracatına aittir.

Tablo 4.3. Dokuma halı (GTİP:5702) kategorisi altında yer alan alt kategoriler (milyon USD) (www.trademap.org)

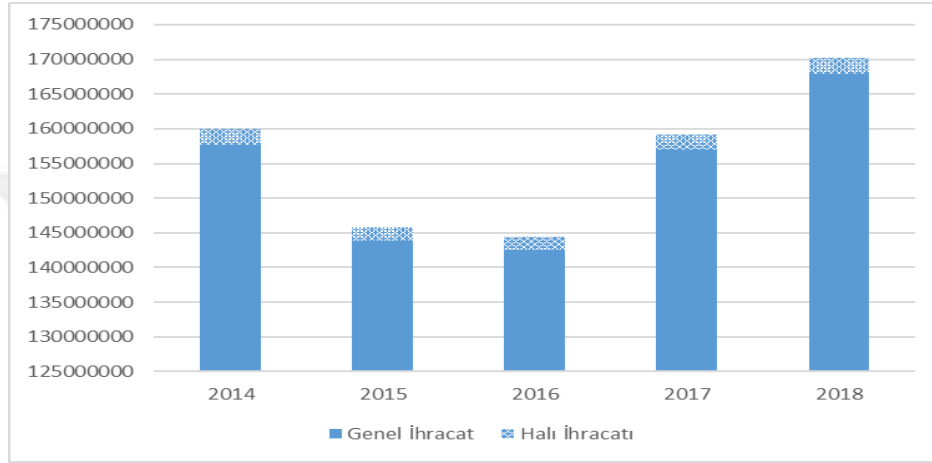
GTİP Kodu	GTİP Açıklama	2014	2015	2016	2017	2018	2018 Pay
5702	Dokunmuş halılar ve dokumaya elverişli maddelerden diğer yer, kaplamaları (tuftu veya floke edilmemiş) (hazır eşya halinde olsun, olmasın) (kilim, sumak, Karaman ve elde dokunmuş benzeri yer döşemeleri dahil):	5.094	4.511	4.384	4.806	4.638	100,00
570242	Dokunmuş Halılar Ve Tekstilden Diğer Yer Kaplamaları; Hazır Eşya Halinde Olanlar, <u>Sentetik Ve Suni Liflerden</u>	2.923	2.458	2.397	2.680	2.737	59,01
570231	Dokunmuş Halılar Ve Dokumaya Elverişli Maddelerden Diğer Yer Kaplamaları; Hazır Eşya Halinde Olmayan, Yünden Veya İnce Hayvan Kollarından	384	361	343.	378	386	8,32
570292	Dokunmuş Halılar Ve Tekstilden Diğer Yer Kaplamaları; Hav Yapısında Olmayan, Hazır Eşya Halinde Olanlar, Sentetik Ve Suni Liflerden	470	458	442	499	275	5,93
570299	Dokunmuş Halılar Ve Tekstilden Diğer Yer Kaplamaları; Hav Yapısında Olmayan, Hazır Eşya Halinde Olanlar, Dokumaya Elverişli Diğer Maddelerden	205	172	211	227	239	5,17
570241	Dokunmuş Halılar Ve Tekstilden Diğer Yer Kaplamaları; Hazır Eşya Halinde Olanlar, Yünden Veya İnce Hayvan Kollarından	253	231	233	222	235	5,08
570232	Dokunmuş Halılar Ve Tekstilden Diğer Yer Kaplamaları; Hazır Eşya Halinde Olmayan, Sentetik Ve Suni Liflerden	248	212	192	226	183	3,97
570250	Dokunmuş Halılar Ve Tekstilden Diğer Yer Kaplamaları; Hav Yapısında Olmayan, Hazır Eşya Halinde Olmayanlar	151	129	131	143	153	3,31
570210	Kilim, Sumak, Karaman Ve Elde Dokunmuş Benzeri Yer Döşemeleri	121	130	121	133	135	2,91
570249	Dokunmuş Halılar Ve Tekstilden Diğer Yer Kaplamaları; Hazır Eşya Halinde Olanlar, Dokumaya Elverişli Diğer Maddelerden	122	113	118	112	116	2,52
570291	Dokunmuş Halılar Ve Tekstilden Diğer Yer Kaplamaları; Hav Yapısında Olmayan, Hazır Eşya Halinde Olanlar, Yünden Veya İnce Hayvan Kollarından	65	122	82	75	70	1,52
570220	Hindistan Cevizi (Koko) Liflerinden Yer Kaplamaları	103	85	80	69	61	1,32
570239	Dokunmuş Halılar Ve Tekstilden Diğer Yer Kaplamaları; Hazır Eşya Halinde Olmayan, Diğer Dokumaya Elverişli Maddelerden	43	33	29	37	43	0,94

Tablo 4.3’de Dokuma Halı (GTİP:5702) ile Dokuma Halı (GTİP:5702) kategorisi altında yer alan alt kategorilerin 2014-2018 yılları arasında gerçekleşen ihracat rakamları ile alt kategorilerin 2018 yılı Dokuma Halı (GTİP:5702) ihracatı içerisindeki paylarına yer verilmiştir. Bu kategoride yer alan en önemli alt kategori 570242 GTİP koduna sahip olan “sentetik ve suni liflerden dokunmuş hazır eşya halinde” olan halılardır. 570242 GTİP koduna ait ihracatın payı dokuma halı

kategorisinin %59,01'ine aittir ve 2018 yılı ihracat toplamı 2,7 milyar USD'yi aşmaktadır.

4.2. TÜRKİYE HALI SEKTÖRÜ

Tablo 4.1. Halı (GTİP:57) İhracatı Yapan Ülkeler (USD) tablosundan da görüldüğü üzere harmonize sistemin 57. Faslında yüzde 14,32 pay ve 2,264. milyar USD halı ihracatı ile dünyada ikinci ülke konumundadır.

Şekil 4.1. Türkiye toplam ihracatı içindeki halı ihracatı payı (www.trademap.org)

Şekil 4.1'de Türkiye toplam ihracatı içindeki halı ihracatı payına yer verilmektedir. 2014 yılında 2,347 milyar USD ile toplam ihracat içinden yüzde 1,4 pay alan halı sektörü, 2018 yılında hem değerde hem de yüzde oranda küçük bir düşüşle 2,264 milyar USD ile toplam ihracat içinde yüzde 1,3 pay almıştır.

4.2.1 Alt Kırılımına Göre Türkiye Halı İhracatı

Bu bölümde harmonize ürün sınıflandırılmasında 57. fasılın altında yer alan kategoriler bir önceki bölüm formatında incelenecek olup, Türkiye'nin hangi alt kategorilerde rekabetçi olduğu hususu incelenecektir. Bu manada, her bir kategori açıklaması ile birlikte, 2018 yılı Türkiye ihracat rakamları, 2018 yılında alt kategorilerin ülkemiz halı ihracatı içinden aldığı pay ile birlikte ele alınacaktır.

5701: “Düğümlü veya sarmalı halılar ve diğer dokumaya elverişli maddelerden düğümlü veya sarmalı yer kaplamaları (hazır eşya halinde, olsun olmasın)” Genel olarak el halıları bu kategoride yer almaktadır. Bu kategori, Türkiye

halı ticaretinin %1,86'ini oluşturmaktadır. 2018 yılı ihracat toplamı ise yaklaşık 42,18 bin USD olarak gerçekleşmiştir.

5702: “Dokunmuş halılar ve dokumaya elverişli maddelerden diğer yer, kaplamaları (tuftede veya floke edilmemiş) (hazır eşya halinde olsun, olmasın) (kilim, sumak, Karaman ve elde dokunmuş benzeri yer, döşemeleri dahil)” Genel olarak dokuma makine halıları bu kategoride yer almaktadır. Türkiye'nin halı ihracatının en önemli payı bu kategoriye aittir. Bu kategori, Türkiye halı ticaretinin %84,28'ini oluşturmaktadır. 2018 yılı ihracat toplamı ise yaklaşık 1,9 milyon USD olarak gerçekleşmiştir.

5703: “Halılar ve dokumaya elverişli maddelerden diğer yer kaplamaları, (tuftede edilmiş) (hazır eşya halinde olsun olmasın)” Genel olarak tuftede halılar bu kategoride yer almaktadır. Dünya halı ticaretinin en yüksek paya sahip kategorisidir. Bu kategori, dünya halı ticaretinin %13,24'ini oluşturmaktadır. 2018 yılı ihracat toplamı ise yaklaşık 300 bin USD olarak gerçekleşmiştir.

5704: “Keçeden halılar ve dokumaya elverişli maddelerden diğer yer, kaplamaları (tuftede veya floke edilmemiş) (hazır eşya halinde olsun, olmasın)” Genel olarak keçe halılar bu kategoride yer almaktadır. Türkiye halı ticaretinin en düşük paya sahip kategorisidir. Bu kategori, dünya halı ticaretinin %0,05'sini oluşturmaktadır. 2018 yılı ihracat toplamı ise yaklaşık bin USD olarak gerçekleşmiştir.

5705: “Diğer halılar ve dokumaya elverişli maddelerden diğer yer, kaplamaları (hazır eşya halinde olsun olmasın)” Diğer 4 kategoriye girmeyen her türlü halı, bu kategoride yer almaktadır. Bu kategori, Türkiye halı ticaretinin %0,57'ini oluşturmaktadır. 2018 yılı ihracat toplamı ise yaklaşık 13 bin USD olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 4.4. Türkiye halı (GTİP:57) kategorisi altında yer alan alt kategoriler (USD)
(www.trademap.org)

GTİP	GTİP Tanımı	2014	2015	2016	2017	2018	Pay %
57	HALI	2.347.582	2.009.355	1.912.552	2.161.753	2.264.423	100,00
'5702	"Dokunmuş halılar ve dokumaya elverişli maddelerden diğer yer, kaplamaları (tuftu veya floke edilmemiş) (hazır eşya halinde olsun, olmasın)..."	2.011.564	1.712.444	1.623.622	1.843.014	1.908.495	84,28
'5703	"Halılar ve dokumaya elverişli maddelerden diğer yer kaplamaları, (tuftu edilmiş)..."	205.980	207.750	225.531	260.516	299.717	13,24
'5701	"Düğümli veya sarmalı halılar ve diğer dokumaya elverişli maddelerden düğümli veya sarmalı yer kaplamaları..."	115.943	77.053	50.960	45.303	42.185	1,86
'5705	"Diğer halılar ve dokumaya elverişli maddelerden diğer yer, kaplamaları..."	12.855	11.603	11.148	11.823	12.985	0,57
'5704	"Keçeden halılar ve dokumaya elverişli maddelerden diğer yer, kaplamaları (tuftu veya floke edilmemiş)..."	1.240	505	1.291	1.097	1.041	0,05

Yukarıda ifade edilen bilgilerin daha iyi anlaşılabilmesi adına Tablo 4.4. hazırlanmıştır. Tablo 4.4. 2014-2018 yılları arasında Türkiye Halı (GTİP:57) kategorisi ile Türkiye Halı (GTİP:57) kategorisinin alt kategorilerinde gerçekleşen ihracat rakamları ile 2018 yılına ait alt kategorilerin halı ihracatı içindeki payları yer almaktadır. Tablo incelendiğinde, 2018 yılında dünya halı ihracatında yaklaşık % 30 paya sahip olan Dokuma Halı (GTİP:5702) kategorisinin ülkemiz halı ihracatındaki en önemli paya sahip olduğu anlaşılmaktadır. 2018 yılında dünya halı ihracatından yaklaşık % 47 pay alan Tuftu halı (GTİP:5703) kategorisinde gerçekleştirilen ihracatımızın ise ülke halı ihracatımızda ikinci sırada yer aldığı görülmektedir.

Tablo 4.5'de ise ülkemiz halı ihracatının 2018 yılında yaklaşık % 84'ünü oluşturan Dokuma Halı (GTİP:5702) kategorisi incelenmektedir. Bu manada, 2014-2018 yılları arasında Dokuma Halı (GTİP:5702) ihracatı yapan seçili ülkelerin ihracat rakamları ile her bir ülkenin 2018 yılında dünya ihracatından aldıkları paylara yer verilmiştir.

Tablo 4.5. Dokuma halı (GTİP:5702) ihracatı yapan ülkeler (USD)
(www.trademap.org)

İhracatçı Ülke	2014	2015	2016	2017	2018	2018 Pay
Dünya	5.096.523.000	4.511.245.000	4.384.340.000	4.806.899.000	4.638.805.000	100,00
1 Türkiye	2.011.564.000	1.712.444.000	1.623.622.000	1.843.014.000	1.908.495.000	41,14
2 Hindistan	447.951.000	431.171.000	460.861.000	501.372.000	557.223.000	12,01
3 Belçika	536.537.000	456.568.000	471.467.000	486.440.000	480.937.000	10,37
4 Çin	502.912.000	495.939.000	402.756.000	435.985.000	460.249.000	9,92
5 Almanya	150.379.000	126.682.000	138.113.000	132.372.000	141.082.000	3,04
6 ABD	84.103.000	81.908.000	78.612.000	88.724.000	101.166.000	2,18
7 Hollanda	73.822.000	61.147.000	79.721.000	83.239.000	80.668.000	1,74
8 İngiltere	83.302.000	79.067.000	64.187.000	72.779.000	73.224.000	1,58
9 İsveç	70.191.000	61.047.000	65.376.000	68.770.000	69.012.000	1,49
10 İspanya	50.637.000	51.454.000	52.400.000	62.118.000	65.615.000	1,41

Tablo 4.5’de Dokuma Halı (GTİP:5702) İhracatı Yapan Ülkeler gösterilmektedir. Dokuma halı sektöründe gelinen noktaya bakıldığında Türkiye, dokuma halı (GTİP:5702) kategorisinde 1,9 milyar USD ihracat tutarı ve %41,14’lük bir paya sahip olarak dünya lideridir. Dokuma halı ihracatında ikinci ülke olan Hindistan’ın ihracatı ise 557 milyon USD ile %12,01’lik bir paya karşılık gelmektedir.

Daha önce uluslararası ticarete yaşanan en önemli sorunlardan bir tanesi olan sınırların küreselleşme ile birlikte azalmasıyla, ülkelerin uluslararası pazarlardaki performansını rekabet güçleri belirlemeye başlamıştır. Nitekim, ülkelerin kalkınmasında uluslararası piyasa dinamikleri en az ülkelerin kendi iç dinamikler kadar belirleyici olabilmektedir. Bu açıdan gelişmiş veya gelişmekte olan ekonomiler, iktisat ve kalkınma politikalarını belirlemede, uluslararası pazarlarda ülkelerine rekabet avantajı kazandırma üzerine odaklanmaktadır. (Kaya ve Oduncu, 2016: 419).

Tablo 4.6. Sentetik ve suni liflerden mamûl hazır eşya halinde dokuma halı (GTİP:570242) ihracatı yapan ülkeler (USD) (www.trademap.org)

İhracatçı Ülke	2014	2015	2016	2017	2018	2018 Pay
Dünya	2.923.264.000	2.458.629.000	2.397.013.000	2.680.337.000	2.737.219.000	100,00
1 Türkiye	1.919.006.000	1.641.611.000	1.553.939.000	1.758.061.000	1.824.205.000	66,64
2 Belçika	396.703.000	333.924.000	348.758.000	358.162.000	346.605.000	12,66
3 Çin	171.246.000	140.709.000	129.638.000	168.863.000	174.914.000	6,39
4 ABD	25.444.000	27.333.000	26.997.000	34.888.000	47.487.000	1,73
5 Almanya	46.204.000	38.646.000	46.340.000	47.227.000	47.116.000	1,72
6 Avusturya	64.939.000	51.741.000	49.093.000	50.491.000	41.585.000	1,52
7 Hindistan	85.104.000	26.948.000	20.752.000	24.918.000	29.696.000	1,08
8 Kanada	5.835.000	12.750.000	18.499.000	27.623.000	27.874.000	1,02
9 Belarus	17.229.000	16.725.000	21.645.000	24.452.000	22.745.000	0,83
10 Endonezya	19.236.000	19.922.000	22.475.000	21.733.000	20.259.000	0,74

Tablo 4.6’da ise “Dokuma Halı (GTİP:5702)” kategorisinin altında yer alan “Sentetik Ve Suni Liflerden Mamûl Hazır Eşya Halinde Dokuma Halı (GTİP:570242)” kategorisinin dünya ve seçili ülkeler bazında ihracat rakamları incelenmektedir. Ayrıca, her bir ülkenin 2018 yılında dünya “Sentetik Ve Suni Liflerden Mamûl Hazır Eşya Halinde Dokuma Halı (GTİP:570242)” ihracatı içindeki paylarına yer verilmiştir. Türkiye, sentetik ve suni liflerden mamûl hazır eşya halinde dokuma halı kategorisinde (GTİP 570242) açık ara dünya lideridir. Türkiye, bu kategoride 1,8 milyar USD’ı aşan ihracat ile %66,64’lük bir paya sahiptir. En yakın rakip ülke olan Belçika’nın ihracat rakamı ise 347 milyon USD ile %12,66’lık bir paya karşılık gelmektedir.

4.2.2 Türkiye Halı İhracatının İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliklerine Dağılımı

Ülkemizde firmaların ihracat yapabilmeleri için ihracatını gerçekleştirdikleri ürünlerin alanına giren, kuruluş yeri veya üretim tesis merkezlerinin bulunduğu yerleşim yeri doğrutusunda bir İhracatçı Birliği’ne üye olması zorunludur.

Tablo 4.7. Türkiye halı ihracatının ihracatçı birlikleri genel sekreterliklerine göre dağılımı (USD) (Türkiye İhracatçıları Meclisi Verileri)

	GTİP:57		GTİP:5702		GTİP:570242	
	2018	PAY 2018 (%)	2018	PAY 2018 (%)	2018	PAY 2018 (%)
TOPLAM	2.266.282.486	100,00	1.908.539.721	100,00	1.824.149.999	100,00
GAİB	1.507.608.730	66,52	1.388.211.806	72,74	1.353.164.536	74,18
İTKİB	566.582.818	25,00	384.769.113	20,16	355.734.526	19,50
EİB	74.703.159	3,30	72.026.775	3,77	71.722.649	3,93
AKİB	35.877.213	1,58	26.241.210	1,37	25.102.170	1,38
UİB	20.526.323	0,91	12.976.998	0,68	10.738.783	0,59
DENİB	18.127.795	0,80	10.539.638	0,55	470.681	0,03
BAİB	13.554.419	0,60	2.381.121	0,12	81.000	0,00
İMMİB	13.025.844	0,57	3.489.159	0,18	2.032.842	0,11
DAİB	8.713.399	0,38	4.802.248	0,25	3.618.930	0,20
İİB	3.655.136	0,16	2.106.092	0,11	997.988	0,05
OAİB	3.607.736	0,16	956.929	0,05	479.898	0,03
DKİB	243.891	0,01	38.633	0,00	5.996	0,00
KİB	56.024	0,00	1.834	0,00	804	0,00

Tablo 4.7’de 2018 yılı Türkiye Halı İhracatının “Halı (GTİP:57)”, “Dokuma Halı (GTİP:5702)” ve “Sentetik ve Suni Liflerden Mamûl Hazır Eşya Halinde Dokuma Halı (GTİP:570242)” kategorilerinde İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterlikleri bazında ihracat rakamları ile oranlarına yer verilmiştir. Tablo incelendiğinde, Güneydoğu Anadolu İhracatçı Birliklerine (GAİB) üye olan firmalar tarafından yapılan Halı (GTİP:57) ihracatı 1,5 milyar USD’ı aşarak, Türkiye ihracatının %66,52’sini oluşturmaktadır. İkinci sırada ise 566 milyon USD ihracat ve %25,00’lük pay ile İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçı Birlikleri (İTKİB) yer almaktadır.

Dokuma Halı (GTİP:5702) ihracatında GAİB 1,4 milyar USD’a yakın bir ihracat toplamı ile, Türkiye ihracatının %72,74’ünü oluşturmaktadır. İkinci sırada ise 385 milyon USD ihracat ve %20,16’lık pay ile İTKİB yer almaktadır.

Sentetik ve Suni Liflerden Mamûl Hazır Eşya Halinde Dokuma Halı (GTİP:570242) ihracatında ise GAİB 1,35 milyar USD ihracat ile, Türkiye ihracatının %74,18’ini gerçekleştirmektedir. İkinci sırada ise 355 milyon USD ihracat ve %19,50’lük pay ile İTKİB yer almaktadır.

4.2.3. Türkiye Halı İhracatının İllere Göre Dağılımı

Gaziantep, Mayıs 2019 itibari ile TOBB-Sanayi veritabanına göre 171 kayıtlı üretici firmaya ev sahipliği yapmaktadır. Bu açıdan Gaziantep, Dünya'nın en önemli halı üretim merkezidir. Yıllık olarak 248,009,966 m² “halı ve diğer yer döşemeleri (dügümlü olanlar)” ve 89,416,742 m² “Halı ve diğer tekstil yer döşemeleri, tafting (püsküllü)” üretim kapasitesi vardır (<http://sanayi.tobb.org.tr>).

Tablo 4.8. Türkiye halı ihracatının illere göre dağılımı (USD) (Türkiye İhracatçılar Meclisi verileri)

İLLER	GTİP:57		GTİP:5702		GTİP:570242	
	2018	PAY 2018 (%)	2018	PAY 2018 (%)	2018	PAY 2018 (%)
Gaziantep	1.550.028.690	68,40	1.435.497.377	75,21	1.400.931.996	76,80
İstanbul	499.997.203	22,06	328.645.310	17,22	301.148.014	16,51
Uşak	54.668.293	2,41	52.701.685	2,76	52.480.111	2,88
Bursa	34.442.114	1,52	27.074.471	1,42	23.900.413	1,31

Tablo 4.8’de 2018 yılı Türkiye Halı İhracatının “Halı (GTİP:57)”, “Dokuma Halı (GTİP:5702)” ve “Sentetik ve Suni Liflerden Mamûl Hazır Eşya Halinde Dokuma Halı (GTİP:570242)” kategorilerinde illere göre ihracat rakamlarına ve oranlarına yer verilmiştir.

Gaziantep ilinde kayıtlı firmalar tarafından yapılan Halı (GTİP:57) ihracatı 1,55 milyar USD’ı aşarak, Türkiye ihracatının %68,40’ını oluşturmaktadır. İkinci sırada ise 500 milyon USD ihracat ve %22,06’lık pay ile İstanbul yer almaktadır.

Dokuma Halı (GTİP:5702) ihracatında ise Gaziantep 1,44 milyar USD’a yakın bir ihracat toplamı ile, Türkiye ihracatının %75,21’ine sahiptir. İkinci sırada ise 329 milyon USD ihracat ve %17,22’lik pay ile İstanbul yer almaktadır.

Sentetik ve Suni Liflerden Mamûl Hazır Eşya Halinde Dokuma Halı (GTİP:570242) ihracatında ise Gaziantep 1,4 milyar USD ihracat ile, Türkiye ihracatının %76,80’ini gerçekleştirmektedir. İkinci sırada ise 301 milyon USD ihracat ve %16,51’lik pay ile İstanbul bulunmaktadır.

4.3. TÜRKİYE HALI SEKTÖRÜNÜN TÜRKİYE EKONOMİSİNDEKİ YERİ

Geleneksel olarak el dokumacılığı yapan Türkiye, dokuma makine halısı sürecine el dokumacılığından gelen bilgi ve tecrübe birikimi ile başlamıştır. Halılar emek yoğun üretime sahip el halısı ve sermaye yoğun üretime sahip makine halısı

olmak üzere iki ana grupta sınıflandırılmaktadır. Makine halısının üretim ve ticaretinin gelişimi teknolojik gelişme paralelinde el halısına kıyasla daha büyük bir ilerleme kaydetmiştir. Dünya halı pazarının yaklaşık %84'ü makine halısı, geriye kalan %16'sı ise el halısı ürünlerinden oluşmaktadır (Anonim, 2011: 9).

Tablo 4.9. Temel endüstri göstergeleri 2007-2012 (Euromonitor,2014 Türkiye Halı ve Kilim Raporu)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Üretim (Ciro) (milyon TL)	2,116	2,129	2,125	2,902	3,706	3,739
Katma Değer (milyon TL)	541	558	559	712	873	901
Kar (milyon TL)	334	349	368	468	586	589
Kar Marjı (%)	15,8	16,4	17,3	16,1	15,8	15,8
Firma Sayısı	1.009	929	818	671	696	661
Çalışan Sayısı	15.999	15.832	14.915	17.245	18.843	19.022
Çalışan Başına Çıktı (bin TL)	132	134	143	168	197	197
Ortalama Maaş (bin TL)	12,8	13,1	12,7	14,0	15,1	16,2

Tablo 4.9'da sektörün 2007-2012 yılları arasındaki temel endüstri göstergelerine yer verilmiştir. Sektörün 2007-2012 dönemi genel göstergeleri incelendiğinde, sektörün ekonomik krizlerden sonraki yaşanan küçük düşüşler dışında üretim değerlerinin ve katma değerinin artış eğiliminde olduğu ve emek yoğun özelliği ile istihdama ciddi katkı sağladığı görülmektedir. Yoğun rekabetçi ortam nedeniyle küçük işletmelerin sektördeki çıkışları nedeniyle sektördeki işletme sayıları gitgide azalmaktadır.Çalışan başına çıktı değerlerindeki artışlar ise sektörün verimliliği adına dikkat çekicidir.

Tablo 4.10. Cazibe endeks kompozisyonu (Euromonitor,2014 Türkiye Halı ve Kilim Raporu)

	Ağırlık (%)	Oranlama
İstikrarlı Ekonomik Çevrede Çekicilik		28
Sektörel Büyüme	10	67
Talep İstikrarı	5	40
Karlılık	10	36
Tedarikçiler üzerindeki Pazarlık Gücü	5	58
Alıcılar üzerindeki Pazarlık Gücü	5	46
Giriş Engelleri	5	58
Yabancı Rekabet	5	49
Yabancı Fırsatlar	5	93
Çalkantılı Ekonomik Çevrede Çekicilik		33
Sektörel Büyüme	5	85
Sektörün Döngüselliliği	5	26
Sektörün Hanehalkı Bağımlılığı	5	75
Ürün ve Hizmetlerin Sürekliliği	5	35
GSYH düşüklüğüne karşı dayanıklılık	12,5	90
Diğer sektörlerle bağımlılık	12,5	78
Diğer sektörlerle etkisi	5	11
Kapsamlı çekicilik indeksi		61

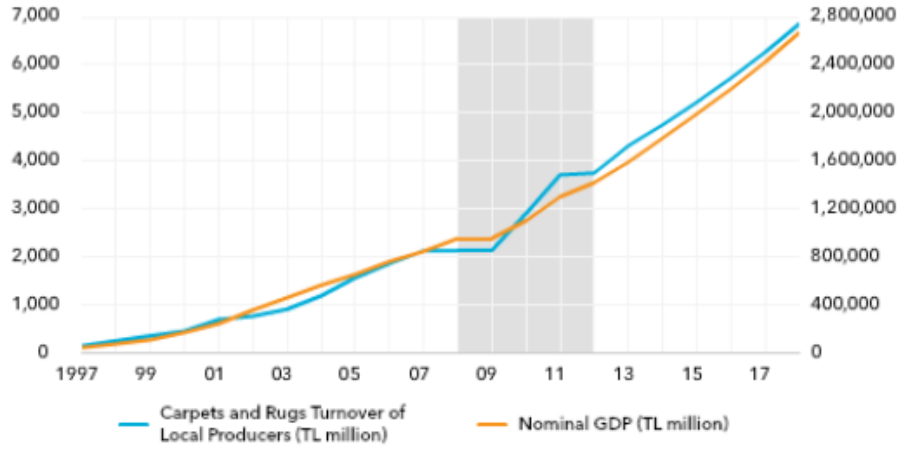
Cazibe endeks kompozisyonu her birine %50 ağırlık verilerek oluşturulan “Sektörün istikrarlı bir ekonomik ortamdaki ve çalkantılı bir ekonomik ortamdaki performansı”nı belirleyen iki bölümde incelenmiştir. Sektörün genel cazibe index puanı ise yüksek bir ortalama ile 61’dir.Sektör istikrarlı ekonomik çevrede dış ticarete etkindir.Tedarikçiler ve alıcılar üzerinde pazarlık gücü yüksekliğiyle yabancı fırsatlara açıktır.Sektörün çalkantılı bir ekonomik ortamda ise büyümeye devam ettiği ve endüstrinin ekonomik gerilemeye karşı direncinin yüksek olduğu görülmektedir. (Euromonitor,2014)

Tablo 4.11. 13.93.11.00.04. (Makine halıları (dügümlü olanlar))
(TÜİK Sanayi Ürün İstatistiklerinden derlenmiştir.
<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=63&locale=tr>)

Yıl	Üretim Miktarı	Üretim Değeri	Üretim birim değeri	Satış Miktarı	Satış Değeri	Satış birim değeri
2005	53.755.255	637.244.384	11,85	52.990.792	621.267.243	11,72
2006	49.631.192	607.202.966	12,23	49.168.401	601.660.535	12,24
2007	51.846.213	665.546.968	12,84	48.845.558	623.556.676	12,77
2008	52.074.219	582.717.510	11,19	55.291.130	640.294.011	11,58
2009	35.401.149	439.785.302	12,42	39.559.420	525.729.071	13,29
2010	71.781.859	921.313.740	12,83	68.632.944	904.375.137	13,18
2011	71.702.162	1.187.819.846	16,57	70.487.373	1.174.015.574	16,66
2012	73.359.102	1.291.333.267	17,60	74.503.961	1.315.854.311	17,66
2013	83.055.194	1.487.814.148	17,91	80.322.268	1.439.912.886	17,93
2014	98.440.265	1.870.858.600	19,01	97.949.422	1.868.590.838	19,08
2015	97.098.675	2.187.780.420	22,53	97.515.060	2.201.977.318	22,58
2016	105.699.346	2.321.276.704	21,96	105.813.282	2.337.565.116	22,09
2017	111.560.110	3.024.106.726	27,11	112.222.595	3.068.152.441	27,34

Tablo 4.11’de Harmonize sınıflandırmada “Dokuma Halı (GTİP:5702)” kategorisinin, Avrupa üretim istatistiklerine uyumlu şekilde 13.93.11.00.04. Avrupa Topluluğunda Ekonomik Faaliyetlerin İstatistiki Sınıflaması (NACE) kodu ile sınıflandırılan “Makine Halıları (Dügümlü Olanlar)”ın üretim ve satışlarına ilişkin bilgiler verilmektedir.

Sektörün üretim ve satışlarına ilişkin veriler incelendiğinde sektör üretim miktarının 2005’ten 2017 yılına kadar geçen sürede %51,81 oranında artış sağlarken, üretimin değer olarak artışı %78,92 olarak gerçekleşmiştir. Üretim ve satış birim değerlerinin 2005 yılında yaklaşık 12 liradan 2017 yılında yaklaşık 22 liraya yükselmesi sektörün artan üretim miktarı yanında daha Katma değerli ürünler üretmeye yöneldiğinin bir göstergesi olmaktadır.

Source: Euromonitor International from official statistics, trade associations, trade press, company research.
 Şekil 4.2. Üretim vs nominal GSYİH 1997–2018 (Euromonitor, 2014 Türkiye Halı ve Kilim Raporu)

Şekil 4.2. halı ve kilim üreten yerel üreticilerin ciroları Nominal Gayri safi yurtiçi hasıla ile ilişkisi izah edilmektedir. Grafik'in sol tarafı halı ve kilim üreticilerinin ciro verilerini gösterirken, sağ taraf Nominal gayri safi yurtiçi hasıla verilerini içermektedir ve yıllara göre artış seyirlerini göstermektedir. Grafiğe göre sektör üretim değeri 2001 yılına kadar GSYİH ile aynı paralellikte seyretmiş, 2001-2007 arası küçük bir farkla paralellik göstermiş, 2007-2009 arasında fark biraz belirginleşerek yatay bir gelişim göstermiş fakat 2009 sonrasında GSYİH'nın üzerinde bir artış göstermiştir.

4.3.1 Üretim Faktörleri

Dokuma makine halısında, halının temelini oluşturan jüt ipliği, dokuma zeminini oluşturan atkı ve çözgü (atkı ve çözgü ipliği) ve tüylerini meydana getiren düğüm kısmından (hav ipliği) oluşmaktadır. Makinede çift olarak dokunan (dokunup ortadan kesilerek simetrik bir çift olarak elde edilen) halı, tabanı lateks ve tutkalla muamele edilip kesilerek parça halı haline getirilmektedir.

Dokuma makine halı sektörünün birincil olarak ilişkili olduğu ve temel gidisini oluşturan sektörler iplik, makine, kimya ve enerjidir. Jüt ipliği selüloz bazlı bir iplik türü olup temel dolu malzemesi olarak halının altlığı oluşturulmaktadır. Jüt ipliği Bangladeş ve Hindistan kökenli olup, tamamına yakını ithal edilerek tedarik edilmektedir. Halıda kullanılan diğer atkı, çözgü ve hav iplikleri çoğunlukla yerel olarak üretilmektedir. Özellikle hav ipliği halının türüne ve kalitesine göre çok çeşitli

olarak kullanılabilir. Bunlar genellikle akrilik, polip (polipropilen), polyester, polyamid, pamuk ve yünden üretilen ipliklerdir.

Diğer önemli girdi olan dokuma tezgahı ve lark (apre) makinesi tamamına yakını ithal edilmektedir. Özellikle dokuma tezgahında Van de Wiele tekel konumundadır ve az miktarda Schonner tezgahı kullanılmaktadır. Halının kesim, kenar dikme, bükme ve paketlenme gibi konfeksiyon işlemlerinde kullanılan yabancı ve yerli değişik makine ve hatlar söz konusudur.

Halı üretiminde bir diğer girdi, halının zemininin düzgün olmasını ve düğümlerin çözülmemesini sağlayan apre işleminde kullanılan lateks, tutkal vb. kimyasallardır. Bunlar Türkiye’de üretilmesine rağmen, üretimde kullanılan temel hammaddeler ithaldir.

Tablo 4.12. Dünya jüt iplik ihracatçısı ülkeler (www.trademap.org)

	İHRAÇ DEĞERİ 2018 (USD BİN)	İHRAÇ MİKTARI 2018	BİRİM	Birim Fiyat (USD/birim)
Dünya	491.949	485.666	Ton	1.013
Bangladeş	453.095	455.193	Ton	995
Hindistan	17.142	14.530	Ton	1.180
Türkiye	7.131	6.246	Ton	1.142
Nepal	3.262	4.728	Ton	690
Belçika	3.084	2.237	Ton	1.379
Çin	3.076	1.136	Ton	2.708
Almanya	1.174	525	Ton	2.236
Romanya	779			
Hollanda	392	78	Ton	5.026
ABD	366	128	Ton	2.859
Rusya	260	137	Ton	1.898
İngiltere	236	78	Ton	3.026
Fransa	227	23	Ton	9.870
Slovenya	195	58	Ton	3.362
Singapore	195	2	Ton	97.500

Tablo 4.12’de Jüt ipliği ihracatçısı seçili ülkelere yer verilmiştir. Jüt ipliği doğal bitkilerden üretilmektedir. Tablo incelendiğinde, ipliğin hammadde üreticileri olan Bangladeş ve Hindistan’ın bu avantajı iyi değerlendirerek, dünya jüt iplik ihracatında önemli bir yere sahip oldukları görülmektedir.

Tablo 4.13. Dünya Akrilik İhracatçısı Ülkeler (www.trademap.org)

	İHRAÇ DEĞERİ 2018 (USD BİN)	İHRAÇ MİKTARI 2018	BİRİM	Birim Fiyat (USD/birim)
Dünya	17.031.327	7.816.814	Ton	2,179
Almanya	2.207.802	998.160	Ton	2,212
ABD	1.907.217	642.810	Ton	2,967
Kore	1.661.313	848.852	Ton	1,957
Japonya	1.566.257	632.821	Ton	2,475
Fransa	1.376.017	695.682	Ton	1,978
Çin	1.106.248	603.662	Ton	1,833
Belçika	1.103.646	504.952	Ton	2,186
Hollanda	924.454	397.175	Ton	2,328
Taipei, Çin	692.821	347.244	Ton	1,995
Singapore	576.290	230.589	Ton	2,499
İngiltere	564.144	230.897	Ton	2,443
İtalya	381.506	210.914	Ton	1,809
Malezya	354.844	163.998	Ton	2,164
Spain	286.883	130.830	Ton	2,193

Tablo 4.13’de akrilik ihracatçısı seçili ülkelere yer verilmiştir.Tablo incelendiğinde, Almanya’nın yaklaşık 2,2 milyar dolar ihracat ile akrilik ihracatında dünya lideri olduğu görülmektedir.

Tablo 4.14. Dünya Polyamid İhracatçısı Ülkeler (www.trademap.org)

	İHRAÇ DEĞERİ 2018 (USD BİN)	İHRAÇ MİKTARI 2018	BİRİM	Birim Fiyat (USD/birim)
Dünya	16.197.929	4.953.844	Ton	3,27
Almanya	2.972.470	834.535	Ton	3,562
ABD	2.696.429	777.884	Ton	3,466
Belçika	1.322.971	374.049	Ton	3,537
Hollanda	1.091.918	337.497	Ton	3,235
Çin	998.627	251.250	Ton	3,975
Taipei, Çin	862.231	333.948	Ton	2,582
İtalya	858.919	294.850	Ton	2,913
Fransa	770.280	159.348	Ton	4,834
Japonya	600.407	111.069	Ton	5,406
Kore	600.336	186.361	Ton	3,221
Polonya	429.893	165.379	Ton	2,599
İspanya	391.613	159.925	Ton	2,449
Hong Kong, Çin	387.557	89.749	Ton	4,318
Tayland	278.242	117.591	Ton	2,366

Tablo 4.14’de polyamid ihracatçısı seçili ülkelere yer verilmiştir.Tablo incelendiğinde, tablo 4.13’dekine benzer bir şekilde dünya polyamid ihracatında

Almanya lider durumdadır.Ayrıca, önemli halı üreticisi ülkeler oalan ABD, Belçika, Hollanda ve Çin Almanya'nın ardından dünya polyamid ihracatındaki listede sırasıyla yer aldıkları görülmektedir.

Tablo 4.15. Dünya Polyester İhracatçısı Ülkeler (www.trademap.org)

	İHRAÇ DEĞERİ 2018 (USD Bin)	İHRAÇ MİKTARI 2018	BİRİM	Birim Fiyat (USD/birim)
Dünya	7.727.563			
Çin	1.450.464	1.109.132	Tons	1.308
Kore	1.389.922	899.984	Tons	1.544
Taipei, Çin	629.876	420.413	Tons	1.498
Tayland	595.122	382.506	Tons	1.556
Belçika	454.174	182.606	Tons	2.487
Japonya	450.603	120.327	Tons	3.745
Hindistan	370.492	273.599	Tons	1.354
ABD	317.497	99.318	Tons	3.197
Endonezya	234.002	184.435	Tons	1.269
Danimarka	185.830	0		
Vietnam	165.808	139.937	Tons	1.185
Malezya	139.128	103.469	Tons	1.345
İrlanda	134.910	85.238	Tons	1.583
İspanya	106.934	15.392	Tons	6.947
Romanya	91.792	69.690	Tons	1.317

Tablo 4.15’de dünya polyester ihracatçısı seçili ülkelere yer verilmiştir.Tablo incelendiğinde, Polyester ihracatında Çin’in yaklaşık 1,4 milyar dolar ihracat rakamıyla dünya lideri olduğu görülmektedir.

Tablo 4.16’da dünya propilen ihracatçısı seçili ülkelere yer verilmiştir.Tablo incelendiğinde, ana hammaddesi petrol türevi olan propilenin dünya ihracatında Suudi Arabistan’ın yaklaşık 5,5 milyar dolar ihracat rakamıyla dünya lideri olduğu görülmektedir.

Tablo 4.16. Dünya Propilen İhracatçısı Ülkeler (www.trademap.org)

	İHRAÇ DEĞERİ 2018 (USD BİN)	İHRAÇ MİKTARI 2018	BİRİM	Birim Fiyat (USD/birim)
Dünya	46.962.659			
Suudi Arabistan	5.499.149	4.275.952	Ton	1,286
Belçika	4.697.983	2.691.582	Tons	1,745
Kore	4.573.525	3.221.391	Tons	1,42
ABD	3.686.898	1.835.687	Tons	2,008
Almanya	3.451.013	2.069.530	Tons	1,668
Singapore	3.347.051	2.304.200	Tons	1,453
Hollanda	2.046.856	1.212.323	Tons	1,688
Fransa	1.878.890	1.102.924	Tons	1,704
Tayland	1.484.352	1.122.203	Tons	1,323
Çin	1.396.538	1.060.146	Tons	1,317
İspanya	1.131.892	727.997	Tons	1,555
Birleşik Arap Emirlikleri	1.119.251	900.002	Tons	1,244
İtalya	957.677	559282	Tons	1,712
Hindistan	901.858	739647	Tons	1,219
Avusturalya	839.185	553479	Tons	1,516

Tablo 4.12, 4.13, 4.14, 4.15 ve 4.16’da Halı üretiminde kullanılan iplik ham maddeleri incelenmiştir. Tablolardan da anlaşılacağı üzere, Türkiye’nin jüt iplik ihracatındaki küçük bir payından başka diğer ham madde ihracatında önemli bir yeri olmadığı görülmektedir. Diğer taraftan, Çin, Hindistan, Belçika, Hollanda ve ABD hali hazırda Türkiye’nin halı ihracatında rekabet halinde olduğu en önemli ülkelerden dir. Türkiye halı üretiminde kullanılan hammadde ve ara mallarının neredeyse tamamını ithal ederken, söz konusu ülkelerin hammadde ve ara malı üretimleri ile dünya genelindeki önemli tedarikçilerden olduğu anlaşılmaktadır. Bu açıdan Türkiye’nin rekabetçiliğini sürdürmesi dikkat çekicidir.

Türkiye halı sektörünün yaşadığı en önemli sorun sektörün hammadde ve makinede dışa bağımlı olmasıdır. Sektörün hammadde teminini kolaylaştıracak tedbirlerin alınması, üretim maliyetlerinin düşürülmesi adına enerji ve işçilik fiyatlarının uluslararası piyasadaki diğer ülkeler seviyesine düşürülmesi sektörde yaşanan sorunların çözülmesine önemli katkı sağlayacaktır. İlaveten, ihracatta yaşanan miktar artışlarına, değer artışlarının da eklenebilmesi adına, sektörün küresel Pazar trendlerini yakından takip ederek tüketici ihtiyaçları doğrultusunda yeni ürün geliştirmesi, katma değer oluşturan arge, tasarım ile markalaşma faaliyetlerine yoğunlaşması gerekmektedir. (Anonim,2011)

Tablo 4.17. Dünya dokuma halı (GTİP:5702) ihracat fiyatları (www.trademap.org)

İhracatçılar	2014		2015		2016		2017		2018	
	İhracat Birim Fiyat	Birim	İhracat Birim Fiyat	Birim	İhracat Birim Fiyat	Birim	İhracat Birim Fiyat	Birim	İhracat Birim Fiyat	Birim
Türkiye	3.420	USD/Ton	3.189	USD/Ton	3.018	USD/Ton	3.019	USD/Ton	3.060	USD/Ton
Hindistan	6.238	USD/Ton	11.292	USD/1000 metre kare	6.401	USD/Ton		USD/Karışık	12.139	USD/1000 metre kare
Belçika	6.224	USD/Ton	5.352	USD/Ton	5.219	USD/Ton	5.591	USD/Ton	6.092	USD/Ton
Çin	5.646	USD/Ton	6.168	USD/Ton	5.310	USD/Ton	5.122	USD/Ton	5.124	USD/Ton
Almanya	8.137	USD/Ton	7.359	USD/Ton	7.422	USD/Ton	7.402	USD/Ton	7.913	USD/Ton
ABD	8.585	USD/Ton	8.066	USD/Ton	9.126	USD/Ton	9.928	USD/Ton	10.389	USD/Ton
Hollanda	6.629	USD/Ton	7.221	USD/Ton	6.750	USD/Ton	6.670	USD/Ton	7.026	USD/Ton
İngiltere	13.464	USD/Ton	13.005	USD/Ton	10.734	USD/Ton	10.700	USD/Ton	11.351	USD/Ton
İsveç	10.032	USD/Ton	8.306	USD/Ton	7.752	USD/Ton	7.372	USD/Ton	7.146	USD/Ton
İspanya	10.171	USD/Ton	9.229	USD/Ton	8.537	USD/Ton	7.977	USD/Ton	8.222	USD/Ton

Tablo 4.17’de Dünya Dokuma Halı (GTİP:5702) ihracat fiyatları gösterilmektedir. Diğer taraftan, ihraç edilen birim halı değeri tablodan incelendiğinde, Türkiye’nin ortalama kg başına 3 USD Dolara gerçekleştirdiği ihracatı, en yakınında değer bazında ortalama kg başına 5 ve 6 USD Dolar ile Çin ve Belçika’nın izlediği görülmektedir. Birim fiyat bazında Türkiye’nin rekabetçiliği oldukça dikkat çekicidir.

Bu gelişmede, D.İ.R. kapsamında vergi ve diğer mali yükmlülükleri ile ticaret politikası önlemlerine tabi olmaksızın yurda getirilen hammadde ve ara malının Türkiye kg başına belirlenen ihraç ürün maliyetine olumlu etki ettiği de muhakkaktır.

Tüm bu bilgiler ışığında, Türkiye’nin sektör ihracatında en dikkat çekici özelliğinin düşük satış fiyatları olduğunu söyleyebiliriz. Ricardiyen teoriye göre, ülkeler karşılaştırmalı üstünlüğe sahip oldukları ürünlerin üretiminde uzmanlaşarak ve bu ürünleri ihraç ederek, uluslararası ticarete rekabet üstünlüğü elde edebileceklerdir. Teoriye göre, ülkeler arasındaki karşılaştırmalı üstünlüğün kaynağını maliyetler ve teknolojik farklılıklar oluşturmaktadır (Sinanan ve Hosein, 2012: 16). Bu açıdan, Türkiye’nin düşük maliyetle üretimi yakaladığı ve rekabet

avantajını elinde bulundurduğu halı sektöründe daha fazla uzmanlaşmaya ve teknolojik gelişmeye yönelmesiyle bu durumun sürdürülebilir olacağı açıktır.

4.4. D.İ.R. KAPSAMINDA YAPILAN HALI İHRACATI

Bu bölümde, ülkemiz halı ihracatında D.İ.R.'nin etkisi incelenecektir. Daha önceki bölümlerde izah edilen halı ihracatının Türkiye genel ihracatı içerisindeki payı 2012 yılından itibaren yaklaşık %1 civarında olup, D.İ.R. kapsamında yapılan halı ihracatının toplam D.İ.R. ihracatımızdaki payı ise son beş yılda yaklaşık %2 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 4.18. Halı (GTİP:57) ve D.İ.R. halı (GTİP:5702) ve oranlar (GAİB Verileri)

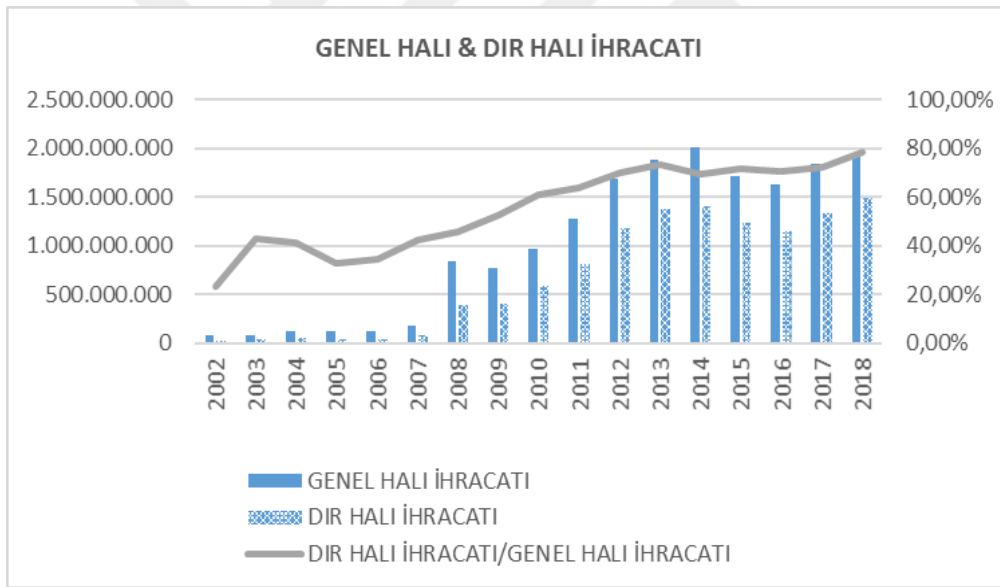
	HALI İHRACATI			HALI İHRACATI/ TÜRKİYE İHRACATI	D.İ.R. HALI İHRACATI/ D.İ.R. GENEL TÜRKİYE İHRACATI
	HALI İHRACATI	D.İ.R. HALI İHRACATI	D.İ.R. HALI İHRACATI/ HALI İHRACATI		
2002	73.280.422	16.939.630	23,12%	0,20%	0,18%
2003	80.710.818	34.733.596	43,03%	0,17%	0,14%
2004	117.095.622	48.176.220	41,14%	0,19%	0,14%
2005	126.335.837	41.557.239	32,89%	0,17%	0,11%
2006	121.672.332	41.679.939	34,26%	0,14%	0,10%
2007	183.693.762	77.331.512	42,10%	0,17%	0,15%
2008	845.477.788	387.833.948	45,87%	0,64%	0,62%
2009	774.293.913	408.165.349	52,71%	0,76%	0,90%
2010	966.253.164	586.391.226	60,69%	0,85%	1,12%
2011	1.278.947.553	814.131.738	63,66%	0,95%	1,30%
2012	1.680.247.387	1.179.044.700	70,17%	1,10%	1,85%
2013	1.876.519.004	1.375.341.259	73,29%	1,24%	2,06%
2014	2.011.564.160	1.396.707.760	69,43%	1,28%	2,08%
2015	1.712.179.638	1.228.493.783	71,75%	1,19%	2,14%
2016	1.623.622.481	1.146.436.565	70,61%	1,14%	2,00%
2017	1.843.013.716	1.327.986.818	72,06%	1,17%	2,07%
2018	1.908.490.509	1.492.532.488	78,20%	1,14%	2,01%
Toplam / Ortalama	17.223.398.106	11.603.483.770	55,59%	0,73%	1,12%

Tablo 4.18'de 2002-2018 döneminde gerçekleşen toplam halı ihracatı, dâhilde işleme rejimi kapsamında gerçekleşen dokuma halı ihracat rakamlarını ve bunların toplam genel Türkiye ihracatı ile genel Türkiye D.İ.R. ihracatı içindeki paylarını göstermektedir.

2002 yılında gerçekleşen 36.059 Milyon ABD Dolar ihracatın 73 Milyon ABD Doları halı ihracatı olarak gerçekleşmiştir. 2002 yılından itibaren artış trendine

devam eden sektör ihracatı 2007 yılında 183 milyon ABD Dolarına ulaşmıştır. Genel ihracattın 2008 yılında 2007 yılına göre artış oranı %23 iken, halı sektörü ihracatı 2008 yılında büyük bir atılım gerçekleştirerek 845 milyon ABD Dolarına ulaşmıştır. Aynı yıl genel ihracatta yüzde 0,64 oranla kendine yer edinen halı ihracatı, 2011 yılında 1.278 Milyon ABD Dolarına ulaşan rakamı ile genel ihracatın yaklaşık yüzde birini karşılamıştır Sektör en yüksek değeri olan 2.011 milyon ABD Dolarına 2014 yılında ulaşmaktadır.Halı ihracatı 2018 yılı ihracat rakamı 1.908 milyon ABD Dolardır.

Buna göre 2002 yılında genel ihracat rakamının yüzde 0,20'si olan halı ihracatı 2018 yılını genel ihracat rakamının yüzde 1,14'sini karşılayarak tamamlamıştır.Tablo incelendiğinde, halı sektöründe gerçekleştirilen ihracatın genel ihracatının içinde artan bir seyir izlediği ve incelenen dönem olan 2002-2018 yılları arasındaki genel ihracatın içindeki payının ortalama yüzde 0,73 olduğu söylenebilir.

Şekil 4.3. Halı (GTİP:57)&D.İ.R. halı (GTİP:5702) ihracatı ve oranı (GAİB Verileri)

Şekil 4.3. 2002-2017 döneminde gerçekleşen toplam halı ihracatı, dâhilde işleme rejimi kapsamında gerçekleşen halı ihracatı ve D.İ.R. kapsamında gerçekleşen dokuma halı ihracatının toplam halı ihracatına oranını göstermektedir.

2008 yılı halı ihracatında yaşanan önemli dönüm noktalarından birisidir. 2008 yılında genel halı ihracatı 2007 yılına göre yüzde 360 artış gösterirken, D.İ.R. kapsamında yapılan halı ihracatı 2007 yılına göre yüzde 402 artış göstermiştir. 2008 yılına kadar gelen süreçte sektörün özellikle 2000 yılından sonra hızlı bir

makineleşme sürecine girmesinin etkisi büyüktür. Makineleşme ile gelen kapasite artırımını doğrultusunda ihracatta önemli artışlar gözlemlenmektedir. Nitekim 2000 yılına kadar sektör genelinde üreticiler 186 tezgaha sahipken, sektör 2004 yılında 118, 2005 yılında 108, 2006 yılında ise 137 yeni tezgah edinimine gitmiştir. 2011 yılı toplam tezgah sayısı ise 950 olmuştur (Anonim, 2011: 15).

Sektörün güçlü yapısını önemli ekonomik krizlerde de kendisini göstermektedir. Sektör Türkiye genelinin bir önceki yıla göre yüzde 22,64 azalarak tamamladığı 2009 yılını yüzde 8,42 azalarak tamamlamıştır. D.İ.R. kapsamında yapılan ihracatın genel halı ihracatı içerisindeki payı ise yaklaşık yüzde 5 artarak, yüzde 51,72 olarak gerçekleşmiştir. Dış ticaretimizdeki önemli kırılımlardan biri olan 2011 yılı sonrasında, sektörün kapsamında gerçekleştirilen D.İ.R. ihracatın genel ihracata oranının yüzde 70,17 olduğu anlaşılmaktadır. 2018 yılına gelindiğinde D.İ.R. ihracat oranının genel halı ihracatına oranının yüzde 78,20 ulaştığı son 2014-2018 dönemi ortalamasının ise yüzde 72,41 olduğu görülmektedir.

Dahilde İşleme Rejiminin sektör için önemi tartışmasıdır. Genel seyir artış yönündedir. Toplam Türkiye genel D.İ.R. ihracatından 2002 yılında yüzde 0,18 pay alan sektör D.İ.R. ihracatı, 2018 yılına geldiğinde payını yüzde 2,01 oranına yükseltmiştir. Türkiye genel ihracatının ortalama yüzde 44,7 si D.İ.R. kapsamında gerçekleşirken, Halı ihracatının ortalama yüzde 55,59'u D.İ.R. kapsamında gerçekleşmektedir.

Euromonitor tarafından hazırlanan Türkiye Halı ve Kilim sektör raporu göre, sektörde faaliyet gösteren şirket sayısı düşmektedir. 2012 yılında şirketlerin % 70'inden fazlası, 10'dan az çalışanı ile mikro boyuttadır ve bu şirketler 2012 yılında toplam üretimin sadece % 9'unu gerçekleştirmektedirler. Diğer taraftan, sektördeki en büyük 16 şirket toplam üretimin dörtte birini temsil etmektedir. (Euromonitor, 2014)

Tablo 4.19. Türkiye 13.93.11.00.04-makine halıları (dügümlü olanlar) illere göre üretim bilgileri (TOBB Sanayi veri Tabanı <http://sanayi.tobb.org.tr/>)

M: Mühendis; T: Teknisyen; U: Usta; İ: İşçi; İD: İdari; * Kayıtlı üretici sayısı 3 ve daha az ise üretim kapasitesi bilgileri verilmemektedir İl bazında üretim kapasitesi toplamları ürünün niteliğine bağlı olarak farklı birimlerde olabilir.								
İl Adı	Kayıtlı Üretici	Personel Bilgileri						Üretim Kapasitesi
		M	T	U	İ	İD	Toplam	metrekare
ANKARA	1	0	0	4	27	8	39	*
BALIKESİR	1	0	0	1	32	1	34	*
GAZİANTEP	165	216	269	943	18215	2603	22246	245,429,495
ISPARTA	1	1	2	15	205	15	238	*
İSTANBUL	9	4	20	71	751	74	920	4,947,621
İZMİR	1	0	0	1	5	1	7	*
KAYSERİ	4	32	0	66	1217	69	1384	4,825,144
KONYA	3	7	10	18	172	11	218	*
KÜTAHYA	1	0	0	6	42	1	49	*
MANİSA	11	4	0	18	285	29	336	673,991
NİĞDE	1	3	0	8	102	18	131	*
TEKİRDAĞ	1	0	4	4	105	9	122	*
UŞAK	2	11	15	25	411	11	473	*
BATMAN	1	1	1	4	69	32	107	*
DÜZCE	1	12	4	18	89	34	157	*
TOPLAM	203	291	325	1202	21727	2916	26461	275,279,601

Tablo 4.19’da Harmonize sınıflandırmada “Dokuma Halı (GTİP:5702)” kategorisinin, Avrupa üretim istatistiklerine uyumlu şekilde 13.93.11.00.04. Avrupa Topluluğunda Ekonomik Faaliyetlerin İstatistiki Sınıflaması (NACE) kodu ile sınıflandırılan “Makine Halıları (Dügümlü Olanlar)”ın kodu ile sınıflandırılan “Makine Halıları (Dügümlü Olanlar)”ın illere göre üretim bilgilerine verilmektedir.

Tabloda yer alan, TOBB Sanayi veri tabanında yayımlanan verilere göre 13.93.11.00.04-Makine halıları (dügümlü olanlar)’ın toplam Türkiye üretim kapasitesi 275,279,601 metrekaredir. Toplam üretim kapasitesinin yüzde 89’u tek başına Gaziantep’te faaliyet gösteren 165 firma tarafından gerçekleştirilmektedir.

27.01.2005 tarih ve 25709 Sayılı Resmi Gazete yayımlanan 2005/8391 sayılı Dahilde İşleme Rejimi Kararı’na göre dahilde işleme rejiminin yürütülmesine yönelik yetki Ticaret Bakanlığı’na verilmiştir. 01.05.2015 tarihinden itibaren D.İ.R.

kapsamındaki tebliğ ve talimatlar çerçevesinde uygulamaya yönelik görev ve sorumluluklar Bakanlığın taşra teşkilatı olan Bölge Müdürlüklerince yürütülmektedir. (www.ticaret.gov.tr)

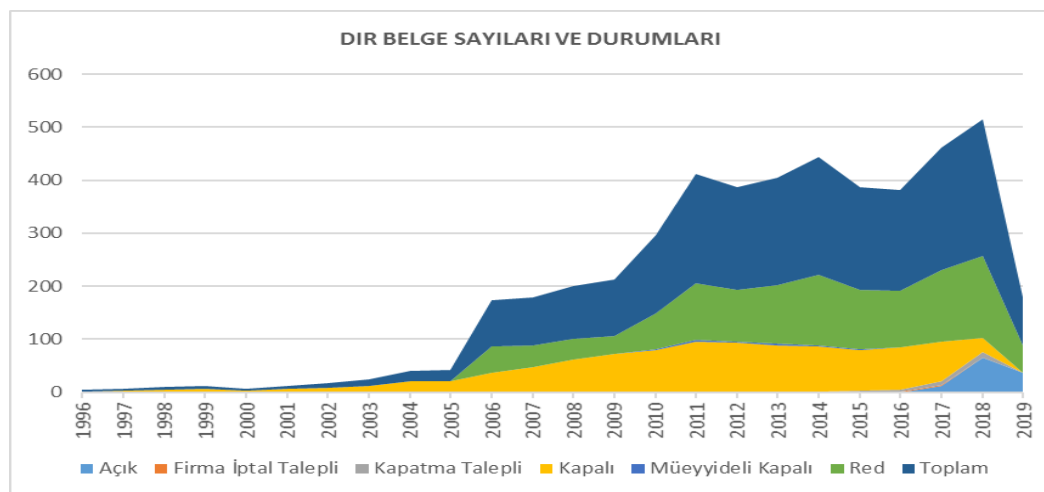
Bu manada, Dahilde İşleme Rejiminin sektördeki durumunu, rejim kapsamında ithalatı gerçekleştirilen hammadde ve ara mamul değerlerini ve döviz kullanım oranlarını daha iyi anlayabilmek adına Gaziantep'te 13.93.11.00.04-Makine halıları (dügümlü olanlar) NACE kodunda faaliyet gösteren ve çalışan sayısı 250 ve 250+ olan firmaların verileri Güneydoğu Anadolu Bölge Müdürlüğü'nden talep edilerek, incelenmiştir.

Tablo 4.20. D.İ.R. kapsamında 1996-2019 arası belge sayıları ve durumları (Güneydoğu Anadolu Bölge Müdürlüğü Verileri)

Yıl	Açık	Firma İptal Talepli	Kapatma Talepli	Kapalı	Müeyyideli Kapalı	Red	Toplam
1996	0	0	0	2	0	0	2
1997	0	0	0	3	0	0	3
1998	0	0	0	5	0	0	5
1999	0	0	0	6	0	0	6
2000	0	0	0	3	0	0	3
2001	0	0	0	6	0	0	6
2002	0	1	0	8	0	0	9
2003	0	1	0	11	0	0	12
2004	0	0	0	20	0	0	20
2005	0	1	0	20	0	0	21
2006	0	0	0	37	0	50	87
2007	0	0	0	48	0	41	89
2008	0	0	0	61	0	39	100
2009	0	1	0	72	0	33	106
2010	0	0	0	80	1	67	148
2011	0	0	1	95	2	108	206
2012	0	1	0	93	1	98	193
2013	0	0	1	88	3	110	202
2014	0	0	1	86	2	133	222
2015	0	0	3	76	2	112	193
2016	0	1	3	80	0	107	191
2018	65	0	11	26	0	155	257
2019	36	0	0	0	0	53	89
TOPLAM	113	7	28	1000	11	1242	2401

Tablo 4.20’de yukarıda belirtilen kriterleri taşıyan seçili firmaların 1996-2019 yılları arasında aldıkları belge sayıları ile bu belgelerin durumları incelenmiştir.Tablo incelendiğinde 1996 yılında toplam iki olan D.İ.R. belge sayısının 2019 yılına gelene dek artarak arttığı söylenebilir.Belge alımında 2006 yılı dikkat çekicidir. 2005 yılında 21 olan belge sayısı 2006 yılına gelindiğinde 87’ye ulaşmıştır.Belge durumları daha dikkatli incelendiğinde 87 başvurunun 50 tanesinin red olduğu görülmektedir.Dahilde işleme belgesi alımına başvuran yeni firmaların yaptığı en genel hata kapasite hacminin aşılmış olması yada kapasite raporunda belirtilen kullanım oranlarının dışına çıkılmasıdır. İlk kez D.İ.İ.B. talebinde bulunan firmalara, kapasitelerinin azami $\frac{1}{4}$ ’ü oranında D.İ.İ.B. düzenlenmekte ve ancak, yapılan ihracat oranında bu belgelere artış revizesi yapılabilecektir (2015/2 sayılı Tekstil, Konfeksiyon, Deri Ve Deri Ürünlerine İlişkin Dahilde İşleme Rejimi Genelgesi,2015)

2006 yılında görülen belge alım sayısının altında artan firma sayısı ile firmaların kapasite artırımları söz konusudur. Yeni kurulan ve henüz organizasyonunu tamalayamamış firmaların çoğunun devlet yardımları ve D.İ.R. hakkında yeterli bilgiye sahip olmamaları da önemli etkenlerden biridir. Nitekim 2011 yılında hazırlanan Türkiye’de Dokuma Makine Halıcılık Sektörü: Envanter, Projeksiyon ve Analiz çalışmasında yer alan Türkiye’de dokuma makine halısı üretimi yapan 137 firmanın kuruluş yılları ve firmaların makineleşme yolundaki tezgah sayıları incelendiğinde, firmaların kuruluş yılı ortalamasının 1999 ve makineleşme sürecinin de 2000 yılından sonra hız kazandığı görülmektedir (Anonim, 2011: 13-15).

Şekil 4.4. D.İ.R. Belge Sayısı Ve Durumları (Güneydoğu Anadolu Bölge Müdürlüğü Verileri)

Şekil 4.4'den anlaşılacağı üzere toplam alınan 2401 belgenin 1242 tanesi red edilmiştir. 7 tanesine ise başvuran firmaca iptal talebinde bulunulmuştur. Bu kapsamda hali hazırda kapatılan ve üzerinde işlemlerin devam ettiği toplam 1.265 dosya tespit edilmiştir. Rejimin ihracat şartının tamamlanmaması ve/veya rejimin sektör için belirlediği % 65 D.K.O.'nın aşılmasından kaynaklı olabilecek müeyyideli kapama işlemi sadece 11 adet olmuştur. Kapatılan dosya sayısı ise 1000 adettir.

Tablo 4.21. Dokuma halı (GTİP:5702) D.İ.R. kullanımı (Güneydoğu Anadolu Bölge Müdürlüğü Verileri)

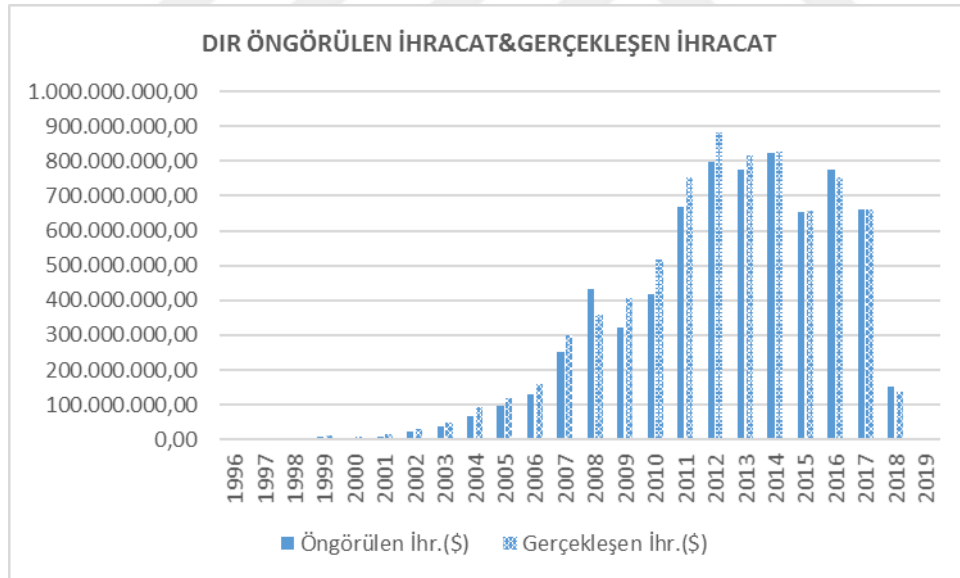
Yıl	Adet	Öngörülen İhr.(%)	Gerçekleşen İhr.(%)	Öngörülen İth.(%)	Gerçekleşen İth.(%)	İhr. Ger.%	İth. Ger.%	D.K.O. %
1996	2	638.340	1.061.935	498.000	371.354	166,36	74,57	34,97
1997	3	1.739.725	2.043.959	1.317.900	999.136	117,49	75,81	48,88
1998	5	4.100.953	4.192.918	2.903.533	1.158.021	102,24	39,88	27,62
1999	6	7.525.000	10.823.774	5.863.510	4.031.362	143,84	68,75	37,25
2000	3	6.454.000	8.874.178	5.069.000	3.793.578	137,50	74,84	42,75
2001	6	9.255.689	14.057.588	6.728.207	2.615.174	151,88	38,87	18,60
2002	8	24.414.672	31.902.970	16.087.003	9.217.305	130,67	57,30	28,89
2003	11	37.587.833	49.936.043	22.966.828	17.117.514	132,85	74,53	34,28
2004	20	66.438.129	91.600.944	43.981.771	34.077.860	137,87	77,48	37,20
2005	20	96.220.783	118.591.993	52.702.973	41.479.027	123,25	78,70	34,98
2006	37	130.733.916	159.469.643	74.227.244	60.793.800	121,98	81,90	38,12
2007	48	251.745.419	300.628.893	141.927.486	118.214.455	119,42	83,29	39,32
2008	61	431.067.008	358.978.789	185.826.297	147.355.355	83,28	79,30	41,05
2009	72	321.011.813	405.433.234	168.135.738	152.379.431	126,30	90,63	37,58
2010	81	417.554.179	515.553.123	254.019.915	227.987.472	123,47	89,75	44,22
2011	97	669.470.141	753.083.071	356.817.265	300.953.339	112,49	84,34	39,96
2012	94	797.284.231	883.065.186	403.815.725	355.057.428	110,76	87,93	40,21
2013	91	774.592.677	816.126.857	394.515.309	345.771.085	105,36	87,64	42,37
2014	88	822.665.307	827.107.198	400.191.036	362.564.717	100,54	90,60	43,84
2015	78	654.395.015	655.674.923	303.688.468	259.855.335	100,20	85,57	39,63
2016	80	774.114.596	753.535.706	298.697.688	276.332.816	97,34	92,51	36,67
2017	74	661.513.348	661.392.285	252.595.901	255.538.056	99,98	101,16	38,64
2018	26	151.946.206	135.861.189	50.609.306	49.201.086	89,41	97,22	36,21
2019	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00
TOPLAM	1011	7.112.468.979	7.558.996.399	3.443.186.103	3.026.864.704	113,94	75,52	35,97

Tablo 4.21 yıllara göre kapatılan belge sayısı ile belgeler kapsamında öngörülen ve gerçekleşen ihracat, ithalat rakamları ile bunların gerçekleşme yüzdelerini ve sektörün ortalama D.K.O.'nı vermektedir.

Daha önceki bölümlerde de izah edildiği üzere, firma belge alımında hangi hammadde ve/veya yarı mamül ürünlerden ne kadar ve ne tutarda alacağını ve bu

ithal girdileri işleyerek ne kadar ve ne tutarda ürün elde edip, ihraç edeceğini belirtmektedir. Bu açıdan, tabloda belirtilen “Öngörülen İhr.(\$)” firmanın belge alımında belge kapsamında ihracını taahhüt ettiği toplam ihracat tutarını, “Gerçekleşen İhr.(\$)” ise belge kapsamında fiili olarak gerçekleştirdiği ihracat tutarını göstermektedir. Benzer şekilde, tabloda belirtilen “Öngörülen İth.(\$)” firmanın belge alımında yer verdiği “Öngörülen İhr.(\$)” tutarı için öngördüğü ithal girdi maliyeti toplamını, “Gerçekleşen İth.(\$)” ise firmanın gerçekleşen fiili ihracatı oranında ithal ettiği girdi maliyeti toplamını ifade etmektedir.

İncelenen verilerin sektörü temsil noktasındaki diğer önemli bir husus, Tablo 4.20’de görüleceği üzere henüz üzerinde işlem yapılan 113 dosya ve kapaması gerçekleştirilmeyen 28 dosya olmasına karşılık 2002-2018 arasında firmaların kapatılan belgeleri kapsamında gerçekleşen ihracat toplamı 7.517.942.046 USD Dolar olduğudur. Bu toplam 2002-2018 döneminde gerçekleşen D.İ.R. kapsamı dokuma halı ihracatı toplamı olan 11.603.483.770 USD Dolar ın yüzde 64,79’unu oluşturmaktadır.

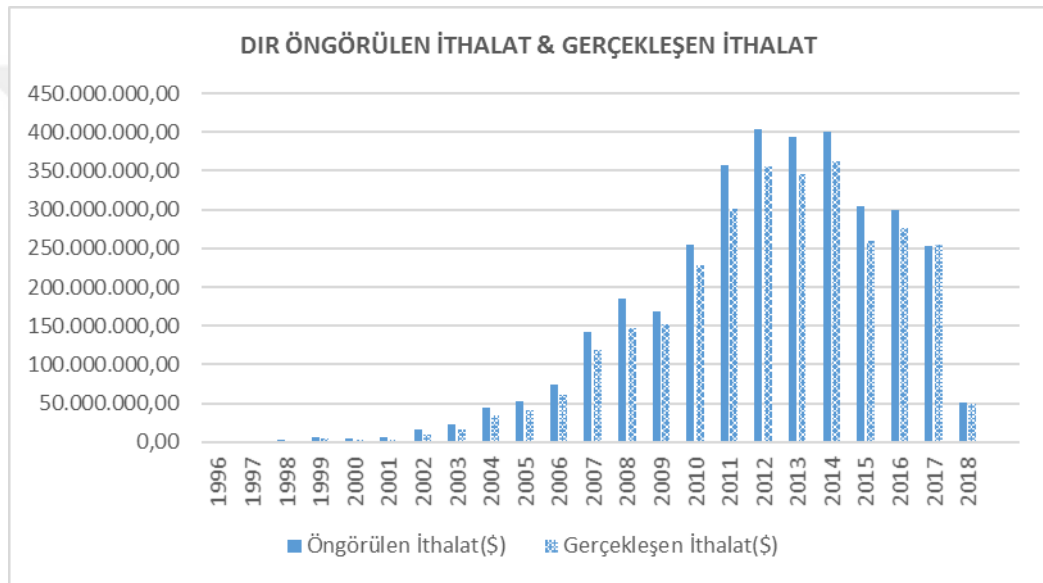

Şekil 4.5. D.İ.R. dokuma halı öngörülen ve gerçekleşen ihracat değerleri (Güneydoğu Anadolu Bölge Müdürlüğü Verileri)

Şekil 4.5’de seçili firmaların Dahilde İşleme İzin Belgesi kapsamında öngördükleri ve gerçekleştirdikleri ihracat rakamlarını göstermektedir. İncelenen verilerden 2002 yılına kadar anlamlı bir sonuç çıkmamasının nedeni D.İ.R. verilerinin Gümrük ve Ticaret Bakanlığı’nca 2002 temmuz ayından sonra takip

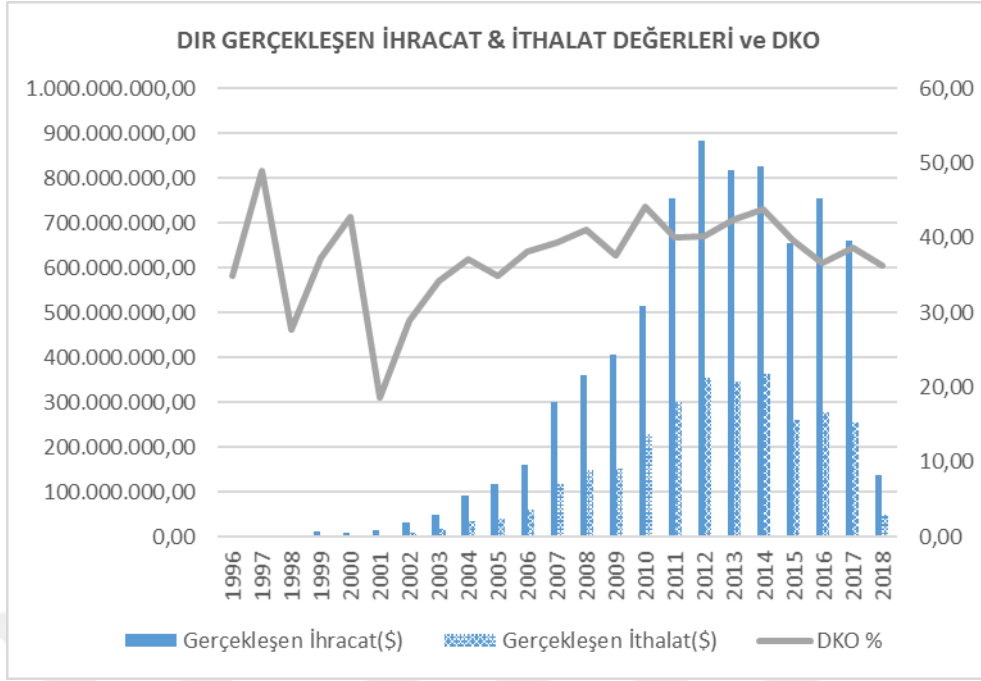
edilmeye başlaması nedeniyle D.İ.R.'ne ilişkin sağlıklı verilerin bu tarihten sonra alınabilmesidir.

Gerçekleşen ihracat 2008, 2016 ve 2018 yıllarında öngörülen ihracattan düşük kalmış, diğer yıllarda başabaş ya da öngörülenin üzerinde bir gerçekleşme oranı sergilemiştir. 2015-2018 döneminde görülen farkların ise, halen işlem yapılan ve/veya kapatılmamış belgelerle giderileceği düşünülmektedir. 1996-2018 dönemi ortalama gerçekleşme yüzdesi yüzde 113,94 olarak gerçekleşmiştir. Bu ortalama D.İ.R. kullanan firmaların ihracatlarına D.İ.R.'ın olumlu bir etkisi olarak yorumlanabilir.

Şekil 4.6. D.İ.R. dokuma halı öngörülen ve gerçekleşen ithalat değerleri (Güneydoğu Anadolu Bölge Müdürlüğü Verileri)

Şekil 4.6 incelenen firmaların Dahilde İşleme İzin Belgesi kapsamında öngördükleri ve gerçekleştirdikleri ithalat değerlerini göstermektedir. Şekil 4.5 ve Şekil 4.6 beraber değerlendirildiğinde birbirlerini teyit eder niteliktedir. Öngörülen ithalattan daha düşük gerçekleşen ithalat değerleriyle D.İ.R. kullanan firmaların ülke ekonomisinden döviz çıkışını azalttıkları söylenebilir. Bu da D.İ.R.'ın ekonomiye olan olumlu bir etkisi olarak yorumlanabilir. Nitekim 1996-2018 dönemi D.İ.R. kapsamında ithalatın ortalama gerçekleşme yüzdesi yüzde 75,53 'dir.

Şekil 4.7. D.İ.R. gerçekleşen ihracat & ithalat değerleri ve D.K.O. (Güneydoğu Anadolu Bölge Müdürlüğü Verileri)

Şekil 4.7’de 1996-2008 arasında incelenen firmaların tarafından alınmış ve kapatılmış 1011 belge kapsamında gerçekleştirilen ihracat ve ithalat rakamları ile döviz kullanım oranını göstermektedir.

Şekil incelendiğinde net bir şekilde görülen, gerçekleşen ihracatın gerçekleşen ithalattan ciddi oranda fazla olan değerlerde oluşudur. Bu anlamda, gerçekleştirilen her bir birim ithalat değeri karşılığında gerçekleştirilen her bir birim ihracat değeri oranını veren döviz kullanım oranları da düşüktür. İncelenen D.İ.İ.B.’nin 1996-2018 yılları arasında gerçekleştirdikleri D.K.O. yaklaşık yüzde 36’dır.

BEŞİNCİ BÖLÜM TARTIŞMA VE SONUÇ

Türkiye 1980’den itibaren ihracata dayalı büyüme politikası benimsenmeye başlanmıştır. Şüphesiz bu politikada birincil hedefler ihracatın artırılmasıdır. Ülkelerin ihracatın artırılmasındaki en önemli enstrümanlardan birisi ise devlet yardımları uygulamalarıdır. Bu manada, ülkemizde 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Karar’ı sonrasındaki süreçle birlikte 1996 yılında uygulamaya konulan Dahilde İşleme Rejimi ise, ihracatçının üretim maliyetlerini düşürerek, uluslararası pazarlarda daha rekabetçi olmalarını ve bu sayede ülke ihracatın artırılmasını hedeflemektedir.

2002-2018 döneminde Türkiye genel ihracatının %45’inin dahilde işleme rejimi kapsamında gerçekleştirilmiş olması D.İ.R.’nin ihracatımızdaki önemini göstermektedir. Ayrıca, 2002-2018 dönemi genel ihracatın ithalatı karşılama oranı ortalaması %66 iken dahilde işleme rejimi kapsamında yapılan ihracatın ithalatı karşılama oranı ortalaması %212’dir. 2002-2018 dönemi ithalatın ihracata oranını veren döviz kullanım oranı ortalaması ise genel ithalat ve ihracat için %153 iken, dahilde işleme rejimi kapsamında yapılan ithalat ve ihracat için %48 ‘dir.

Çalışmada inceleme konusu olan halı sektöründe ülkemiz uluslararası piyasalarda rekabetçi durumdadır. Harmonize sınıflandırmada tüm halı çeşitlerini içeren 57. Fasılda Türkiye 2018 yılındaki %14,41’lik payı ile Çin’den sonraki ikinci ülke konumundadır. 57. fasılın alt kategorisi olan ve 2018 yılında 57. fasılın yaklaşık %30’unu oluşturan “Dokuma Halı (GTİP:5702)” kategorisinde 2018 yılındaki %41,14 payı ile liderdir ve yine “Dokuma Halı (GTİP:5702)”nin alt kategorisi olan ve “Dokuma Halı (GTİP:5702)”nın yaklaşık %60’ını oluşturan “Sentetik Ve Suni Liflerden Mamül Hazır Eşya Halinde Dokuma Halı (GTİP:570242)” kategorisinde %66,64 pay ile liderdir.

2018 yılında gerçekleşen 1,9 milyar USD Dolar ile dokuma halı ihracatı Türkiye genel ihracatının %1,14 ünü oluşturmaktadır. Gerçekleşen bu ihracatın

yaklaşık %78'ine tekabül eden 1,4 milyar USD Dolarlık kısmı ise DIR kapsamında yapılmıştır. 2002-2018 yılları arası gerçekleşen Dokuma Halı ihracatının ise yaklaşık %56'sı D.İ.R. kapsamında gerçekleştirilmiştir.

Sektörün yapısı incelendiğinde, dokuma makine halı sektörünün birincil olarak ilişkili olduğu ve temel gidisini oluşturan sektörler iplik, makine, kimya ve enerji olduğu görülmektedir. Bazı iplik çeşitleri ile tukul vb. kimya ürünleri Türkiye'de üretilmesine rağmen, üretimde kullanılan temel hammaddeler ithaldir. Sektörün ithalata bağımlı yapısı, sektörün DIR kullanımını artırmaktadır. Nitekim sektörün 2002-2018 yılları D.İ.R. kapsamında gerçekleştirdiği ihracat oranı D.İ.R.'nin Türkiye genel ihracatı içindeki %45'lik payından daha yüksektir.

2002-2018 dönemi içerisinde gerçekleşen dokuma halı ihracatı (GTİP 57) toplamı 17,2 milyar USD Dolardır. Bu tutarın 11,6 milyar USD Doları ise D.İ.R. kapsamında gerçekleştirilmiştir. İncelenen verilerden ise yine aynı dönemde gerçekleştirilen ihracat değerinin ise 7,5 milyar USD Dolar olduğu görülmektedir. Bu kapsamda, incelenen veriler, halı ihracatının yaklaşık %44'ünü, D.İ.R. kapsamında gerçekleştirilen halı ihracatının yaklaşık %65'ini oluşturmaktadır.

Sektörde halı üretiminde kullanılan hammadde ve yarı mamul ürünlerinin (yarı mamul üretimleri mevcut olmakla birlikte, tüm hammaddeler ithaldir) doğal ve petrol türevi olması ve Türkiye'de üretilmedikleri değerlendirildiğinde Dahilde İşleme Rejiminin sektöre ciddi maliyet avantajı sağladığı ancak sektöründe bu avantaj ciddi bir verimlilik ve katma değere dönüştürüldüğü açıktır. Nitekim 2018 yılı Dokuma halı Türkiye ihraç birim fiyatı kg başına yaklaşık 3 USD iken, en yakın rakibimiz Çin'in ihraç birim fiyatı kg başına yaklaşık 5 USD dir.

Nitekim Türkiye Genel ihracat ve ithalatının D.K.O. %153 iken, Türkiye Genel D.İ.R. kapsamında gerçekleştirilen ihracat ve ithalat rakamlarının D.K.O. %48 olarak gerçekleştirilmiştir. İncelenen veriler kapsamında ise dokuma halı sektörünün D.K.O. yaklaşık %36'dır.

Ekonomiye döviz kazandırma açısından genel anlamda Dahilde İşleme Rejiminin olumlu etkisinden bahsedilecekse, dokuma halı sektörü rejim kapsamında gerçekleştirdiği ihracat ve ithalat değerleriyle, bir üst basamaktan değerlendirilmelidir. Daha önceki çalışmalarda da Türkiye'nin halı ticaretinde karşılaştırmalı avantaja sahip olduğu tespit edilmiştir (Aynagöz Çakmak, 2005; Çoban ve Kök, 2005; Utkulu ve İmer, 2009; Bashimov, 2017).

Dahilde işleme sistemi Halı sektörü özelinde sektörün dünya ticaretindeki lider konumu ve yüksek pazar payı dikkate alınarak incelenmeli ve geliştirilmelidir. Çünkü, Akdeve ve Karagöl (2013)'in belirttiği gibi, teşvik sisteminin başarılı bir şekilde amacına ulaşması ülkelerin yönetim kabiliyetleri ve kurumsal altyapılarına bağlıdır. Diğer taraftan, bölgesel ve ülkesel farklılıkları gözetenek düzenlenmeyen bir teşvik sisteminin etkin olması beklenmemelidir.

Bu açıdan, halı sektörünün dünya piyasalarındaki güçlü ve rekabetçi konumunun sürdürülebilir olması adına, kamu, sektör temsilcilerinin hatta sektörle doğrudan veya dolaylı olarak ilgili bulunan kurum, kuruluş ve özel teşebbüslerin bir araya getirilip sinerji oluşturulması, sektörün gelişimine katkı sağlayacak mekanizmaların hayata geçirilmesi sağlanmalıdır.

Sektörün uluslararası pazarlardaki rekabetçiliğini belirleyen en önemli faktör ihracat elden birim fiyatlarının düşüklüğüdür. Ucuz ürün fiyatlarının oluşmasında sektörün kendi iç dinamikleri ile yakaladığı verimlilik yanında Dahilde İşleme Rejiminin sağladığı maliyet avantajlarının kuşku götürmez bir gerçek olduğu ortadadır. Bu açıdan sektörün hammadde ve makinede olan dışa bağımlılığının azaltılması adına ithal kalemlerinde stratejik yatırımlar, teknolojik gelişme adına AR-GE faaliyetlerine, daha fazla döviz kazanımı sağlaması adına ise katma değer yaratan ve ürünleri daha yüksek fiyatlardan satışını sağlayan marka, tasarım ve yeni ürün çalışmalarına yönlendirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Altunyaldız,Z. ve Başer, F.(1999). Türkiye ve Avrupa Birliği'nde Dâhilde İşleme Rejimi Uygulamaları, *Dış Ticaret Dergisi*, Nisan:13.
- Akyıldız, H. , Eroğlu, Ö. (2004). Türkiye Cumhuriyeti Dönemi Uygulanan İktisat Politikaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(1):43-62.
- Andersson,J., Bonaglia, F., Fukasaku, K. ve Lesser, C. (2005).Trade and Structural Adjustment Policies in Selected Developing Countries. *OECD Development Centre*, Working Paper No:245:9
- Anonim.(2011). Türkiye'de Dokuma Makine Halıcılık Sektörü: Envanter, Projeksiyon ve Analiz, Güney Anadolu Halı İhracatçılar Birliği, Gaziantep.
- Aynagöz Çakmak, Ö. (2005). Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler ve Rekabet Gücü: Türkiye Tekstil ve Hazır Giyim Endüstrisi Üzerine Bir Uygulama, *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 5 (1):65-76.
- Balkanlı, A.O. (2002). Küresel Ekonominin Belirleyici Faktörleri Üzerine. *Uludağ Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, XXI (1) : 13-26
- Bashimov,G. (2017).Halı Sektöründe Karşılaştırmalı Üstünlük: Türkiye, Çin ve Hindistan Örneği, *İktisadi Yenilik Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 3: 39-51
- Bıyıkçı, C.(2010). *Bir Teşvik Rejimi Olarak Dahilde İşleme Rejiminin Ülke İhracatı ve Ülke Kalkınması Üzerindeki Etkileri: Gelişimsel Ve Ekonomi-Politik Bir Analiz*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,İstanbul
- Çoban, O. ve Kök, R. (2005). Türkiye Tekstil Endüstrisi ve Rekabet Gücü: AB Ülkeleriyle Karşılaştırmalı Bir Analiz Örneği, 1989-2001, *İktisat, İşletme ve Finans Dergisi*, 228: 68-81.
- Duru, S. (2014). *Türkiye'de Bitkisel Yağ Sanayinde Dahilde İşleme Rejiminin (DİR) Uygulanabilirliği Ve Etkilerinin Belirlenmesi*, Mustafa Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Hatay
- Erkan, H. (2007) Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Türk Ekonomisi
<http://kisi.deu.edu.tr/husnu.erkan/cumhuriyet.html> (25.05.2019)
- Ersungur, Ş.M.ve Takım, A. (2010), Dahilde İşleme Rejimi: İhracat ve İthalat Üzerindeki Etkisi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 24(2): 289-305.

- Eryüzlü,H (2013), Dahilde İşleme Rejimi Ve Cari Açık Üzerindeki Etkileri, *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*,2(1):59-69
- Eser, Emre. (2011), Türkiye’de Teşvik Sistemleri ve Mevcut Sistemin Yapısına Yönelik Öneriler, T.C Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, İktisadi Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, ss.54-55.
- Esiyok, A., (2008). *Türkiye Ekonomisinde Üretimin ve İhracatın İthalata Bağımlılığı, Dış Ticaretin Yapısı: Girdi-Çıktı Modeline Dayalı Bir Analiz.* Uluslararası Ekonomi ve Dış Ticaret Politikaları, Cilt 3(1-2), ss.117-160.
- Euromonitor,(2014) Türkiye Halı ve Kilim Raporu
- Eximbank, Esas Sözleşme
<https://www.eximbank.gov.tr/content/files/7358bca7-cdf3-4dd0-9d5c-f498f5340489/esas-sozlesme082019> (10.05.2019)
- T.C.Gelir İdaresi Başkanlığı, İstisnalar
https://www.gib.gov.tr/fileadmin/mevzuatek/kdvgeneluygulamatebligi/kdvgeneluygulamatebligi_2a.htm (10.05.2019)
- Gharty, E. (1993). *Causal Telationship between Export and Ecoomic Growth: Some Empirical Evidence in Taiwan,Japan and US*, Applied Economics,Vol.25,Num.8,pp.1145-1152
- Giles, J. A. and Williams, C. L. (2000). *Export-Led Growth: A Survey of the Empirical Literature and Some Non-Causality Results (Part I)*. Journal of International Trade and Economic Development, 9:3.pp.261-37
- Hacıköylü,C ve Kutlu E(2007), Avrupa Birliği’ne Tam Üyelik Sürecinde Türkiye Ve Avrupa Birliği Ülkelerinde Devlet Yardımları, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2007/1:367-390
- Kaya, Ö. ve Oduncu, A. (2016). Türk Tekstil Sektörünün Uluslararası Rekabet Gücü Değerlendirmesi, *Akademik Bakış Dergisi*, 54, 418-428.
- Kanca, O.C. (2012). 1950-1960 Arası Uygulanan Sosyo-Ekonomik Politikalar. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sos.Bil.Ens.Der.*9(19) :61
- Karlık, R. (2009). Uluslararası Ekonomi. *Beta Basım Yayım Dağıtım*. İstanbul
- Kılıçbay,A.(1984) *Türk Ekonomisi- Modeller, Politikalar, Stratejiler*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ekonomi Dizisi.1. Basım,Ankara,ss 135-136,176
- Kocaefe Cebeci, A. ve Yılmaz,M.(2013). Dahilde İşleme Rejimi Ve Türk Dış Ticareti Üzerine Etkilerinin Analizi (1996-2011)*Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(2): 205-224

- Mete, E. (2017). Devlet Yardımlarının İhracat Performansına Etkileri: AB15 ve Türkiye. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 2(4)
- Özcan, H.A. (1998).Dünden Bugüne Dış Ticaretimizdeki Gelişmeler.*Dış Ticaret Dergisi,Özel Sayı: 41-76.*
- Özdemir,Ü.,Yiğit Kantürk,G. Ve Oral M. (2014). Cumhuriyetten Günümüze Ekonomi Politikaları Bağlamında Türk Dış Ticaretinin Gelişimi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 35
- Özkarabüber, M.M. (2003). *AB ve Türkiye’de Devlet Yardımlarının Kontrolü. Rekabet Kurulu Uzmanlık Tezi*, Rekabet Kurulu Yayın No:135, Ankara
<https://www.rekabet.gov.tr/Dosya/uzmanlik-tezleri/47-pdf>
- Palamut, M. E.ve Giray, F. (2001). Cumhuriyetten Günümüze Yaşanan Mali Krizler ve Uygulanan Politikalar.*Yeni Türkiye Ekonomik Kriz Özel Sayısı I, 7 (41): 20-34.*
- Panas, E.ve Wamvoukas, G.(2002). *Further Evidence on the Export-Led Growth Hypothesis*, Applied Economics Letters, Vol.9,pp:731
- Resmi Gazete, 1995/7615 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı
<http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22510.pdf> (20.05.2019)
- Resmi Gazete, 2006/12 Sayılı Dahilde İşleme Rejimi Tebliği
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/12/20061220-23.htm> (20.05.2019)
- Rüstem Yanar. (2012). Küresel Ölçekte Dünya Ticaretinin Serbestleştirilmesi. *Uluslararası Ekoomik İlişkiler I-II*,Özdemir, K. ve Delice, G. (Ed.). Lisans Yayıncılık, İstanbul, ss.293-294
- Savrul, B.K. , Özel, H.A. ve Kılıç, C. (2013) Osmanlı’nın Son Döneminden Günümüze Türkiye’de Dış Ticaretin Gelişimi, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 8 (1): 55-78.
- Senesen, G., (2005). *Türkiye’nin Üretim Yapısı: Girdi-Çıktı Modeliyle Temel Bulgular*.TÜSİAD Büyüme Stratejileri Dizisi No:3.
- Seyidoğlu, H.,(2013).*Uluslararası İktisat Teori, Politika ve Uygulama*.Güzem Can Yayınları,İstanbul,ss.228-229
- Sinanan, D. ve Hosein, R. (2012). Transition Probability Matrices and Revealed Comparative Advantage Persistence in a Small Hydrocarbon-based Economy, *The West Indian Journal of Engineering*, 23 (1/2), 16-29.
- Şahin, A.(2007).İhracat Mevzuatı, İGEME Yayınları, Ankara, 2007.

- Şimşek, M.(2003).İhracata Dayalı Büyüme Hipotezinin Türkiye Ekonomisi Verileri İle Analizi, 1960-2002. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(2), İzmir
- Şiriner, İ. ve Doğru, Y. (2008). *Türkiye’de Büyümenin Ekonomi Politikası 1980 Sonrası Türkiye Ekonomisi Üzerine Bir İnceleme*. Dipnot Yayınları,Ankara,ss.172
- Takım, A. (2011). Türkiye’de 1960-1980 Yılları Arasında Uygulanan Kalkınma Planlarında Maliye Politikaları. *Maliye Dergisi*, Sayı 160:154-176.
- Taş, M. (2004).Menderes Döneminin Ekonomi Politikası ve 1958 İstikrar Programı. *Mevzuat Dergisi*, Sayı:76 :1-16.
- Temel A., Tanrikulu, K., Yener, N., Yalçın, C.,(1995). *Türk Ekonomisi’nin Rekabet Gücündeki Gelismeler*, DPT Ekonomik Modeller ve Stratejik Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara.
- T.C. Ekonomi Bakanlığı, (2016) Sektör Raporları,Halı sektörü
https://ticaret.gov.tr/data/5b87000813b8761450e18d7b/Hali_Sektoru.pdf
(23.05.2019)
- Ticaret Bakanlığı Devlet Yardımları Rehberi, 2019
https://ticaret.gov.tr/data/5b87fac913b8761160fa1cf0/Devlet_Yardimlari_Rehberi.pdf (23.05.2019)
- Ticaret Bakanlığı, 2005/8391 sayılı Dahilde İşleme Rejimi Kararı, 2019
<https://www.ticaret.gov.tr/ihracat/mevzuat/dahilde-isleme-rejimi> (10.04.2019)
- Ticaret Bakanlığı, 2015/2 sayılı Tekstil, Konfeksiyon, Deri Ve Deri Ürünlerine İlişkin Dahilde İşleme Rejimi Genelgesi (2015),Md5/b
<https://www.ticaret.gov.tr/ihracat/mevzuat/dahilde-isleme-rejimi> (10.04.2019)
- TradeMap www.trademap.org (15.05.2019)
- Türkiye İstatistik Kurumu, Sanayi Ürün İstatistikleri
<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=63&locale=tr> (15.05.2019)
- Türkan, E., (2006). Türkiye’de Üretimin İthalat ve İhracat Bağımlılığı, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kitaplar-Çalışmalar, Ankara
- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği,Ekonomik Rapor, (2012).
<https://tobb.org.tr/Documents/yayinlar/68GK/ekonomikRapor2013%20-%20Kopya.pdf> (23.05.2019)

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, Sanayi Veritabanı, Gaziantep ili 13.93.11- Halı ve diğer tekstil yer döşemeleri (düğümlü olanlar) Üretim Kapasitesi

http://sanayi.tobb.org.tr/ksorgu_faaliyet6.php?kod=139311&ilkodu=27
(19.05.2019)

Utkulu, U. ve İmer, H. (2009). Türk Tekstil ve Konfeksiyon Sektörünün Avrupa Birliği Tekstil ve Konfeksiyon Sektörü Karşısındaki Rekabet Gücünün Alt Sektörler Düzeyinde Ölçülmesi, *Rekabet Dergisi*, 36: 3-43.

Varol, M. (2003).Cumhuriyetin 80.Yılında 1923-2003 Türk Dış Ticaretinin Gelişiminin Kısa Tarihçesi. *Dış Ticaret Dergisi*, Özel Sayı ss.158-161

Yentürk, N. ve Kepenek, Y. (2005) Türkiye Ekonomisi, *Remzi Kitapevi*. 17. Basım, İstanbul

Yükseler, Z., Türkan, E., (2008). Türkiye'nin Üretim ve Dış Ticaret Yapısında Dönüşüm:Küresel Yönelimler ve Yansımalar. TCMB-TÜSİAD-EAF ortak yayını, No:TÜSİAD-T/2008-02/453, İstanbul.

2015/2 sayılı Tekstil, Konfeksiyon, Deri Ve Deri Ürünlerine İlişkin Dahilde İşleme Rejimi Genelgesi (2015),Md5/b

ÖZGEÇMİŞ

Kübra Daşçılar 1981 yılında Karaman'da doğdu. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme (İ.Ö) Bölümü'nden 2005 yılında mezun oldu. 2006 yılında Uludağ İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliğinde Uzman Yardımcısı olarak göreve başlamıştır.2007 yılında Güneydoğu Anadolu İhracatçı Birlikleri'ne tayin edilmiş olup, 2006-2013 döneminde Sekreterliklerin Dahilde İşleme servisinde görev almıştır. 2014 yılından itibaren Devlet Yardımları şubesinde şef olarak çalışmaktadır.İleri düzey İngilizce bilmektedir.Evli ve iki çocuk annesidir.

VITAE

Kübra Daşçılar She was born in 1981 in Karaman. He graduated from Erciyes University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Business Administration in 2005. In 2006, he started working as Assistant Specialist at the General Secretariat of Uludağ Exporters 'Associations. In 2007, he was appointed to Southeastern Anatolia Exporters' Associations. She has been working as a chef at the State Aids branch since 2014. She speaks advanced English. She is married and has two children.

EKLER
EK A.1. İZİN YAZISI

T.C.
TİCARET BAKANLIĞI
Güneydoğu Anadolu Bölge Müdürlüğü

Sayı : 53830776-451.01
Konu : Dahilde İşleme (Bilgi Talebi)

Sayın Kübra DAŞÇILAR
Güneydoğu Anadolu Birlikleri
Devlet Yardımları Şube Şefi

İlgi : 08.08.2019 tarihli dilekçeniz.

Bilindiği üzere, Dahilde İşleme Rejimi (DİR) ve Hariçte İşleme Rejimi (HİR) kapsamındaki tebliğler ve talimatlar çerçevesinde ilgili tüm görev ve sorumluluklar, 01/01/2015 tarihinden itibaren Bakanlığımız taşra teşkilatı Bölge Müdürlüklerince yerine getirilmektedir.

Buna istinaden talebiniz üzerine; “*Dahilde İşleme Rejiminin İhracat Üzerine Etkileri: Halı Sektörü Analizi*” konulu Yüksek Lisans tez çalışmasında kullanılmak üzere halı sektöründe faaliyet gösteren 250 ve üzeri çalışan sayısına sahip firmaların, ilgede kayıtlı dilekçe ekinde belirtilen DİR kullanımına dair genel bilgiler (yıllar itibariyle belge sayısı, öngörülen/gerçekleşen ihracat değerleri, öngörülen/gerçekleşen ithalat değerleri, Döviz Kullanım Oranları, açık ve kapatılan belge sayıları) tablo halinde, tarafınıza verilmişti.

Bu kapsamda; bahse konu bilimsel çalışmada kullanılmak üzere Bölge Müdürlüğümüzce derlenerek tablo halinde tarafınıza verilen bilgilerin, DİR kullanımına dair genel bilgileri içermesi ve ihracatta önemli bir yeri olan Dahilde İşleme Rejimine dair bilimsel çalışmada kullanılması hasebiyle, verilen bilgilerin tez çalışmasında kullanılmasında herhangi bir sakınca bulunmadığı düşünülmektedir.

Diğer taraftan; akademik çalışmalarınızda başarılar dileyerek, söz konusu bilimsel çalışmanın onaylanmasını müteakip, bir örneğinin Bölge Müdürlüğümüze sunulması hususunda,

Bilgilerini ve gereğini rica ederim.

e-imzalıdır
Erkan ÖZEL
Bölge Müdür Yard.

BELGENİN ASLI ELEKTRONİK
İMZALIDIR.

Valilik Binası Kat 5 No:555

Tel:0342 221 21 42

Bilgi İçin: GÖKHAN DEMİR Memur

Evrakın elektronik imzalı suretine <http://e-belge.gtb.gov.tr> adresinden 36b0870e-7d45-4fc2-919d-921401201289 kodu ile ulaşabilirsiniz.

BELGENİN ASLI ELEKTRONİK İMZALIDIR.

15 Ağustos 2019

W.H.K.I.